

عموم روسيا مسلمانلارنىڭ

۳ نچى

۱۹ سنه ۱۶-۲۱ آوغوست ده اجتماع ايتمش

روسيا مسلمانلار ينيك ندوه سي .

تكرار طبع اينمك حقى محفوظ در .

مطبعة كريميه قرانك ۱۹۰۶ سنه

КАЗАНЬ.

Типо-Литография Торгового Дома „Братья Каримовы“

1906 г.

Е. КАРАКЛАГ

عموم روسيا مسلمانلارنىڭ رەسمىي ازچىچى مەجلىسلىرى
«الفت» مەھررى عبد الرشيد افندى ابراهيموفنىڭ سەئى واجتەھى
نەيزىنى نوۋغورد دە ماقارىيا بازارى خارجىدە روسيا مسلمانلارنىڭ
عمومىي اجتماعلىرىنىڭ داخىلە نەزارىتى تەرىپىدىن رەسمىي مەسلىھەت ۱۹۰۶
۱۱ آغۇست دە مەسلىھەت مەسلىھەتلىرى. مەسلىھەت خەبىرى ھەر تەرەپتە تەلغۇرام
ايلىق اعلان اولغىنى ، قاقەزىيا ، قىرىم ، تۈركىستان ، سىبىر ، داخىلى
ولايتلىرىدىن جەمئىيەت اولورامىدىكى غايەت چوقۇم كىچىكلىرى كەلىشىملىرى.
ئەندە مەسلىھەتلىرى بىش كۈن مەسلىھەتلىرى.

۱۶ آغوست مجلسی

۱۹۰۶ سنه چهارشنبه ۱۶ آغوست ده عموم اصنافى قلوبىنىڭ
بيوك زالىنىڭ ۱۲ ساعت رادەلرنىڭ عموم روسيا مسلمانلىرى نەۋەسىنىڭ
برنچى مجلسى مقرر اولدى. بر ساعت ۳۰ دقيقە يە قدر سكر يوزە
قريب اهل اسلام بر آۋايە طوپلاندى.

رشید افندی — ندوۓ خطابا: قرآن تلاوت اولنہ حق، برنجی مجلس آچیلہ حق! جماعت، راحت اور طور گز، گورلٹی اینمہ گز. دیہ رک مذکور شہرک امامی آخوند خلیل افندی سلیمانف دن تلاوت قرآنی طلب ایتدی.

امام افندی یس شریف خاتمه‌سندن یدی آیت قرآن تلاوت
ایروب، مودت محبت تالیفی قلوبه دائر بر مؤثر دعایی جهرا او قود
بر ساعت .۵ دقیقه ده رشید افندی افتتاح خطبه‌ستی او قومیه
باشلادی. خطبه شول مال‌ده ایدی .

الحمد لله على دين الاسلام. اى مسلمانلار! بزرگ جمله من الحمد لله
 ثم الحمد لله قرن شلمز: بزى دين اسلام برمزي آخره قرن شلش اينم شدر.
 قرن شلر! دقت ايد يکتر: سياست اسلاميه نك اڭ برنج خطوه سى
 اتحاد قرن شلک ايدى. حضرت نبى اکرم صلى الله عليه وسلم
 اولاً دين اسلامه مکة مکرمه ده دعوت ايتدى؛ شفاها هر برده تعليمات
 ايله مشغول ايدى. حضرت پيغمبر اڭ مکة مکرمه ده سياسى بى خط
 حرکتى کورنمدهدى. زيرا اول زمانده مسلمان بيک آز ايدى.
 ايجاب احوالک سوقيله، خداى حضرتلرينک امريله حضرت نبى
 اکرم صلى الله عليه وسلم مکة دن مدينه هجرت ايتدى. اڭ
 اول اساس سياستى او ايد يک مدينه منوره ده اولان انصار ايله
 مکة مکرمه دن کلمش مهاجرلر آراسى قرن شلک معاها سى عقد ايتدى.
 انصار يعنى مدينه نك يرلى خلق لارى مال لرينى يرلرينى تقسيم
 ايدوب مکة دن کلمش مهاجرلر فقراسنه ويرور ايديلر؛ ايکى خاتونى
 اولان انصارى برينى طلاق ايدوب خاتونسز مهاجره ويرور ايدى.
 انصاف ايدرايسهك، جزئى بر ملاحظه ايدوب، نبى اکرم اڭ
 اصحاب کرامک شول احوالينى نظرا عنباره آلور ايسهك، کورور زک
 اتحاد بزم دينمزنک اڭ اصل سياستيدر؛ قرن شلک اڭ متين
 اساسيدر.

قرن شلک حقنده قرآن کریم ده متعدد آیات وارد؛ «اعتصام
 بحبل الله» امر قرآن ايله همه اهل اسلامه فرض در. قرآنى اوقويان
 بونلاردن غافل اولماز. هيچ برمسلم اتحادى انکار ايدمهز؛ البته
 انکار هم اينمزه.

حضرت نبى اکرم صلى الله عليه وسلم اتفاق اتحاد حقنده
 متعدد احاديث بيان ايتم شدر؛ «يد الله مع الجماعة» معنا سنک
 غایت چوق حديثلر سويله مشدر.

بونلاری ده نظر اعتباره آلور ایسهك، شبهه یوق، تعلیمات اسلامیهده اتفاق قوندشك بیوك برسیاست ایدیگینی ضروره تصدیق ایدرز.

اهل اسلام ده قوندشك برلك یالکز سوزده یا خود یالکز کاغده دگل. قلملرنده قانلرنده قوندشك واردر. ۲۰ ملیون روسیا مسلمانلرنده برلك قوندشك اولدیغی کی، کره ارضده بتون روی زمینده اوچیوز ملیوندن زیاده اهل اسلام قلملرنده معنوی برقوندشك واردر. اسلامده قوندشك، پارتیالرده برلك کی دگل. قیاس قبول ایتمس درجهده زیادهدر.

بونى هیچ برمسلم انکار ایتمز؛ بنده هیچ بروقت بویله اتحادی انکار ایتمه؛ انکار ایتمیهچکم هر آدمه معلومدر؛ هر کس بنم شو سوزیمه شهادت ایدر.

اهل اسلامده اتحاد اول درجهده درکه برمسلمانك غمی کدری جمله مسلمانلره غم کدر اولور؛ برمسلمانك شادلغی سروری همهیه شادلغی سرور اولور.

بویله اولمق یالکز روسیا مسلمانلرنده اولمایوب، روی زمینك همه اهل اسلامی آراسنیه بویله بر اتحاد اولمق لازمدر. همه اهل اسلام تماما بر خط حرکتده اولمقلری تیوشدر.

اویله ایکن بن نصل اتحاد اسلام خلافتنه حرکت ایدهیم؛ شبهه یوق بن اتحاد اسلام خادمی یم. گمان ایدرم که بنم اتحاد اسلام خادمی ایدیگمی جمله اهل اسلام عموما تصدیق ایدر. شمدی کله لم بزم شول مجلسه مساعده استحصالمز ایچون ویردیگمز عریضهیه.

شبهه یوق، عریضه بنم فکره مخالفدر؛ بن هم مخالفنی تصدیق

ایدرم؛ انکار ایتمه‌م. فقط کچمش سنه اتفاقمز اساسی اولان اجتماعمز
 غیر رسمی صورتده اولدیغندن پک چوق آدملر قورقیدیلار .
 خوق ایتیدیلر. مجلسمزه اشتراك ایتمه‌دیلر . طلب ایتمش ایسه‌كده
 حكومت رخصت ویرمدی. پیتربورغده بردها اجتماع ایتدك؛ هر نه
 قدر سعی ایتمش ایسه‌كده هنوز رخصت ویرمه‌دیلر، حكومتنك بویله
 ظالمانه حرکنی جمله مسلمانلره تأثیر ایتدی. مسلمانلر آراسنده تمامها
 امید سزلك كورنمیه باشلادی. بعض آدملر اورتالقده مسلمانلر اتفاقی
 یوقلغینی دعوی ایتیدیلر. بتون بتونه انکار ایتمیه قدر واردیلر.
 اتفاق یولند سعی ایدنلری غزینهلرده سب ایتمیه جسارت ایتیدیلر.
 مسلمانلر اتفاقی یوقدر دیدیلر.

شو حاللرنك اجباریله بن اوز طرفدن مسلمانلر جمعیتینه رسمی
 مساعده آلمغی لازم کوردیم . روسیانك شو کونگی احوالی همه‌ئزه
 معلومدر. اویله ایسه‌ده بن مساعده استحصالنه اجهتداد ایتدم. ممکن
 اولان وسیله‌دن اجتناب ایتمه‌دم. جمیع نامناسب تذللالاتی تحمل هم
 اختیار ایدرك اولسه‌ده بر مساعده رسمیه استحصالنه جسارت ایتدم.
 رسمی مساعده استحصال ایتدم. مقصدم همه اسلامی بر آرایه جمع
 اینمك ایدی . شو مقصد خیرایله قباحتلی بر وسیله التزام ایتدم.
 وسیله قباحتی مقصدم یولنده باغشلانور گمان ایتدم. بن بیلررك
 شو جرمه‌یی ارتکاب ایتدم. ملت خاطری ایچون انواع تذللالاتی تحمل
 ایتدم. شو خصوصده اولان همه قصوری اعتراف ایدرم ملت یولنده
 کندومی قربان ایدرم . قصور یالکیز بنم قصورمدر؛ قباحت یالکیز
 بنم قباحتدر، رفیق لرم شو قصورلردن بری درلر .

دهاتکرار ایدرم : مقصدم یالکیز مسلمانلری جمع ایتمك ایدی.
 نائل اولدم؛ شکر ایدرم. شمدی بو خصوصده شوقدر بیان ايله

اكنفا ايدوب تفصيلاتنى بردها مجلس ختامنده عرض ايدرم .
 فقط شونى بيلمىلىككە مجلس ده پروگرام حسبىچە مذاكرە اولنور؛
 عريضە حسبىچە دگل . بزه حكومت پروگرامە موافق مذاكرە
 ايتىمىيە مساعىدە وىردى . اصل مطلب پروگرامدر . پروگرام
 مسلمانلارنىڭ اڭ مەم اولان احتىياجلارنى شاملدر . پروگرام ده وار
 مسئلەلەرى حل ايدرايسەك كفايە ايدر . شو اوچ دورت كون
 ظرفدە بوقدر شىلەرى حل ايدە بىلسەك غايت بىوك خىمتى
 ادا ايتىمىش اولورز .

انصافى ايدرايسەك ھەمە لازم شىلەرى شو پروگرامە درج ايدە
 بىلورز . قىلمىزە صىغار ھەربىرى كاغىزە صىغار . قىلمىزە اورنلاشدرە
 بىلسەك كاغىزە درج ايدە بىلورز . فقط انصافى لازمدر .

پىر بورغە ايكىنچى اجتماعمىزە ترتيب اولنىمىش پروگرامى
 عريضەيە ادخال ايتىمىيە وقتلار مساعىد دگل ايدى . روسيانىڭ داخلى
 احوالى ھەمە كىزە معلومدر . دومادىن صوك اجتماعلار صوبىرانىيەلەر
 كليا منع اولندى . روسيا گويا اسكى ھالىنە عودت ايتىدى .
 بىر ھەنە رخصت آلماق امكان خارچىندە قالدى . شوڭا كورە مجلسىمىز
 پروگرامىنى غايت مختصر ايتىمىيە مېمور اولدق .

ان شاء الله يقىندە ھەمە بىر جمعەتلىك اولور . آڭا قدر
 ھازىرلىنورز . پروگرامىمىز سىياسى مسئلەلەرمىزى تفصىلا اورادە
 مذاكرە ايدىر .

شىمى كەلەم پروگرامىڭ دورت ماددە سىنە :
 شو صوك عصر دە مىسئونىرلارنىڭ مسلمانلار ئالەمىدە ھەركەتلىرى ،
 اسلامىيە تەلىلىرى ، مسلمانلار ھەققىدە سەمىيە معاملەلەرى ھەمە ولايت دە
 غايت شەكىلى اولدى . مەكتەپ ، مەدرىسە ، مەسجىد ھەمە ھەققىدە

مسیونیرلر غایت ظالمانه حرکت ایتدیلر . حکومت اوز طرفندن
 مسیونیرلره اعانه ایدر ایدی . شو حاللر مسلمانلره غایت فنا تأثیر
 ایتدی . مسلمانلر دین جهتندن صوڭ درجه طارلقده قالیلر .
 شوخصوصده مذاکره ایتمک همهمزهلاندر . بونڭ چارهسنی آرامق
 بزلره تیوشدر . بونڭ تدبیری نهدر ؟ بیلهیک ، برلك ایله بوڭا
 مقابله ایدیک دینمزی کندومزی مسیونیرلر تعدیاتندن محافظه
 ایدیک .

شو ملاحظات ایله برنجی مادهی پروگرامه ادخال ایتدم .

ایکینچی ماده مکتب مدرسهلریمه عائددر :

اسکی زماندن بیرو مکتب مدرسهلریمز اماملار مدرسلر تصرفنده
 ایدی . تعلیم تدربیس امورلری آنلار الندا اولدیغی کبی ، نفقه
 مؤنه امورلریده آنلار ذمهسنده ایدی . مکتب مدرسهلریمز اماملار
 مدرسلر ذمهسنده غایت آغر یوک ایدی . شوڭا کوره مکتب
 مدرسلر احوالی غایت فنا ایدی . اصلاح چارهلرندن اماملار
 مدرسلر عاجز ایدیلر . بونلارنڭ چارهلرنی آرامق بزلره لازمدر .
 اماملاره مدرسلره اعانه ایتمک همهمزه تیوشدر . مکتب مدرسهلر
 بناسی هم نفقهسی اهالی ذمهسنده بولنمق ضرورددر . مکتب مدرسهلر
 اماملار مدرسلر الندن آلسون دیمکدن مرادمز بودر .

بزم اڭ بیوک حاجتمز علوم معارفدر . بونڭ ایچون مکتب
 مدرسهلریمز اصلاح ایتمک اڭ برنجی وظیفهمزدر .

اوچینچی ماده اماملار علمالر حالینه عائددر :

هر بر آدمه معلومدرکه بزم اماملارنڭ مدرسلرنڭ احوالی اخیر
 درجهده آغرددر . بونلار هرجهتندن اعانهیه احتیاجلاری وارددر . اصلاح
 ایتمک ایچون روحانیتیمز نظاملرینی اساسندن تچرین ایتمک لازمدر .

بونك چاروسنى آرامق، تدبيرلرينى كورمك البته تيوشدر.
 شوڭا كوره ۳ نچى مادهين پروگرامه داخل ايتىدك.
 ۴ نچى ماده اڭ مهم اڭ اصل ماده در:

هر حال مزى اصلاح ايچون پاره لازم در. مكذب مدرسه لرى اصلاح
 ايتىمك، اما ملارمز مدرسلر مز دنيا لرينى آباد ايتىمك پاره يه توفيق
 ايدر. پاره يوق ايكن اصلاح چاره لرى غايت مشكل اولور.
 شو ملامظه ايله ۴ نچى مادهين پروگرامه درج ايتىدك.
 گمان ايدرم كه بزم شو ماده لرمز همه حاجت لرمزى شامل در.

جماعت شمدى همه گزىدن رجا ايدرم كه زنه ار شوندى اى بيوك
 جمعيت ده آداب لازمهين رعايه ايدىگز. سويلهين اولور ايسه كمال
 سكونته ديگله گز. سويلر ايسه گز ادب دائره سنده سويله گز.

مسئله لر ترتيبيله مذاكره اولنور، هر كس استغديگينى سويلر:
 لكن سويله ينده ده ديگله ينده ده ادب لازم در.

اميد ايدرم كه مجلس مز ادب دائره سنده دوام ايدوب، خير
 ساعات ده تمام اولور.

رشيد افندي نك خطبه سى ندوده حاضر اولان لاره تأثير ايندى.
 ال چابوب خطبهين آلفيشلا ديلا ر.

خطبه تمامندن صوڭ حاضر لك قومسيوننك مستشارى فؤاد افندى
 طوقنارف ندوه نك رسميتنى انكاره دائر سوزلر سويله دك دن صوڭره
 قومسيون طرفندن انتخاب اولنوش پره زيد يوم يعنى هيئت رياست
 اعضا لرينى ندويه بيان ايتدى. (*) اعضا لر قبول اولندىلار.

هيئت رياست اون ايكي اعضا دن عبارت ايدى.
 على مردان افندى، طوپچىباشيف، رشيد افندى، ابراهيمى، اسماعيل
 افندى، غصبرينسكى، سيد گراى افندى، آل سكين، عالم جان حضرت

(*) فؤاد افندي دن معروضاتك مضموننى يازوب ويرمه سى هيئت رياست طرفندن
 طالب اولنوش ايسه ده اسعاف ايتدىكى جهتله درج اونمادى.

بارودی، عبدالله حضرت آپانای، شاهی حیدر افندی صرتلانفی، یوسف افندی آنچورا اوغلی، سلیم گرای افندی جانتورین، مصطفی لطفی افندی اسماعیلی، معلم عبدالله افندی عصمتی، موسی بیگیلیفی. شو اون ایکی دن اولسگی یدیس ریاسته، و صوڭ بشی مستشار لقهه انتخاب اولنمش لار ایدی.

برنجی مجلس ده ریاست ایچون علی مردان افندی طوپچیباشفی تعین اولندی. هیئت ریاست اعضا لری کرسی ریاست ده قرار ایتدی لر. عموم ندوه ال چابوب هیئت ریاسته سلام احترام عرض ایتدی لر. هیئت ریاست آیاغه قالقوب سلام شکر ایفا ایتدی. مجلس ابتدا اولندی. عالم جان حضرت بارودی سوز طلب ایتدی. فرصت بارودی حضرتلارینه ویریلدی. بارودی حضرتلری غایت مؤثر بر خطبه القا ایتدی: اتفاق اتحادک لزومندن منافعندن، اتحادک اڭ مهم اڭ مقدس بر فرض ایدیگندن بحث ایتدی. شو کونک شو، دقیقه ده هر طرفدن کلمش علما طلبه اغنیا فقرادن بیوڭ بر جمعیت میسر ونصیب اولدیغنه شکرلریعا ایتدی. دینمزی حمایه ایتمک محافظه قیلماق اتفاق ساینده اوزالمزده اولدیغندن، آرادن کدوراتلری ازاله ایدر ایسهک، نفسانیتلری اونوتور ایسهک دینمزی حمایه ایدرز دیدی. دین رسول خدادن صوڭ بزلره امانت در. دین حمایه سی بزلره فرض در. دین حمایه سی ایچون دنیا لازمدر. سیاست علم، ال همه سی دینی حمایه ایتمک ایچون ضروردر. بونلارنک همه سینى مذاکره ایتمک لازمدر. بونلار همه سی دین در. حقوقمزی محافظه ایتمک، حاجتلرمز ایچون مال کسب ایتمک همهمزه فرض در. بونلارک هر برونک اتفاق ایتمک لازمدر. اتفاق ایلهک. سیاسی امورلرده، اقتصادی اشلرده سعی

ایندیک. سعی ایندیلره شکر ایدیک. ترقیاتمز خصوصندک اتفاق ایله
 عمل ایدیک. مآلنده مؤثر جمله لر ایراد ایدوب، مقاصد لرمزی
 خدای ویرسون اتفاق دائره سنده همه مزی جمع ایتسون: باطلدن
 تبعید، حقه تقریب ایتسون. مفهومندک اولان برقرین قبول دعا ایله
 خطبه مؤثره لریننی ختم ایتدی ندوه همه سی اخلاص ایله آمین دیدیلر.
 صوگره رئیس افندی قالقوب: هیئت ریاست انتخاب اولندی.
 مشکل خدمتنی التزام ایتدی. مجلس پروگرامینی مذاکره ایدوب،
 مسئله لری ترتیب اینمک ایچون هیئت ریاسته خصوصی اوطه ده
 جلسه عقد ایتمک لازم اولور. بناء علیه ندوه مجلسینه فاصله اعلان اولنور.
 هیئت ریاست خصوصی اوطه یه چکلدی. جلسه ایکی ساعت
 قدر دوام ایتدی. آشاغیدک یازیله حق شیلر قبول اولندی.
 اوْلا: مستشارلر هیئت ریاستده مذاکره ائناسنده رئیس لر کبی
 رأی صاحبی اولوب اولماق لاری مذاکره ایدیلوب، اتفاق ایله
 رأی صاحبی اولاققلارینه قرار ویریلدی.
 ثانیاً: رئیس لرك مستشارلارک عنوان ووظیفه لری مسئله سی ذکر
 قیلنوب، توبنده یازیلماش قرار قبول اولندی: علی مردان افندی
 طوپچیباشی هیئت ریاستک هم ندوه نك رئیس اولوب، دیگر رئیس لر
 رئیس رفیقی اعتبار اولنه چق، علی مردان افندی ریاستی لزومنه
 کوره، رئیس رفیقلرینه تودیع ایدیه بیله چک، یوسف افندی آفچورا
 اوغلی مستشار اولوب، دیگرلری مستشار رفیقلری اعتبار ایدیله چک.
 ثالثاً: ممبرلرك ندوه یه دخوللری مسئله سی باقیلوب، یالکیزالندک
 برجریده ممبرلگینی مثبت وثیقه سی اولانلرك دخولنه مساعده ایدیلماک
 تقرر ایتدی.

رابعاً: روسیا مسلمانلری اتفاقی ندوه سینک محل اجتماعی اولان

قلوب بمکخانه سنده مسکرات اولماسون قراری قبول اولندی .

خامسا : تورکستان اهاالیسندن امین جان افندی الهام جانفی قرگیز طائفه سندن شاهمردان افندی قوشچیغولفی ، ندوه قبول ایدرسه ، رؤسامیاننه ادخال اولنه چقلار .

سادسا : رشید افندیڭ خطبه افتتاحیه سی اعترافی اعتذار حقنک کفایه ایدوب اینده جگی مسئله سی اسماعیل افندی غصبرنسکی طرفندن میدانه چیقاریلدی . بو مسئله ده مذاکره بویله دوام ایتدی . رئیس افندی — رشید افندیڭ سوزلری نه معناده اولدیغی جمله گزه معلوم اولدی . بعض آدملر رشید افندیڭ اعترافی ایضاحاتی اولماسه ندویه داخل اولماق فکرنده ایدیلر . شمدی بو ایضاحاتی هیئت ریاست کافی کورورمی دیه سورانلار وار . شو خصوص ده بر قرار لازم .

اسماعیل افندی غصبرنسکی — بن بو نطق دن راضی یم ، رشید افندیڭ اعترافی کفایه ایدر ؛ لکن بو اعترافک پروتوقول ده (مضبطه ده) بولنمه سینى استرم .

مستشار افندی — هر بر جمعیت مجلسلرنده ابتداسندن نهایتنه قدر سویلنمش سوزلر ، طبیعی ، غائب اولماز ؛ ضبط جریلسنه داخل اولور .

رئیس افندی — دیمک بومه خطبه افتتاحیه ، ندوه نڭ وثائقی آراسنده بولنه چقدور .

بر آز مذاکره سوکنده : رشید افندیڭ اعترافی اعتداری پروتوقول ده قید اولنور ایسه ، خطبه افتتاحیه سنی هیئت ریاست کافی عد ایدر قراری قبول اولندی .

سابعا : ندوه مجلسینک پروگرامنه کوره مسئله لری ترتیب

ایتمک امری مذاکره اولنمیه باشلاندی . پروغرامک برنجی دوردنچی مادهلری هیئت ریاسنک ایکنچی اجتماعنه تأخیر اولندی . ایکنچی واوچنچی مادهلری مذاکره ایتیمیه باشلادیلار . مکتب مدرسهلره روحانیتنه تعلق ایدن شو ایکی مسئله یی ، ندوده مذاکره دن اقدم ، خصوصی قومسیونلرده تحقیق ندقیق ایتمک مناسب کوریلدی . بناءً علیه مکتب مدرسهلر مسئله سنی روحانیت مسئله سنی باقمق ایچون اون بشر اعضادن مرکب ایکی قومسیون انتخابی معقول کوریلدی . مکتب مدرسه قومسیون ریاستنه عبدالله حضرت آپانای ، روحانیت قومسیون ریاستنه عالم جان حضرت بارودی توصیه ایدیلهچک اولدی .

روحانیت قومسیوننک موضوع بحثی دائیره سنه موذن امام مدرسلر داخل اولدیغی کبی روحانی ادارهلر اصلاحاتی ده داخل اولاجق قراری هیئت ریاست نظرندده قبول اولندی .

ثامنا : ندوده مذاکره اولنهجق مسئله لرک کونلره تقسیم باقیلوب ، شو قراری قبول ایندیلر : ۱۶ آوغوست ده ، نکور ایکی قومسیون انتخابی ؛ ۱۷ آوغوست ده پروغرامک برنجی ماده سی باقیلوب ، لازم اولورسه ، برقومسیونه تسلیم ایتمک ؛ ۱۸ آوغوست مکتب مدرسه روحانیت قومسیونلرینک معروضاتی ، وآنلاره متعلق مذاکرات ؛ ۱۹ آوغوست ده پروغرامک برنجی دوردنچی ماده لری ، وآنلاره متعلق مذاکرات .

تاسعا : هرکون ندوده مجلسی اخشام ساعت بشده باشلاندور ، کوندوزلر هیئت ریاست و قومسیونلار مذاکره سنه ترک اولنور .
عاشرا : ندوده انتظامی ایچون توربنکگی توصیه لر قبول اولندی :
(۱) کلمش معروضات هیئت استشاره یه ویریلور ؛ هیئت اقتضا

ایدن قومسیونلاره توزیع ایدر . ۲) بر آدم عین زمان ده ایکی قومسیونه اعضا اولماز . ۳) روحانیت قومسیونی کچمش سنه اوفاده علما مجلسنده تنظیم اولنمش لائحه بی کوزده طوتار .

بش ساعت راده لرنده هیئت ریاست جلسه سی نهاینه ایردی : فاصله تمام اولدی . ندوه مجلسی فتح اولندی .

رئیس افندی - سامارامسلمانلرندن کلمش تبریک تلغرامنی اوقودی ، منتشر افندی یوقاریده یازیلمش قرارلری ندوه یه عرض ایتدی . هیئت ریاست اعضالغنه تعیین اولنمش امین جان افندی الهام جانف ایله شاهمرادن افندی قوشچیغولفی . رئیس افندی ننگ عرضی صوکنده ، ندوه طرفندن قبول اولندیلار . نظارت قومسیوننک رئیس علی اسکندر افندی آشورفی هیئت ریاست طلبیله اعضالغنه قبول اولندی .

رئیس افندی - سوزی وار سویله سون دینرک سویله ینه میمان آچدی . احمد جان افندی سید اشیف - جماعت هیئت ریاست معروضاتنک مناقشه یه محل یوق . لکن اهل اسلام اشلرینی پتربورغده مخصوص بر قومیتت الینه ویرمک خبری وار ایدی . قومیتت قرار ی بزم حقه زاکون اولا قالسه بزه ضررلی اولور . مسلمانلر جمعیتی شو خصوصده داخلیه ناظرینه بر تلغرام ویرسون ، یاخود دیگر برچاره باقسون .

فؤاد افندی طوقتارف - جمعیت مجلسلری ایچون اوچ کون کفایه ایتمز ؛ لافل بش کون تقدیر اولنسون . مکتب مدرسه لار روحانیت اشلری حقنده برر . قومسیون انتخاب اولندیغی کبی لازم ومفید کتابلار نشری خصوصنده بر قومسیون انتخاب اولنسون . تیمور شاه افندی صلاویوف - تأکید ایتدی ، اوچ کون کفایه ایتمز ؛ بش کون لازم اولور دیدی .

چنگیز افندی - تأکید ایندی : بش کون لازم اولور ؟ کتاب نشری
خصوصنده بر قومسیون لازم اولور. بزم اشلمز ناظرلر الینه
ویریللمش ایسه، آنلارک زاکوندره بزه فائده اولماز، بو حقه
جمعیت اوز فکرینی قرار نامهده درج ایدر.

رئیس افندی - هیئت ریاست مذاکره مدتی اوج کون
کوسترمش ایسهده، زیاده ایتمک ممکندر. مجلس مسئلهلر
معروضاتلر حسبجه دوام ایدر.

سید گرای افندی آلکین - احمد جان افندی ایله فؤاد افندی
بزم هیئت ریاست قرارینی آڭلامامشلار. آنلارک دیدکلری
صوکره باقیلهحق. دوما قرارندن باشقه هیچ برشی زاکون
اولمیهچغندن، ناظرلره مراجعت ایتیمیه حاجت یوق.

احمد جان افندی سیداشیف - هر یرده ناچالنیك لر اوز
رایلرینی زاکون کبی اجرا ایدرلر. مسلمانلر حقنده استه دکلری
ایله عمل ایدرلر. شو شیلربزم حقه زاکون اولماسون ایچون
ناظرلره شمدیدن مراجعت لازمدر دیمش ایدم.

عاقل افندی ایشماسیف - جماعت ؛ مکتب مدرسهلر روحانی
اشلر حقنده قومسیونلار صایلانسهحق. اوراده بزم اڭ مهم اڭ
مشکل مسئلهلرمز باقیلهحق. قومسیون اعضالری بزم احوالمره
واقف دردمزدن خبردار عالم مقتدر نافذ القول آدملر اولسون.
روسیا مسلمانلرینک همه سنده خصوصاً قریهلرده هرجهندن کم لك
طارلق واردر: قریهلرده فقیرلك آچلق عمومیت حالنه گلهشدر.
شو حاللر همه سی جهلدن ناشیدر. جهلمز دواسی دردمز چاره سی
اولان مکتب مدرسالر حقنده صوڭ درجه اعتنا ایتمک لازمدر.
حسن افندی مامین - جماعت سوزم از ؛ سیداشیف سوزینه

جواب : حکومت چوق عریضه ویردک : هیچ بر فائده کورمه دک .
 شمدی عریضه لر زمانى کچدی . بزلره اوزمطلبارمزی جرییده لر
 واسطه سیله عالمه اعلان ایتمک کفایه ایدر ؛ عریضه لر حاجت
 قالماز . مکتب مدرسه لر حقنده غراف ایوان تولستوی برویکتی
 قبول قیلنماسون ، جمعیت مکتب مدرسه حقنده برقراره کلسون .
 قرارینی همه یه اعلان اینسون . (ال چاپی یلار) .

رئیس افندی - بومطلبی هیئت ریاست نظر ایدر . شمدی
 بومطلب باره سنده دیگر سوز سویلنمە سون . مکتب قومسیوننه
 ۱۵ اعضا لازم ؛ عبدالله حضرت آپانای رئیس اولاق کملری
 انتخاب ایدرسز ؟ برآدم ایکی قومسیونده اعضا اولماز .
 رشید افندی - رئیس افندیڭ سوزینی تفصیل ایدرم .
 هر قومسیونده اون بش اعضا اولور . مکتب مدرسه
 قومسیوننده عبدالله حضرت آپانای ریاست ایدر . اعضا لر
 اهلینلی مقتدر ، مسئله دن خبردار اولمقلاری تیوش در . روحانیت
 قومسیوننده عالم جان حضرت ریاست ایدر . اعضا لر اهلینلی
 مقتدر اولور . هر ولایت دن بر صایلانور .

یارالله افندی آفچورین - صوڭ درجه مهم مسئله لر قومسیوننه
 اعضا لر نی تیز زمان ده صایلامق ممکن دگل در . لازم درکه قومسیون
 اعضا لر یارین صایلانسون .

مستشار افندی - مذاکره قیلنه چق مسئله لر غایت چوق ؛
 المزده وار مدت اوقدر ارزون دگل . فرصت دن استفاده ایتمک
 ایچون شو کون صایلامق لازمدر . عریضه لر وار آدم لر عریضه
 لرینی هیئت استشاریه تسلیم اینسونلر .

چنکیز افندی - بر عرضم وار دو قلادرڭ همه سینى هیئت استشاریه

ویرمک لازم اولماسون. استهین ویرسون؛ استه مزایسه لر ویرمه سون لر. بن اوز دو قلامی ویرمیه جکم.

مطا افندی حستف—جماعت بر سوزم وار؛ هر قومسیونه اهلیتلی آدم لر صایلانسون. روحانیت قومسیونه عمومی منفعتلره خدمت ایدن، غرض سز شخصیات سز آدم صایلانسون؛ مکتب مدرسه قومسیونه هم او یله اولسون.

رئیس افندی—(چنگیز افندی به جواب) هر بر اختیار ندوه. هیئت ریاست ندوه قرارینی اجرا ایدر. استهین اوزی اوقور؛ افندی قومسیونلره اعضا انتخاب ایتمک لازمدر. اعضا لر انتخاب اولنسون.

ندوه ایکی درجه لی انتخاب ایله اعضا انتخاب ایتمیه باشلادی. روحانیت قومسیونه ایملی به قریب، مکتب مدرسه قومسیونه آلتوش دن زیاده ذوات اسمی قید اولندی. قید اولنمش لار ندوه به عرض اولندیلار. اسملری جهرا اوقوندی.

یوسف افندی منهاج—جماعت؛ مکتب مدرسه اشلری روحانیت نظاملری پک مهم اشلردر؛ اعتنا اولنسون؛ بر دقیقه ده ۱۵ اعضا تعیین ایتمک مناسب ایمس. هر ولایت دن بر اعضا صایلانسون. اسماعیل افندی غصپرینسکی—اسملری قید اولنمش ذاتلری بیلدیکز. دقت لازم بر شی وار؛ شو اش غایت منند زمان استر؛ شو قدر غلبه لک ده اعضا صایلامق مشکل اولور؛ هیئت ریاست اسملری قید اولنمش ذوات آراسندن قومسیون اعضا لرینی انتخاب ایدر ایسه اش بر قدر آسان اولور. هیئت ریاست انتخابینی ندوه قبول ایدرمی؟

چنگیز افندی—مکتب مدرسه لر قومسیونه یازیلمش اسملر

بخشی اولمش؛ روحانیت قومسیوننده اوقدر موافق اولمامش.
یگی دن یازلسه یارار ایدی.

هادی افندی آتلاسی — هرشین اهللی بیلور؛ معلملر تربیه
امرنده اهلیتلی اولسونلار؛ روحانیلر دین و دنیا جهنلرنده مقتدر
اولسونلار. روحانیت نظاملرینی اساسندن اصلاح ایتیمیه مقتدر
آدملر صایلانسون. حاضرگی صوبرانییه فی اساسندن قلع ایدوب،
شو کونگی قاضیلردن شو کونگی مفتیدن ملتلی خلاص ایدر درجهده
غیرتلی آدملر اولسون. (قوتلی ال چابولار).

کشافی افندی ترجمانی — صایلاو طوغروسنه دیه چک سوزم وار؛
قومسیون صایلانور ایسه اشی ابتدا ایدر ایدی. اسماعیل افندی
غصپرینسکی دیدیگی کی هیئت ریاست انتخاب ایدر ایسه معقول
اولور ایدی. بوقدر غلبه لکده صایلامق ممکن دگل؛ جماعت دن
رجا ایدر زک اهلیتلی اعضالر کوسترسونلر. اصلاح مدارس قومسیوننده
صایلاننه جق اعضالر علوم دینییه واقفی آدملر اولسون. مکاتب
ایترائییه خصوص لرینه آشنا اولسونلار. ندوه هم هیئت ریاست
اعتنا ایتسون.

مصطفی افندی شیروانسکی — اسماعیل افندی غصپرینسکی
دیدگی غایت گوزل. قومسیونه هر طرفدن فکرلی اعضا صایلانسون.
مکتب مدرسه مسئله سی پک مهم مسئله در. دقت اعتنا ایتمک
لازم در. روحانی قومسیوننده اوپله آدملر صایلانسونکه صوبرانییه
اسرارینه واقفی اولسونلار؛ تماما اصلاح ایتمک چاره لرینه غیرت
ایدر آدم اولسونلار. بنم فکرمجه شو یازیلیمش ذاتلر کندی
آرالارندن ۱۵ آدم انتخاب ایدر کهرندن صوکره بونلاری مجلس
تصدیق ایتسون؛ یارامازلاری وارایسه اخراج اولنسون.

احمد جان افندی سیداشف — بن دن مقدم سوز سویله مش
خطیبلردن بعضلرینک سوزلری غایت آغیرایدی. بویله سوزلری
قوللانور ایسه ک اشمز ک سیلور، مدود دائره سنده سوز سویله مک لازم.
بن بیلمه یورم قومسیونده نصل قوت وار؟ قومسیون قراری لازمی
اولاجق؟ بزم جمعیتمز قراری ایله صوبرانیه اصلاح اولنورمی؟
عبد الله افندی بوی — مکتب مدرسه لر مسئله سی، روحانیت
نظاملری الک مهم الک مشکل مسئله لدر. شو مسئله لری حل ایدر
ایسه ک همه احوال مز اصلاح اولنور، هر قومسیونه غایت اهلینلی
اعضالر صایلانسون. معلم لردن طلبه لردن اولدیغی کبی اغنیا
طائفه سنن هم آدم لر داخل اولسون. مکتب احوالنی بیلمه ینلر
معارفدن علوم دینیهدن خبری اولمیان لار مکتب مدرسه قومسیوننه
کیرمه سون لر،

جار الله افندی آقچورین — قومسیونه یازیلماش همه اعضالر،
آلتش اولسه ده یتمش اولسه ده، قالسه نه اولور؟

همان افندی اسحاق — سنه لردن بیرو منتظر اولدیغمز جمعیت
اسلامیه، شکرلر اولسون، بوکون بزه نصیب اولدی. لازم اولان
اشغالی انتظام حالنه اجرا ایتمک همچون قومسیونلار تعیین اولندی.
لکن قومسیونلار اعضالری فقط ۱۵ اولماسون؛ هر بر قومسیونده
لا اقل ۲۵ اعضا اولسون. مسئله عمومی اسلامی مسئله در. بیلا
اعتبار قیلنماسون فقط اهلیت اعتبار قیلنسون.

مصطفی افندی شیروانسکی — بنم سویلیه جکم یوق، فقط
سیداشیف اعتراض ایتدی. جواب ویرمک لازم در. کورنیورکه
سیداشف بزم ۲۰ ملیون اهل اسلامک جمعیتنه اهمیت ویرمیور.
جمعیت قرارندن بر فائده امید ایتمیور. ملیونلر ایله اهل اسلام

اجتهادندن ثمره چیتماز ظن اید یور. صوبرانییه یی اساسندن اصلاح
 بك بيوك برشی بیلور. حقیقت ده کوچ ده اولسون، لکن اتفاق
 اسلام سایه سنده، دگل چورمش صوبرانییه نك اصلاحی، بلکه ده
 بيوك اشلری کوره بیلورز که صوبرانییه صاللانوب قالا. (شدنله
 ال چابدیلار) جناب سیداشی بزم جمعیتمزی حکومت خلافتدار
 گمان ایدر. خیر! او یله گمان اینمه سون. بزم دردمزجهالتدر،
 دواسی معارف در. وارقومز ایله معارف یولنده چالشمق کرک،
 زمانه مناسب طرزده مکتب مدرسه لرمزی اصلاح اینمک کرک،
 صوبرانییه نك هم اصلاحی بك لازم. جماعت حکومت دن قورقوب
 دینمزدنیامزه لازم معارف وعلومی کسب اینمیه چالشمازایسه ک
 عالم اسلامینمزدتامیله محو اولور.

رئیس افندی - بزم اهل اسلامک دردلری چوق، بورکلزی
 درد ایله دولو، دردلرمزی نظام قاعده ایله سویله بك. جوابی نه
 وقت اولسه ده اولور. اعتراض لر بنسون. لازم اشی سویله سونلر.
 قومسیون لاره اعضا انتخابی تمام اولماش شوباره ده سوز سویله سونلر.
 فؤاد افندی طوقنارف - اسملری یازیلش آهملر اوز آرالارندن
 اعضا صایلاسونلار. پره زیدیوم تصدیق اینسون. بوقسه صایلاو
 آغردر. بوقدر غلبه لك ده تمام اولماز.

چنگیز افندی - تأکید ایندی.

مستشار افندی - بوقکری تأکید ایندی. اولاهرقومسیون ده
 ۱۵ یاخود زیاده اعضا صایلانه چق مسئله سی حل ایدیلماک لازم.
 سوکره شمدی کومستریه لمان آدملر، ندوه قبول ایدر ایسه، اوز
 آرالارندن صایلارلار.

قومسیون اعضالری ۱۵ یاخود زیاده اولاق مسئله سنی رئیس

افندی ندوه به عرض افندی. اکثریت آرا ايله ۱۵ اولاجنى قبول اولندی. بعده هرايکى قومسيون ايچون اسملى يازيلان آدملى اوز آرالارندن ۱۵ كشي انتخاب ايتمه لى مسئله مى ندوه به عرض اولندی. اوده مقبول اولدى.

يى ساعت راده لرنده قومسيونلاره اعضا انتخاب ايتمه ك ايچون اسملى يازيلمش ذوات خصوصى اولملاره كندى لر. ندر مجلسينه فاصله ويريلدى.

۸ ساعت ۴۰ دقيقه ده مكتب مدرسه قومسيونينه اعضا انتخاب تمام اولدى. مستشار افندی صايلانمش اعضا لرنك اسملى رنى اوقودى كه شونلردر:

(۱) محمد على افندی صالحى } قافقازيا
(۲) الله يار افندی آخوندى.

(۳) مصطفى افندی داويدويچ. باغچه سراى غلاواسى.

(۴) ملا نصر الدين افندی جعفرى. تركستان.

(۵) فاتح افندی صادق.

(۶) عزيز الله افندی ال بتكى. قاسم

(۷) عبدالرحمن افندی سعيدى. بووا.

(۸) هادى افندی مقصودى. قزان

(۹) عبدالله افندی بوبى. وياتكه

(۱۰) احمد جان افندی مصطفىين. قزان

(۱۱) كريم افندی حنغيفى. قزان

(۱۲) عارف افندی خيراللين. آق يكت

(۱۳) اسحاق افندی قازاقوف. قزان

(۱۴) نياز محمد افندی سليمانى. پتروپاولسك

(۱۵) قومسیون رئیس عبد الله حضرت آبانای. قزان
طوقر ساعت ۲۰ دقیقه ده روحانیت قومسیونپنه انتخاب تمام
اولدی. رئیس افندی مجلس افتتاحنی اعلان ایتدی.
عالم جان حضرت بارودی روحانیت قومسیوننه انتخاب اولنمش
اعضالری بیان ایتدی. قومسیون رئیسندن ماعدل ۱۵ اعضا انتخاب
اولندی که بونلاردیر.

- (۱) علی اصغر حضرت حاجیپی . قافقازلی
 - (۲) ابراهیم حضرت زکی . قریملی
 - (۳) خیر الله حضرت عثمانی . قرغالی
 - (۴) کشفی حضرت ترجماتی . قزان
 - (۵) حبیب الرحمن حضرت مسعودی آلابوغاوی
 - (۶) احمد شا کر حضرت سند و کوفی . اگرچی
 - (۷) احمد شرفی حضرت صالحی . بوزاولی
 - (۷) محمد هطا حضرت منصورفی . اوصا
 - (۹) عبد الرحمن حضرت رسولفی . تر ویسکی
 - (۱۰) سومان حضرت اسحاقفی . بیدرسکی
 - (۱۱) شیخ الله افندی شفیع للین . ایرکوت
 - (۱۲) حاجی جانعلی افندی الله اوکار اوغلی . سیمی
 - (۱۳) جبار الله حضرت آقچورین . تامبوف
 - (۱۴) عبد الرحمن حضرت محمد بیفی . یارکندی
 - (۱۵) صالح جان حضرت اورمانفی . بولغاویچنسکی
- شو ایکی قومسیونه تخصیص اولنمش اشغال امانت اولنوب ،
اشغال ایچون ایکی کون تعیین اولندی .
یارین ۱۷ آوغوست ده کوندوز ساعت بش ده مجلس باشلانمچی

اعلان اولنوب ، ۱۰ ساعت راده لرنده عوكونگى مجلس تمام اولدى .
۸ ساعت ۳۰ دقيقه قدر ممتد اولدى .

II.

هيئت رياستىڭ ايكنچى مجلسى

۱۹۰۶ - سنه ۱۷ آۋغست ساعت ۱۱ $\frac{1}{4}$

هيئت رياستىڭ برنجى مجلسى پروگرامىڭ ۸ نچى ۴ نچى مادده لرىنى
تدقيق تحفيق ايتىمگى ايكنچى مجلسىنە تعليق ايتىمىش ايدى .
بو مسئله يە باقمىقن اول ندويه كلن دولادلاردن اورنبورغ
جمعيت اسلاميه سىنىڭ دولادى كوزدن كىچرىلوب، مكنب مدرسه
اغلرىنە ، حزب تنظيمى مسئله سىنە تعلق ايندىگىچون اولاي هيئت
رياستىڭ حزب مسئله سىنى باقىدىغى زمان نظردقته آلماسىنە ، بعد
مكنب مدرسه لر قومسيونىنە توديع قىلىنمە سىنە قرار ويرىلدى .
بعد ندويه كلن پره دستاويتلاردن دخولىه ورقەسى ويرلىگى
زمان آلنان ايللى كاپىكك تنقيصنى طالب ۱۵ امضا ايله ويريلان
عريضه باقىلوب فيماتىڭ عدم تعدىلنە قرار ويرىلدى .
بو ايكى اشدن صوڭ پروگرامىڭ ۱ نچى ۴ نچى مادده لرىنىڭ
تدقيقى ندا كره سىنە كىرغىلىدىكە تفصيلاتى شودر :
رئيس افندى — پروگرامنى ترتيب ايدىن رشيد افندى يە خطابا :
برنجى مادده دن مراد نەدر ؟ ديدى .
رشيد افندى — ۱ نچى مادده دن مراد عمومىنلە تعاليم اسلاميه يە
مخالف اولان افكارلارە سى چكىمكدر ؟ خصوصاً حكومتىڭ همايه سىنە
كوز طوتوب مسلمانلارە هجوم ايدىن ، مسيونيئرلارە محافظه صاح ايله
مقابله مدافعه ايتىمكدر .

شاه حیدر افندی صرتلانی-صحیح؛ حکومت مسیونیرلره اهانہ ایدر؛ مسیونیرلر مسلمانلرنی او صورتله قورقتورلار؛ اولکا مقابل مسلمانلره تحدیدات مختلفه وارد؛ حکومت بیطرف دگل.

مستشار یوسف افندی-رشید افندیڭ «تعالیم اسلامیہ» مخالف اولان افکاره سد چکمک، سوزینه ۱۷ اوکتابرمانیفیستنه قدر، وحتی فعلا اوندن سوڭرده مسلمانلار حقنده موجود اولان تحدیداته قارشو طور مق ایچون. وبو تحدیداتی موجب اولان طرز ادارهڭ صاحبنا تعدیلنه سعی قیلماق ایچون، واولر طرز ادارهڭ یکنیدن اعاده سنه سعی ایدن پارتیالره صاحبنا مقابلہ ایتماک ایچون بر مسلمان حزبی تشکیل ایتماک مسئله سیده داخل میدر؛

رشید افندی-طبیعی؛ پروغرامڭ برنجی نقطه سنی هاشقه تورلی آکلامق جائز دگل.

شاه حیدر افندی-یالکز بر پارتیان تنظیمی کافیمی؟ ندوهڭ بوفکرینی کوسنره بیلور بر قرار نامه چیقار یلسه دهاقوتلی اولور. سید گرای افندی آلکین - هم پارتیه تنظیمی، هم ده. حیدر افندیڭ دیدیگی کبی، بر قرار نامه یازیلمه سی پروغرامڭ برنجی ماده سنه داخل در؛ بونڭ ایچون هلم حقوق دن بر سنه کوسنرمک ممکن در. رئیس افندی-دیماک ۱۷ اوکتابر مانیفیستیه اعلان اولنان اساسلری چابوق فعله چیقارماق، وبو صورتله مسلمانلر خرسستیان وطنده شلری ایله برابر حریت تامه یه مساوات کامله یه مالک اولماق، مسیونیرلره حکومتڭ اعانه سنسی بنورمک طلبیه بر قرار نامهڭ ندوه یه عرض؛ وعمومیتله روسیامسلمانلرینڭ منافی حمایتی ایدیلماک ایچون هم ده شمدی ذکر ایدیلن مطلبلر حصولی ایچون بر منظم پارتیا تشکیل ایتماک تکلیف اولنور.

رشید افندى — بو قرار نامە ندوھنك صوڭ كۈنىدە او قولوب، قبول ايديلمەلیدر.

شو مشاورە نتيجه سنده اكثریتله اوشبو قرار ويریلدی :

(۱) صوڭ زمانلره قدر، روسیاده گى اديان واقوام مختلفه قانونا حر و مساوى دگل لار ایدی ، بونك نئاڭچندن بىرى اولارق حكومت دين محمدى عليهنده گى مسيونيئرلره معاون و حامى كى كورونور ایدی ؛ هيچ بىر مسلم سوز و قلم ايله آنلاره مدافعه ايدە بيلمك حقينى حائز دگل ایدی . ۱۷ نچى اوكتابر مانيفستنى حریت اساسلىرى ايله بىوھالى قانونا ديگشديردى ، لىكن فعلا او اساسلر حالاميدانه چيقوب يتمدى . بوجهتلە روسیاده گى مسلمانلر، ديگر همشهريلرى كى حریتە مالك اولاي بيلمك لرى ايچون ، ۱۷ اوكتابر اساسلرينك تماما فعلیتە چيغمەسینی بونك ايچونده دو مانك چابوق جمع اولنمەسینی لازم كوردولر .

(۲) شمى موجود ره آفسيون فرقه لرى اسكى اصول اداره نك اعاده سنى ۱۷ اوكتابر مانيفستنه اولان حریت عدالت اساسلرينك حیاتە چيغمامەسنى استە يوللر . بونلارك مقصدى ، نشریاتى تشكىلاتى دين محمدى به مضر در . دين محمدى به ضررلى اولان بو نشریاتە قالا قلمًا مقابلە ايتمك لازمدر . بىو مطلبلارك حصول ايچون ، يعنى ۱۷ اوكتابر مانيفستنده موعود اولان اساسلىرى وجودە كئورمك، و دو مانى چابوق دعوت ايتمك ، و دين محمدى به ضررلى اولان فرقه لره مقابلە ايدە بيلمك ايچون ، اول روسيا مسلمانلرى اتفافی ناميله رسمى بر مسلمان پارتیاسى تشكىل ايتمك ، ثانيا ندوھنك مطلبلرينى بيلدورر بىر قرار نامە اعلانيله او قرارك صورتینی بيلدرمك لازمدر .

بـو قرارى منعاقب ، مسلمان پارتىياسى پروگرامى مسئلەسى
اورتايە چىقىدى . روسىيا مسلمانلارنىڭ ايكنچى نىدوھىنى باقىلوپ .
قطعيا قىبولى اوچىنچى نىدوھىيە تعلق اولنان پروگرام لائىھەسى
تەكلىف اولندى .

شو پروگرامك بعض نقائى اولوب اولمايغى حقنىڭ ناكروھىرىيان
ايتىدى .

شاهمردان افندى قوشچىغولفى — بزم قازاق خلقى ھىوچىبە
ورايدىرلر؛ ساكن اھالىيە نىسبەتائىلارە يىزىيادە لازىمدر؛ پروگرامە
قرگىز قازاق يىرلارنىڭ مىصونىتى اساسى درج اولنسون؛ ئانىا بزم
المىزدە خىدمەت عىسكەرىيە ھىم مىللى ادارە حقنىڭ يىكاتىرىنە II وآلىكساندىر I
طرفىدىن وىرلىمىش براتلر (گراموتالار)؛ آىلارە براقىلان امتىيازلىك
مىھافىزەسى لازىمىدە پروگرامە ادخال اولنسون؛ ئالتا بىزلىدە ايل
مىھىمەلىرى واردر؛ آىلارە عادىتە دىگل، شىرىعتەلە ھىكم ايتىمك
طلب اولنسون .

شاھ ھىدىر افندى — بىرىنچى مسئلە قازاق لارە لازىم اولدىغى كىي
باشقىردلار اىچىندە لازىم اولدىغىدىن پروگرامە درج اولنىمىشدر .
رئىس افندى — اوت؛ پروگرامە وار؛ مىللى ادارەلر حقنىدە
دخلى پروگرام غاىت كنىش اساسلر كوستىرىور . مىع مافىيە، دىد كىكئز
براتلر باقىلوپ، اقتىضا ايدىن مىمكن تەدىلات اجراسىنە چالىشىلور .
بو اشلىك اھىمىتىنە مبنى شىمدى مىجلە باقىلمەسى مىمكن دىگلىدر .
عبدالله ھىزىت آپاناي — بو پروگرام ايلە روسىيەدەگى ھىمە اھل
اسلامى بر آرايە طوبىلاق مىمكن اولماز . تفىصىللى اولدىغىچىن،
اقتىسادى اجتماعى خصوص لارە ھىمە اھل اسلامك مىصالى بر

اولاد يېغىچون، مسلمانلار بونىڭ تەندە بىرلەشمە زار. بعض ھەممى ئاساسلار
ايلا اکتفا اولنمالي.

مەشھار يوسىف افندى — بوبىك توغرى، ھىتى ايكنىچى نەۋە دە بىنم مەافە
ايندىكىم اساس دە بوايدى. لىكىن شەئى ھەملى نەقشە نەزەردىن ھەرتورلى
مەشلە لىرە مەين نەزرى اولان بىر مسلمان ھەزى تەنظىم ايندىلەمەز ايسە .
يوقارى دە ذكىر اولنەمىش مەقسود لىرە ايرىشەلە جەك بىر قوت ھەملى ايندىلەمەز
گەمان ايندىرم . بىنەئە ھەملى بىن اولانچە نەك بعض تەئەدىلات ايلا قەبولندىن
باشقە ھەملى مەجرە كورەمەيورم .

تەئەدىلات ايچون ھەملى ايندىكىم شونلاردر :

(۱) ۳۱ نەچى مادە دەگى . пола . كەمە سەينەك ھەملى ،

(۲) ۱۷ نەچى مادە دەگى . Устан госуд. думой . جەملە سەينەك ھەملى ،

(۳) ۲۶ نەچى مادە نەك باشىدىن . или госуд . كەمە سەنە قەدر اولان

قەسەينى ھەملى ايندىوب . ۲۵ و ۲۶ مادە لىرە بىرلەشە بىرلەمەسى :

(۴) ۲۹ نەچى مادە دىن ۳۷ نەچى مادە يە قەدر اولان ھەملى ادارە لىر

بەئىندەگى مەختارىت اساسەينەك تەھوینى .

(۵) مەعارف ھەملى مەشلە سەنە مەتەلف ۴۸ ۴۹ ۵۰ نەچى مادە لىرە

تەئەدىل وەلاۋە سورتەلە ، آنا لسانئەدە او قودىلان ھەملى وىا ھەملى

ابتەدائى مەكتەپنەك تەھسىلى تەھسىل مەجبورى ھەملى كەملى سەملى ،

ھەملى لسانلەردە ھەملى مەصرفەنە سەملى ھەملى دە مەكتەپلەر انشاسەينەك

تەھسىل ، بونلارەك اسباب مەجبە و تەفەھسىلەينى قەزان مەجبورىنەك سەملى نەسخە لىرە

يەزمە ايندىم .

شاھەيدىر افندى — يەكەز سەملى دەك ، بىر ھەملى مەكتەپ دە ھەملى

مەصرفەنە مسلمان لىرە ايچون لازەم دىر .

شەملى سەملى مەملى ھەملى دىر ھەملى قەملى لىرە انشەملى لىرە :

اولاً تفصیلاً حزب پروگرامینک لازمی ، ہم دہ موجود پروگرامک
بو اشہ کفایتی قبول اولندی .

ثانیاً مستشار یوسف افندیگ معروضاتی مذاکرہ اولنوب ، برنجی
مادہ حقندہ تساوی آرا حاصل اولدی . ایکنچی مادہ قبول اولندی .
۳ نچی ۴ نچی مادہ لرد اولندی . ۵ نچی مادہ شاہ حیدر افندیگ علاوہ سیلہ
قبول اولندی . قبول لرہب فقط اکثریت آرا ایله ایدی . شاہمردان
افندیگ معروضاتی حقندہ رئیس افندیگ رایی قبول ایدیلدی .
دہا صوگرہ پارتیانگ بالفعل تنظیمی مسئلہ سی چیغدی . بوباب دہ
خیلی مذاکرہ دن صوگ اکثریتلہ شوقرلار دیریلدی :

(۱) شمدی بوندوہ ۱۵ کشی دن مرکب برادارہ مرکزیه انتخاب
ایتمه لیدر . اداره مرکزیه ننگ ۳ کشیلک هیئت دائمه سی اولمالیدر .
(رئیس . مستشار خازن)

(۲) اداره مرکزیه ننگ موقع اجتماعی پتربورغ شہری اولوب ،
هیئت دائمه دائما اورادہ بولنمالی ؛ و دیگر اعضا لر ایجابندہ اورادہ
اجتماع ایتمه لیدر .

(۳) دائمی اشرف فقط هیئت دائمه ننگ قرارلریلہ ، اشلنہ بیلور ؛
(۴) هیئت دائمه اعضا لرینک ہر برینہ سنوی ۲۴۰۰ روبل
معاش ، و دیگر اعضا دن محتاج الیہ اولان لارک پتربورغہ کیدوب
کلمہ سیچون ۲۰۰۰ روبل ، و اون ایکی بک روبل دن قالان فضلہ . قلم
ادارہ سی خراجاتی ایچون تخصیص قیلنہ حق در .

(۵) اشبو مصاریفی حزبک اعضا لف پارہ سی اولان . ۵ شرتین ایلہ
ہم اعانہ ، نشریات قراعت درس و سائر وارداتلہ تسویہ اولنہ حق در .

(۶) هیئت ادارہ یی روسیا مسلمانلرینک ۳ نچی ندوہ سی ،
و هیئت دائمه یی اشبو ہیئت ادارہ انتخاب ایدہ جک در .

(۷) اتفاقك، نظامنامه نك، پروگرامك رسميتلرينى حكومت دن تصديق ايتدirmek وظيفهسى ده اشبه هيئت اداره يه تفويض اولنمش در.

III

۱۷ آوغوست ده ندوه مجلسى

۶ ساعت ده مجلس باشلاندی .

رئيس افندى - قريم دن مفتى ميرزا عادل گراى افندى قاراشايسكى جنابلرنى زاقافقاز يادن حسين افندى غائبى جنابلرنى تلغرام كلمش: تبريك ايدرلر. (شد تلى ال چاپديلار) اولگى ماده مذاكره اولنور؛ هيئت رياستك قرارينى مستشار افندى بيان ايدر.

مستشار افندى - برنجى ماده دين اسلامه مخالفى تعليم وافكار انتشارينه نصاب هم مطبوعات واسطه سيله مقابله ايتمك سد چمك بدن عبارت در. بو ماده خيلى واسعدر. هيئت رياستك قرارينه كوره، شوماده يه سياسى مسئله لرك هممى داخل در. بونك بيانى شويله در: صوك زمانلره قدر روسياده دينلر قانونا مساوى دگل ايديلر. حكومتك دينلره نظرى بردگل ايدى. حكومت مسيونيئرله اعانه ايدرايدى. حكومتك اعانه سنه كوز طوتوب، مسيونيئرلر دين اسلامه تعدى ايدر ايديلر. هيچ بزمسلم سوز ياقلم ايله مدافعه ايتمك حقينى حائز دگل ايدى. ۱۷. اوكتابر مانيفستيله حریت اساسلرى قانونسا قويولمى ايسه ده، ليكن فعلا بواساسلر ميده انه كلمه ديلىر. بوهر. ثانياشور زمان ده هر نوع فرقه لر وارد در. ره آقسيون فرقهسى ترقيات اصلاحات خلافتنه حركت ايدرلر. عدم مساواتى استرلر؛ اسكى اصول اداره نك اعاده سنه سعى ايدرلر. بونلارك مقصدى، نشرىياتى دين اسلامه مخالفى در. بونلاره سوز ايله قلم ايله مقابله ايتمك لازم در. بوايكنچى. شوايكنى دن معلوم اوليوركه مساواتى تحصيل ايدوب، دين اسلامه مضرهم مخالفى فرقه لره

مدافعه حقوقینی مالک اولمق ایچون ، بزلره بر تنظیمات صاحبی سیاسی فرقه تشکیل ایتمک لازم در . هر ملت ده اولدیغی کبی بزم عموم روسیا مسلمانلرینه ده سیاسی براتفاق لازم در . هر برسیاسی پارتیا اوج شیدن مرکب اولور : ۱) پروغرام ؛ ۲) نظامنامه ؛ ۳) پروغرام ده کوسترلش مطلبلری ، نظامنامه ده تعیین اولنمش اساسلری فعلیتنه چیقارمق یولنده سعی ایدن منتظم بر جمعیت . دیمک برنچی ماده یه سیاسی مسئله لرک همه سی داخل در . شوکون ندوه پروغرامی مذاکره ایده جک هیئت ریاست مذاکره ایتدی . شو قرارلری ویردی

مستشار افندی هیئت ریاستک یوقاری ده یازیلمش قرارلرینی بربر اوقوب بیان ایتدی . (۲۵ دقیقه)

چنگیز افندی - بوگون سویلنه جک مسئله لربیک مهم مسئله لردر . پروغرام هم پارتیا حقنده سوز سویلنه جک . مسئله نك اهمیتنه کوره ، بنده اوز فکرم نی سویلرم . مسئله نی بیک بخش آکلامق لازم . آکلاماس دن قبول ایتمک ده ، هر نه دیسه لرده قول کوتارمک ده ، فائز اولماز . اول آکلاگز . صوڭ قول کوتاروب قبول ایدرسز . بیلورگه کرک پارتیالار ایکی تورلی بولا : بری ملی دینی سیاسی حقوقلار نی صاقلامق ایچون ؛ ایکنجی سی آدملر آراسنه علوم معارف طارالنبوب ، بخش یولغه دلالت ایتمک ، ناچار یول دن ضررلی نرسه لردن آدملر نی صاقلامق ایچون بولا . بو ایکی نی آیورمق تیوش در . بونلارک بری سیاسی پارتیادیب آطالادر ؛ ایکنجی سی غیر سیاسی در . بزم مسلمان لار آراسنه هر تورلی صنف لار وار : بایلار فقیرلر ، اشچیلر آلپاوت لار . بونلارک اقتصادی خصوص لاری بری برینه تماما باشقه در . بونلارک همه سنی بر اقتصادی پروغرام ده جمع ایتمک هیچ ممکن دگل . اقتصادی

مسئله لرده عمومی بر پروگرام اولف احتمالی یوق؛ پروگرامی فقیرلر اشچیلر فائده سنه موافق یا صار ایسهك آلپاوت لار بایلار پروگرامی قبول اینمزلر. بایلار آلپاوت لار فائده سنه مناسب یا صار ایسهك فقیرلر اشچیلر پروگرامی قبول اینمزلر. سیاسی مسئله لرایله اقتصادی مسئله لر آیورماسلف درجه ده بری برینه باغلانمش لارد. برینی آخردن آیورمق ممکن دگل. همه مسلمان لارنی بر اتفاق ده جمع اینمك قصندن ایسهك، سیاسی اقتصادی مسئله لرنی پروگرام دن چیقارمق لازم در. بزم اتفاق مز علوم معارف نشر ایدوب دین صاقلی طورغان بر جمعیت اولسون. سیاسی پارتیا اولماسون. سیاسی مسئله لرده مسلمان لار هر قایوسی اوزینه مناسب بولغان پارتهاغه قوشولورلار. اتفاق مز سیاسی اتفاق اولسه آراده بیک کوب اختلافی پیدا اولور. بیک کوب آدم پروگرامی قبول اینمز. یا شلر بو اتفاق دن چیقارلار. سیاسی اشلر آرتندن یوروچیلر بزنك یا شلر وزدر آرادن یا شلر چیقسه لار بیک کوب ضرر اولور. بزنك خلقنك سیاست دن خبرلری یوق؛ سیاسی اشلر خصوصنده غیرتلیری یوق. سیاسی اسلرده طارطشو كرك. طارطشوده غنه تابارسن اوز حقك نی.

اسماعیل افندی غصبرنسکی - جماهت! بن دن ایشیده جك سوزلر احتمال فکرتزه کلمه مش سوزلر اولور. سویلینه جك سوز آکلاشلسون؛ ههئت ریاستك بیاننه کوره جمعیت پروگرامی حقنده مذاکره ایده جك بولامز. لکن بنم سویلیه جك سوزم دها باشقه در. تمام باشقه بر شی عرض ایدرم. بویله بیوک اشلر بر کونده بش کونده تمام اولور دگل. بکناؤل معلوم ایدی، پرهزید یومده اولان آرقاداش لارم ایله بن بر فکرده کیمیه جگم. بناء علیه بن بو خدمتده بولنمغی استه مدم. اما سز قبول اینمز بکز. بن شمدی اوز

فكرم ني عرض ايدرم. كچمش لري فكرگزه آلگزه؛ بوسيزد بزم اوچنجي سيزدمزد. برنجي سيزدمز كچمش سنه بوراده ایدی. ايكنجی سيزدمز پتر بورغده اولدی. شوسيزد اولگی لره كوره رسميت جهنندن متفاوت ايسهده، تفاوت او قدر مهم تفاوت دگل. تفاوت اهميت سزد. زيرا هر شيك اهميتی مایه سنه در. فورمالنوست ده اهميت يوق در. اولگی مجلسلر غير رسمي اولمش ايسه لرده، شورسمی مجلس دن قوتجه آشای دگل ایدیلر. نظارت تخننده دگل ایدك؛ قرارلاری بوزمزي قزاردر درجهده دگل ایدی. رسميت ده تفاوت اولسهده ظاهری در. تعجب ایدرم: كچمش سنه منستردن رخصت طلب ایدك؛ ویرمدي. عريضهده ضررلی برشی يوق ايسهده رد ایددی. بوگا تعجب ایدرايدم. اما شمدی ویريلمش رخصنه دهآ آرتق تعجب ایدرم. شو سيزدلارمز آراسنده ديگر بر تفاوت وار: اولگی لره ر نقد ر غير رسمي ايسه لرده هر شيني سويلر ایدك. حقوق مز واسع ایدی. اما شمدی استه ديگمز شيلرني سويلميه مساعك يوق پروغرام خارجنك سوز سويله مك مناسب ايمس. اولك سويلر ایدك، اما شمدی سويله مك اولماز. ویريلمش سوزه وفا اينمك بورجمزد. شو مجلسمز پروغراميني حرمتلو سه كره تارمز كمال مهارتله سزله بيان ايتمش ايسهده بن اوتأويلانه ياناشه بيلميورم هر نه قدر ره زين هكبي شو پروغرام اوتيه بيرويه چيكلهده بن جدی قبول ايدوب امضا ایده بيلميورم. حالبوكه روس چه بيلنلره معلوم، شو ماده يی توسيع اينمك ممكن ايمس. بو ماده يه سياسي مسئله لری درج اينمك قابل ايمس. دين دينلشمش در؛ سياست بوگا داخل اولماز. تأويله تسليم يوق، سزه معلوم در همه مز آرزو ايسه مز جمعيت اولسون، كلنلر استفاده ايتسون. فائده سز عجله دن خیرلی صوك اولی در.

عجله ایدوب عاقبت شر اولسه درست ایمس . هیئت تکلیفنه تسلیم ایدوب مذاکره ممکنیدر؛ برآز فکر ایدیکز: بزلر مسلمانلارمز؛ بزلر ترکلرمز . ایکی بیک سنه لك تاریخلره باقارسه گز بابالارمز هر شینی قهرمانانه آلمش لار . هر حقوغلارینی غیرت ایله حمایه ایتمش لر . تاویلانه حاجت بر اقاماش لار، بزلرده قهرمانانه حرکت ایدوب حقوقمزی تاویل ایله دگل غیرت ایله آلایق . روسیا مسلمانلارینه تاویلات مناسب ایمس؛ غیرت لازم در، بزشمدی اشلینه جك اشمزده عجله ایتمیهلم . مادام پروغرام خارجنده در؛ مذاکره ایتمیهلم . شمدی بو قدر ایله اکثفا اولنسون؛ پنجی سیزد مطلبلری تعیین اولنسون: ایکی اوچ آی دن صوڭ بر سیزد دها اولسون؛ اوراده هر شینی مذاکره ایدرز.

هادی آطلاسی- جماعت! شو اسلام جمعیتی ایکی سنه دن بیرو دوام ایتدی . بزلر اولده خبرسز غافل ملت ایدك. زمان لار اوزگاردی . هر نوع اهلر میدان چیقادی . بزم مسلمانلارده جانلندی . حرکتلر باشلاندى برنجی ایکنجی سیزدلار بولدی . اماشو اوچنجی سیزده ترتیب اولنان پروغرام بزه یارایه جق دگل. هیچ بر ملت کورنمپورکه دیگر ملت دن استفاده ایتمسون، هر ملت کندی حقلا رینی کندیلری آلمش لار . شمدیگی یکرمنجی عصرده بزم وجدانمز قبول ایتمزکه دیگر ملتك پروغرامینی قبول ایدوب استفاده ایده یك . معلوماتسز خبرسز ملت آراسنه اولو علوم نشر ایده یك؛ سیاست رساله لرینی طارالتیهیق؛ بالالارنی زمانه موافق تربیه ایدیک. صوڭره سیاسی مسئله لردن بحث ایدرمز. تکرار ایدرم شوسیزدمز فقط معارف نشرینه خدمت ایدر مجلس لردن اولسون . شاه حیدرافندی سرطلانی - بن کوب سویله مم . آراتورلارنك

بعض سوزلرینی آڭلامادم . آڭلاغانم خطا بولماسه ، بو افندیلر پروگرامنی عیبلیلر . بیز پروگرامنی باشدن آییاق قارادق . ضررلی نرسه **كوره** . پروگرامنی یاراتماسه لار عیبلرینی کوسترسونلر . سوزلری مقبول اولسه قبول ایدرمز . اصلاهی لازم یلرینی اصلاح ایدرمز . یوقسه تمامیله پروگرام بزه یاراماز دینمک معقول توگل . هیچ بر سبب سز پروگرامنی رد اینمک صواب توگل . قوری سوزده فائده یوق ؛ پروگرام ده نقصان وار ایسه کوسترمک کرک . روس ده بر مقال وار : «برلک ده قوت» قوت کرک ایسه برلک کرک ؛ اتفاق کرک . اتفاق ایچون ده بر پروگرام کرک . یاشلراینه لر : بالالارمنی تربیه قیلایق ؛ خلق آراسنه علوم معارف نشرایدیک . درست ؛ بالالارنی تربیه اینمک کرک ؛ خلق آراسنه علوم معارف نشراینمک کرک . بونک ایچون ده پروگرام کرک . یاشلراینه لر : سیاسی پزوغرام کرکی ؛ دین صاقلی طورغان ، علوم معارف طارالته طورغان پروگرام کرک . آلائی توگل ؛ هرتورلی پروگرام کرک . دین ایچون ده پروگرام کرک : علوم معارف ایچون ده پروگرام کرک . سیاسی مسئله لر ایچون ده پروگرام کرک . بزم پروگرام ده همه سی وار . هر ملت ده پارتیا بار ؛ پروگرام بار . بزه ده اولمق تیوش ، بزه ده سیاسی پروگرام اولسون . قبول اینگان ایدر . هر کس ده اختیار وار . هراش جمعیت لده اکثریت ایله . همه مسلمان لار بو پروگرامنی قبول ایتمزسه لرده پروگرام سز ممکن ایمس . اکثریت قبول ایدرسه بس . بوندای بیوک اجتماعلر هر وقت طوغری کلمی . پروگرام لازم . عیبی وار ایسه سویله سونلر . پروگرام سز اش کورمک ممکن توگل .

عبدالله حضرت آپانایفی - آراتورلار اوزون سویله سه لر زمان

کفایه ایتم-ز . ۱۰ دقیقه دن زیاده سوز سویلمه سون لار .
 آرادن - آغزنی قپاتماسون لار . سوزی وار سویلمه سون .
 رشید افندی - اون دقیقه تعیین اینمک آغز قپامق دگل . وقت
 قزانمق ایچون مدت تعیین اینمک هر مجلس ده عمومی قاعده در .
 هر خطیبه ۱۰ دقیقه فرصت قبول اولندی .

شاهکرایفی افندی - سیاسی مسئله لرده خط حرکتنی بیلدرمک
 ایچون مطلقا بر پروغرام لازم در . پروغرام اولماسه مسلمان لار
 سیاسی مسئله لرده حیرت ده قالورلار . همه مزه عمومی بر پروغرام
 اولماسه بزم آراده اختلافی پیدا اولور . سیاسی مسئله لرده مسلمان لار
 ایچون یول حاضر اینمک کړک . بونک ایچون بر سیاسی پروغرام
 لازم . کتاب خداده . سنت رسول ده سیاسی اشلر حقن ده معلومات
 وار . پروغرام ده سیاسی مسئله لر اولسه هیچ ضرریوق . مسلمان لار
 اتفاقنک سیاسی مسئله لر اولماسه هر کس بزی عیب ایدر . مسلمان لار
 بر یول دن یورسون لرا ایچون البته بر پروغرام لازم .

منهاج افندی یوسف - رئیس علما و اعضا لار حضراتی ! شریعت
 غرای محمدیه نك میدانده کلمه سنه ۱۳۲۴ سنه اولدی . شوقدر سنه لر
 امتدادنده درخت اسلام یعنی شجره اسلام غایت دهشتلی سیل لر
 آستنده قالدی . هر طرف دن شعله زن سهام لار اصابت ایدر ایدی .
 بابا لارمز هر تورلی زحمتلرنی تحمل ایدوب صوڭ درجه بر ثبات
 ایله درخت اسلامی حمایه ایندی یلر . صدورلرینی سپر ایدوب ، شجره
 اسلامی حمایه یولنده جانلرینی قربان ایندی یلر . درخت اسلامک
 هیچ بربرگی دوشمده دی . بابا لارمز شوقدر عصرلر امتدادنده کمال
 غیرتله درخت اسلامی حمایه ایندی یلر . صوڭره شو عصرده سزه طابشر دق ،
 سز حمایه ایدیگزدیه ، درخت اسلامی بزه امانت ایدوب کندی یلر .

شده کوره لم عصرمز آتلار عصرینه موافق میدر ؟ او عصرلرده هجوم ایدن بلالار آفتلر بو عصرده هم هجوم ایدرمی ؟ خیر! بو عصرده درخت اسلامه هجوم ایدن بلالار آفتلر اولمگیدن دها زیاده در : اولنگی لر کوزه کورینور ایدی ، صافلانمق مقابله ایتمک ممکن ایدی . شده کوزه کورنمز غایت خوفلی بلالار آفتلر زمانیدر : درخت اسلامی میکروب لار خراب ایتمک ده ؛ طمرلارینی پیوب اسلامیتی موایتمک ده ؛ لاجل ذلک دها زیاده قوت ایلله مقابله ایتمک لازم اولدی . جماعت ! اوقوت نه در ؟ قوت برلک اتفاق قوتیدر ! کچمش سنه بوراده اتفاقمز نخمی زرع اولنمش ایدی . پتربورغده یوز کوسنردی . حاضرده دها زیاده قوت آلدی . نباتی تربیه ایدر کبی شو اتفاقمز تربیه ایتمک واجب اولدی . دینمز فقط اتحاد اتفاق ایلله حمایه اولنور . اتفاقمز ایچون هر نه لازم ایسه میدانه کنورمک لازم در . دینمز حمایه ایدر اسبابلر همه سی اوز المزده در : اتحادی تربیه ایتمک ، علمده خدمت ایتمک . همه یه معلوم در : اتحاد ایلله علم ایلله هر شی حاصل اولور . علومده سعی ایتمک ایچون ده اتحاد لازم در . اتحاد نره ده اولور ؟

(آواز لار ایلله خطیبک خطبه سینی قطع ایتدیلر . سوز تمام اولمادی .)

احمد جان افندی سید اشیف - جماعت ! اسلام جمعیتی حاصل اولدی ؛ نصل ایسه ده رخصت ویریلدی . صوابه ارجاع ایتدیلر ؛ حاضرده اول خصوصده نزاع ایتمک زمانی دگل . اش لازم ؛ اتفاق ایلله عمل ایتمک کرک . یاشلر قارتلار بر اولایق ؛ همه مز اتفاق ایلله اش کوره یک . یاشلر مزدن رجا ایدرم که قارتلاری بر قدر رعایه ایتسون لر . هر کم سویله سون ؛ بخشی اولسه مقبول اولور . البته بزم مسلمان لار ایچون ده پروغرام لازم در . پروغرام سز اش کورمک ممکن

ایمس . قرآن کریم ، سنت رسول بزم ایچون برر پروغرام در . پروگرامک زمانه موافقنی لازم اولدیغی کبی همهز بر اتفاق ده اولمق ده لازم در . یاشلر قاتلر برکه اولساق ترقی ایدرز .

رشید افندی - مجلسک قرارینه کوره ۲نجی ۳نجی ماده لر قومسیونلره تسلیم اولندی . بوگون ۸نجی ماده مذاکره اولنه جق . هیئت ریاستک قرارینه کوره ۸نجی ماده یه سیاسی مسئله لر داخل در . شو مسئله لر آراسنده اک مهم مسئله اتفاق هم پروغرام مسئله سیدر . بز یاشلر مز ایله هر وقت بر فکرده اولا بیلورز . سوسیالیزم دینمز اساسیدر . باقکز صحابه لرده هر شیده اشتراک ایتمش لر . دینمز اسلام در . همه کزه معلوم : هر جهتن اسلام شرفنه تعدی ایدر لر . پیغمبر مز شاننده هر تورلی ادب سز مخالف شیلری نشر ایدر لر . شک شبهه یوق بونلاره مقابله ایتمک ، اوز طرف مزدن مدافعه ایتمک لازم در . بوننکچون ده اتفاق لازم در . اتفاق بزم ایچون اک مهم شیدر . جماعت بوکنا عائد شیلری مذاکره ایده یک .

اسماعیل افندی - آطلاسی افندی ننگ سوزی بنمگی نه باشقه در . بنم مرادم اولگی پروغرام دگل . شو کونگی مجلس پروغرامی در . اولگی پروغرام ده سیاسی مسئله لر اولماسون هیمه یورم . فقط شو پروغرام ده سیاسی مسئله لره رخصت یوق . تاویلله محل یوق . ویریلیمش سوزه وفا ایتمک لازم . حدوددن چیقماق مناسب . مرادم بودر . آکلاشیلسون .

حسن افندی مامین - جماعت ! مالای لار چیغالارده سوبیلیرلر ؛ چیغالارده سوبیلیرلر ؛ باشمزنی آغرتد رالار دیمه کز . جمعیتمز اسلام جمعیتیدر . اسلام جمعیتنده هر کم سوز سوبیلر . بن هم اوز فکر منی سوبله مک ده حقلی بسم : چنگیز افندی ننگ سوزلرینی تأکید ایدرم .

جمعیت همه‌یی جمع ایتمک در. اتفاق همه‌یی بر فکریده طوبیلاقی در. اویله ایسه اتفاق فقط دینی اتفاق اولسون. اساسی اسلام اولسون. و نقطه همه مز بر اولور. اتفاق سیاسی اولماسون بزلرده هر دورلی اصناف وارد؛ بونلارک مصالحی مختلف در. اوت ایلله صوکی بر مرکزده اجتماعلی ممکن دگل: سیاسی به عائد شیلر نی پروگرام دن اسقاط ایلده یک سیاسی مسئله لرده هرکم اختیاری قالسون. نبره یسه لاحق اولورسه اولسون. سیاست دن مجلس ده بحث اولنماسون. ایتیه جک سوزم شول، جماعت !

جمال الدین حضرت قورامشین - جماعت ! بیک ازگنه ایتیه جک سوزم وار. بعض آراتورلار پروگرام لازم توکل دیدیلر. بنم فکر چه سیاسی پروگرام البته لازم در. دوماده بومسئله بکا بیک بخشی معلوم اولدی. بزم سیاسی دینی اقتصادی مطلبلرمزی مشتمل مکمل بر پروگرام بولماسه دوماده اعضالارمزنه قیلاقی ! سیاسی پروگرام اولدیغی تقدیرده یاشلرمز چیغاق ایسه لر سیاسی اولمادیغی تقدیرده احتمال قارترلرمز چیغارلار. البته تمام مکمل بر سیاسی پروگرام لازم جماعت !

خیرالله افندی عبید اللین - بنم سوزم اون دقیقه ده تمام اولماسه ده ۲۰ دقیقه اولسه ده زهار سوزم نی بولمه کز. سویلییه جک سوزلرم بیک کرکلی سوزلر: الحمدلله بزلره شوندا ی مجلسنی کورمک مسمت اولدی. بوندن صوگ بزلری خدای طوغری یولغه کوندورسون. پیامت ده همه مز رسولمز شفاعتینی نصیب ایلسون (خطیبک اخروی دعاسی بیک اوزادی : یتار! توش ! آوازلاری هر طرف دن ایشیدیلدی) هرشی ایچون برتمل لازم در. بزم ایچون ده بر پروگرام ترتیب ایتمک کرک. بزلره اگ اول صوبرانیه نی اصلاح

ایتمک کرک . صوبرانیه اصلاح اولنسه هراشمز اصلاح اولنور
صوبرانیه بووقته قدر عطاالت ده قالدی . بوندن صوڭ مفتی علمادن
اولسون ؛ رشید افندی ، عالم جان حضرت حبیب الرحمن حضرت
مسعودی بیک مستحق آدم لر . (یتار ! بس ! توش آواز لاری)
عاقل افندی اشماسیف - جماعت ! ایته جک سوزم : آراتورلار
اتفاق طوغروسنده سویله دیلر : بعض لاری سیاسی اولسون ،
بعض لاری معارف نشرینه خدمت ایدن اولسون دیدیلر . بنم
فکرمجه هر ایکسی اولسون . بزم پروگرام سیاسی هم دینی
اولسه نه ضرر وار ؟ معاش ایچون سیاست هم معارف لازم در .
سیاسی اولماسون دیمک لازم شیلر لازم توگل دیمک در . سیاسی
دیمک معاشی دیمک در . چمگیز افندینک بونی بیلیم - زلگی عجب
احمد جان افندی مصطفی - جماعت ! بنم سویلیه جک سوزم نی
خطیبیلرک هیچ بری سویله مدیلر . افاده ده بیان ده ضعیفی ایسه مده
مرادم نی شاید آڭلاته بیلورم . دقت ایله استماع ایدیگز . اتفاق
دیمک هرکس بر فکرده اولمق دیمک در . فکر اعتقاد بر اولماسه
اتفاق وجودی ممکن اولماز . همه روسیا مسلمانلرینی بر اتفاق ده
جمع ایتمک قصدنده ایسه ک ، اتفاقمزی همه روسیا مسلمانلری
طرفندن مقبول اولان اساسلره بنا ایتمک لازم اولور . شو ملاحظه لر
ایله اتفاقمزی شو اوج اساسه بنا ایتمک مناسب اولور گماننده یم :
(۱) اسلامیت (۲) اسلامنی حمایه لزومی (۳) طریق حمایه . فی الحقیقه
بزلر همه مز اسلامیت ده بر ؛ اسلامنی حمایه لزومنده بر ؛ همه مز بر
اساسلری اعتقاد ایدرز ؛ همه مز بونی وجدانا حس ایدرز . بناء علیه
اتفاقمزی شو اساسلره تأسیس ایده یک . اتفاق وجوده کلور ایسه هر
بر اشمزی آلا بیلورز اتفاقمزی حکومت دن تصدیق ایتدیره یک

شوا اتفاق ایچون بر مرکز لازم؛ مناسب محللرده شعبه لر لازم اگرده اتفاق مرکز و شعبه لری اولسه، هر بر حاجتمزی ادا ایده بیلورز. زیرا بر حاجت واقع اولسه مرکز واسطه سیله طلب ایدرز. حکومت حاجتمزی ویرمز ایسه، مرکز عموم مسلمینه خبر ایدر. همه مسلمانلر بر آغزدن طلب ایدرلر. عمومک سوزی نافذ اولور. شوکیفیت ده هر مطلب حاصل اولور. هر حاجتمزی اتفاق واسطه سیله طلب ایدرک؛ بعض مسلمان لاره فائده اولوب ده بعض لارینه ضرر اولاجق شیلرده اتفاقنی استعمال ایتمه یک. اتفاقمز پروغرامی مختصر اولسون؛ اختلافه سبب اولور ماده لر ذکر اولنماسون هر کم اعتقاد ایدر اساسلره بنا اولنسون؛ آکلاشیلمیان ماده لر هیچ اولماسون.

چنگیز افندی - بعض آراتورلار بنم مرادم نی آکلامادیلار. بر آز تفصیل لازم اولدی : پروغرام یامان توگل؛ لکن عموم طرفدن مقبول اولورلق ده توگل. بزر شو جمعیتنی عموم مسلمانلر جمعیتنی حساب قیلماز؛ هر بر مسلماننک حقوقلارینی حمایه ایتمک واجب دیب بیلله-مز، پتر بورغ ده ۲ نجی سیزده ترتیب قیلنغان پروغرام همه مسلمانلر نی جمع قیلا آلمای. بلکه افتراقه سبب بولور. اختلاف افتراق استه مگانمه کوره پروغرام نی قبول قیلورغه یارامی دیب ایتمه من. بوقدر مسلمان لار ایچنده هر تورلی کشیلر بار؛ خدمتجی بای فقیر آلپاوت. بولارنک حاللری بر توسلی توگل. اتفاق اولسون دیرایسه ک، همه روسیا مسلمانی بریرده اولسون دیرایسه ک پروغرام معارف علوم پروغرامی اولسون. سیاسی اقتصادی اولماسون. سید گرای افندی آلکین - جماعت چنگیز و باشقه افندیلره جواب ویره جگم: بزرله سیاسی پروغرام حاجت توگل؛ دین صاقلی طورغان علوم معارف طارالتنه طورغان پروغرام بولسه یتار

دیدیلر. اما اورلری خلقنی سیاست بابینه دعوت قیلالار. آلارنک اوز سوزلرینه کوره ده بزلره سیاسی مسئله لردن بحث اینمک لازم بولوب کیله در : پارتیالارغه قوشولوق لازم ایسه او صورتده بر پروغرام لازم . بزرگه دوماده بیک آچیق معلوم بولدی : سیاسی پروغرام کرک . پروغرام سز برلک اولماز . پروغرام سز نظام اولماز . معارف ایچون ده مکتب مدرسه لر ایچون ده دین ایچون ده سیاسی پروغرام کرک . اسلام دیارنده اولسه ایدک ، احتمال اسلامیت اساسنه بنا اولنغان پروغرام کفایه ایدر ایدی .

فؤاد افندی طوقتارف - بن اگر پروغرامک عیبیلرینی ضررلی یرلرینی برر برر کوستره باشلاسه بکاخود ویرمیه ک سز . یاشلار بوراده آز ، قارتلار کوب ؛ بزم طرفدارلار کوبرک اولسه ایدی ، بزه هر سوزنی ایرکنلک ایله سوبلیه بیلور ایدک . بزلر سیاست لازم توکل دیمایمز ؛ فقط سیاست ایچون قوت لازم ؛ کاده ت لارده قوت یوق ایدی ؛ خراب اولدی لار . بزم مسلمان لارده قوت یوق ؛ غیرت یوق ؛ سیاست اشلرینه استعداد یوق . سیاسی لرمز جاهل لر ؛ سیاست دن خبرلری یوق . آرامزده سیاسی اشلرنی بیلا گان اون اون بش آدم طابولسه قولمنی کیسرگه راضی بولام . سیاسی پروغرامز اولسه ده سیاسی مطلبلرمز کاغده قالور میدان کله ، غیرتمز قوتمز یوق ، سیاسی مسئله لردن خبرمز یوق ؛ پروغرام اولسه ده فائده سی یوق . سیاست مسئله لرینه خلقنی آشنا ایدیه یک سیاسی رساله لر طارالنه یق . یوق غه آلدانماگز جماعت ؛ سیاسی مسئله لرنک وقتنی کلمه گان دینی مسئله لرنی یولغه قویمق کرک . دین ده قصورمز اختلافمز بیک کوب . دینی مسئله لرنی حل ایدیه یک . دینی مسئله لر ایچون قومسیون ترتیب ایندک . کوره یک نه قیلغان لار . بخشی اولسه قبول ایدیه یک . قرارلارینی

اجرا ایدیک. اصول جدید قدیمه ده اختلاف مز وار. شومسئله ده اتفاق ایدیه یک. دینی مسئله لرنی اصلاح ایدیه بیلسه ک کفایه. بیک مهم اشله. کتاب، حرف، لسان مسئله لری وار. شومسئله لری حل ایدر ایدیه ک نهایت مفید اولور. اهم اولان شیدن اعراض ایتمه یک. سیاسی اشله ایله اشتغال ایدوب لازم اولان شینی ال دن ویرمه یسک. سیاسی اقتصادی مسئله لرنی مذاکره سنی رشید افندی نك آلدیغی رغصت مساعد ایتمه یور. مساعد آلاو ایچون رحمت او قوماز ایدیه ک ده یاری. معارف دین مسئله لرنی حل ایدیه بیلسه ک کفایه.

یوسف افندی - سوز طلب ایتهم فقط فوآد افندی نك سوزنده وار خطالارنی کوسنرو ایچون : حریت حرکتلرنده مسلمان لار اتقاقی هیچ بر اش قیلما دی دیدیلر. قزان مخبر ییله برلک ده بو افندی لر سیاسی رساله لر نشر ایتدیلمی؟ اوتوش سنه سیاسی مجلس لرده سیاسی افکاری نشر ایدن قزان شعبه سی دگل ایدی می؟ اورنبورغ ده افاده قزان ده حریت پرور آدم لرنک دوماغه صایلانماسی اتفاقک تأثیر ییله دگل ایدی می؟ آنلاری اونوته ش ایدیه کز، شو کورنر هندنده اولان سیزده مسلمان لار اتفاقنک بیوک بر خدمتی دگل می؟ (شدتلی ال چابولار).

فوآد افندی - کتابلار طارالمادی ؛ رساله لر نشر ایدن مخبر دگل ایدی .

جلال افندی معینوف - جماعت ! بزی بو مجلسه جمع ایدن نه ایدی ؟ حکومت بزه خیانت نظریله باقار ایدی . جماعت مز بونی آکلادیلار؛ چاره آرامف ایچون بورایه جمع اولدی لار. حکومت قارشو کیدوب حریت طلب ایدرز ؛ فقط طلب ایله دگل غیرت ایتمه ک ده لازم اولور. لکن غیرت ایدن مسلم یوق ؛ حریت بولنده قربان

اولان بر مسلم يوق . روسلار حریت یولنده قربان اولورلار . غیرتلی ساییه سنک نائل اولورلار . بزلرده حریت دن استفاده اید یورن ؛ لکن استفاده ایتیمیه حقمز یوق . پروغرام لازم . شبهه یوق ؛ دینی پروغرام هم سیاسی پروغرام ده لازم در . لکن اولاً قومسیون ترتیب اولنسون ؛ سیاسی رساله لر ترجمه لر نشر ایتسون . اها لینی آگاه ایتسون . سیاسی مسئله لره بر قدر آشنا ایتسون . صوگره اهالی اوز اختیار یله کندوسنه موافق اولان مسلکی قبول ایدر . برجامع بناسنی قصد ایدر ایسه منع ایدرلر ؛ کیت پاپاسه رخصت آل دیرلر . بر مکتب انشاسنه عزم ایدر ایسه یول ویرمزلر . بعض ولایتلرده زمین ملک آلمیه خواهش ایدر ایسه ممکن دگل در دیرلر . جماعت شو کیفیت ده حقوق سز قالور ایسه ک المزده نه دینمز قالور ، نه دنیامز ؛ حقوق ایچون حریت لازم ؛ حریت ایچون ده غیرت حرکت لازم . بونک ایچونک کتاب لازم ؛ جماعت ؛ کتاب ، کتاب !

ابراهیم افندی بایبکیف - جماعت اون دقیقه حقم وار ؛ هیچ کم اعتراض ایتمه سون . (اوزون وعظ) همه مزه کتاب خدا ، سنت رسول لازم . علوم معارف ایچون اتفاق لازم ؛ سیاست ایچون ده اتفاق لازم . زمان اوزی سیاستی کوسترور . بزلر ایچون صوبرانیه فی اصلاح ایتمک لازم . مفتی عالم لردن اولسون . هریرده مکتب لرمز اولسون . لازم اورون لارده بیوک مدرسه لرمز اولسون . دیه جک سوزم شوایدی ، جماعت !

سهمان افندی اسحاقی - شو مجلسی تشکیل ایدن آرسلان افندی لرمزه تشکر ایتمک جمله مزه لازم در . بوگونه قدر بویله جمعیت لر بولاماش ایدی . شمدی شو جمعیتک ساعتلرینی دقیقه لرینی قیمتلی بیلوب ، فائده سز شیلره صرف ایتمه مک مناسب

ایدی . خطیبلرمز آراسنده معانده چیقدی؛ اعتراض لر جدال لر باشلاندى. رئیس افندی دن خطیب افندی لر دن رجا ایدرم که نزاع لار جدال لر بتسون؛ لازم شیلر قارالسون

رئیس افندی - ۱۲ یازیلماش خطیب وار؛ بوندن صوڤک یازیلیمیه جق . رجا ایدرم: مجلس ماده لرینه دائر سوز سوبله سون لر .
۹ ساعت راده لر نه مجلسه ۱۵ دقیقه لك فاصله اعلان اولندی .
۹ ساعت ۲۰ دقیقه ده مجلس باشلاندى .

رئیس افندی - تنوش مسلمانلار دن تلغرام کلمش. تبریک ایدر لر . - شوکون مجلس مزده مذاکره اولنور مسئله نڭ ایکی طرفی وار؛ آراتور لار دقت ایتسون لر؛ کناره کتمه سون لر. روحانی طرفی . سیاسی طرفی . اسلامک مواعی نه در؛ ترقیاتنه سنده در؛ شمدی مذاکره ده شودائره دن چیقمه مق لازم کلور. روسیاده اسلامه مانع در؛ مسیونیر لار مانع در دیر لر. بن بوجوابه راضی دگل . مسیونیر ده قوت یوق. مسیونیر لاره اعانه ایدن، آنلاری پتربورغ دن بزلره یوللایان بزم دشمنمزد ر. آنلاره مقابله اینمک لازم. ۱۷ آپریل ۱۷ اوکتابر مانیفستلریله امپراطور طرفنن حریت ادیان ویریلدی. هنوز وجوده کلمدی. امر سلطانی وار ایسه ده حریت یوق ایدی . منستر لر منع ایتدیلر. بزم ایچون اڭ لازم شی حریت دیسن در. صدامزی ایشتسون لر. هر وقت حریت دین مطلوبه زدر بیدلسون لر. دین سز حیاتمز یوق آڭلاسون لار. بزم ایچون هر شی لازم در. هیچ بر شیمز یوق. مکنتب یوق: کتاب یوق؛ مدرسه یوق؛ روحانیتمز یوق .
حالمز پک مشکل؛ اڭ ذلیل اڭ فقیر ملت اولدق؛ جوانلرمز دیر لر بزه کتاب لازم؛ بنده قبول ایدرم. البته لازم. هر شی لازم. هر شی دن

اول اتفاق لازم سویلیه جك آراتورلار، رجا ایدرم، شوجهنلری
اهنبار ایتسون لر .

عصمت افندی مامیشیف - جماعت ایدییه جك سوزم شول: بزی
بورایه لاله الا الله کلمه سی جمع ایتدی . بزلر همه مز اوز آرامزدن
نفسانیت سزمه نمون انابتلی آدملردن پره زیدیوم صایلاق . آنلاره
اشلرمزی حواله ایتدك . سیاسی پارتیا تشکیلینی تکلیف ایتدیله .
یاشلر قبول ایتمه یورلر . فقیرلر نی بایلار نی اشچیلار نی آلپاوتلار نی
بر پارتیاده جمع ایتمك ممکن دگل دیرلر . بونلارك اینتره سلری بری
برینه تماما ضدلاردر؛ بر یرده اویوشمازلار دیرلر . اما بن بـو
سوزلرینه ایمان ایتمه یورم . بنم فکرم باشقه در . همه اهل اسلام
بای اولسون ، فقیر اولسون، بر پارتیا اولمق لازم . بز تورلی
پارتیالاره بولنسهك، یوق بارشیلر ایچون بر یرده اویوشماسه ق خراب
اولورز؛ هیچ بر اشمز آلغه بارماس . هر پارتیا اوزینه طرفدار جمع ایدر .
اهل اسلام آراسنده هر وقت نزاع اختلاف دشمنلق دوام ایدر . بزم
همه مزه دین كرك؛ کلمه توحید بزی جمع ایدر . وحدت اسلامی آرقامزه
قویوب ، اینتره سلر ایچون اختلاف ایتمك مسلمانلاره هیچ مناسب
دگل . هالمده هر ملت سیاسته حاجت طوتار . بزمده بر سیاسی پارتیامز
اولسون . همه مزی جمع ایتسون . افتراق پیدا اولسه خراب اولورز .
جماعت پره زیدیوم هر ضیعی قبول ایده یك !

مصطفی افندی شیروانسکی - جماعت ! شو کون ساعت ۶ ده
مجلسمز باشلانندی . شو مدتده هر کس اوز فکرینی سویله دی .
اتفاق دن بحث ایتدیله . سیاسی مسئله لره دخول لازم یا دگل بیان
ایتدیله . هر کس فکرینی سویله مکده حرر مختاردر، بیلورم . لکن
تأسی ایدرم که شو جمعیتلرمز فائده لرینی انکار ایدن لر بولندی .

جمعیت فوائدینی بیلیم یورایدک. شمدی ایسه بیلدک کوردک؛ جمعیت
فائدینی ثمره سنی انکار ایتمک انصاف ایس. سیاست ده استفاده مز
جمعیت لر سببندن ایدی. هموم اقرار ایدن بر حقیقتی بزلر انکار ایدر
ایسه ک انصاف سزا ولورز. جمعیتک فائدیلری هر طرف ده کورندی. اوڭلق ده
اڭ اقصی ارلان حاجی طرخان ده بزلر جمعیتک پک ظاهر فائدیلرینی
کوردک. سیاست لازم می؟ جوانلرمز سیاست لازم دکل معارف لازم
دیرلر. واقعاً معارف لازم در. لکن سیاست اولماز ایسه معارف دن
استفاده اولنماز. بوڭا مثال اولمق اوزره دولت علیه عثمانیه یه
جزئی عطفی نظر ایتمک کفایه ایدر: تورکیا علوم معارف بابندن
بزم روسیا مسلمان لارندن بدرجات فائق در. تورکیا ده استبداد
حاکم ایدی؛ حریت یوق ایدی. تورکیا مسلمان لاری اوقدر
علوم معارف دن ده استفاده ایده مدیلر. بو ایسه استبداد دن حریت
یوقلغندن ناشی ایدی. بزلر معارف درجه سنده ترکرکی دگلز.
بن کندیوم معارف لازم دیرم؛ سیاست ده لازم دیرم. اتفاقمزی
معارف سایه سنده، سیاسته برلک اساسنه بنا ایدلم. معارف یولندن
سیاست امورنک اتفاق ایله حرکت ایدلم.

احمد افندی سوبانیف - جماعت! هرکس اوز فکرینی بیان
ایتدی. بعض لار سیاسی اتفاق تشکییل ایده ییک سیاسی
پروگرام قبول ایده ییک دیدیلر. بعض لار پارتیامز سیاسی اولماسون،
پروگرام ده سیاست اولماسون، همه روسیا مسلمان لارینی بر
سیاسی پروگرام ده جمع ایتمک ممکن توگل دیدیلر. بنم گمانمجه
بو افندیلر خطا ایتدیلر. سیاست ایله اقتصاد سیاسی نی فرق
ایتدیلر. سیاست باشمه، اقتصاد سیاسی باشقه. بایلار فقیرلر
اشجیلر آلپاوت لار آراسنده اقتصاد مسئله لرنک اختلافی هر نه قدر

كوب ايسهده سياست مسئله لرنده بونلار آراسنده باشقهلق يوق .
 بزم بوراده اجتماعزدن مقصد همه روسيا مسلمانلارينك اتفافي
 ايدى . واقعا اتفاق بزم ايچون اك مهم شيدى . شمدى بزم اتفاقك
 اك اصل اساسينى طابق لازم در ، بنم گمانمجه اتفاقك اصل
 اساسى لسان برلىكى در . لسان معارف مفتاحيدر . لسانده اختلاف
 تفرقي ايجاب ايدر . لسان برلىگيله اتفاق حاصل اولور . همه
 روسيا مسلمانلارينه هر يرده عمومى برلسان اولسون . بزلره
 سياست ، اقتصاد سياسى ، معارف همهسى لازم در . ليكن هر حالده
 اك لازم لسان برلىكى در . (آرادن ناراضيلق آوازلارى خطيبك
 سوزينى كيسدى) لسان حقنده فكرم خطا ايسه جمعيت شو حقه
 سوز ايتسون . بن بومسئله ي مليت نقطه نظرندن دگل ، سياست
 نقطه نظرندن سويلدم . شو جهندن بنم سوزمك اصل مسئله يه
 تعلق وار . سياسى پروغرام كرلكيگينى انكار ايدن باشلر خطا
 ايدرلر . سياست باشقه ؛ اقتصاد سياسى باشقه . اقتصاد مسئله لرند
 اختلاف وار ايسهده سياسى مسئله لرده اختلاف اولقى لازم دگل .

عبدالله حضرت آبانايى - جماعت ؛ عفو ايدىكز ؛ بنم ايچم
 پوشقان برشى وار : هر خطيبك سوزينه ال چاباسز ؛ مقبول اولسهده
 اولماسهده ؛ آكللاسه كزده آكللاماسه كزده . بر آز دقت ايتسه كز بخشى
 اولور ايدى . شمدى بن اسماعيل بكك فكرينه اشتراك ايدر . رشيد
 افندى آلديغى مساعده سنه كوره ، سياسى مسئله لرني بوراده مذاكره
 ايتمك مناسب دگل . هر نه قدر رشيد افندى پروغرام دن مرادم بودر
 ديسهده بزم معلوم دگل . پره زيد يوم تأويل ايله ادخال ايدر ايسهده
 فائده يوق سويلميهك مزدديه وعد ايتدك ، وفا ايتمك كرك . جماعت ؛
 ينه بر رجام وار : صوراو ديمه سه لر ايدى ؛ زاكون باصاسه لارايدى .

صور او زمانی اوتدی؛ حاضر ایندی زاکون یاصی تورغان زمان .
 جارا الله حضرت آقچورین - جماعت؛ هر آدم اوز فکرینی بیان
 ایندی. نزاع هنوز بریرده: سیاسی مسئله لر مجلس ده مذاکره اولنسون می
 اولنماسون می؟ یوق، مذاکره اولنماسون دیسهك هیچ برپارتیایه داخل
 اولماق لازم بولا. اما بو زمان ده هرکس هرملت برپارتیایه کیرمش؛
 برپارتیا تشکیل ایتمش . رشید افندیك مساعدنه سنه کوره سیاسی
 مسئله لردن سوز آچمق خیانت در دیرلر. خیر؛ خیانت دگل حيله در.
 بو زمان ده هر آدم هرملت حيله ايله اش کورور. حيله سزاش کورمك
 ممکن ده دگل . پارتیالارنك هر برنده حيله وار. پتربورغ ده ایکنچی
 مجلس ده هر طرف دن هر قسم دن بیوک آدم لر وار ایدی. علما یوریست،
 محررلر بایلار فقیرلر. یوزدن زیاده آدم اون کون اجتماع ایدوب ،
 پروغرام ترتیب ایندی لر. اجماع ده خطایوق . اهل اسلام ده اتفاق
 قدیم در. شو مجاسم زده اتفاق مزى یگیدن تاکید ایتمك لازم ۷۴ ماده دن
 عبارت پروغرام ده بایلار فقیرلر اشچیلر ضرر ایدیهك شی یوق .
 اگرده بو پروغرامنی قبول ایتمز ایسهك بزده هیچ بروقت اتفاق اولماز.
 روسیاده اتفاق برلك سایه سنده اهل اسلامك اهمیتی اعتباری آرتدی.
 جماعت؛ تعاهد ايله اتفاق ایدیهك. اسلام عزتی ایچون اتفاق ایدیهك ؛
 رئیس افندی - او آدم لره مجلس پروغرامینی ترتیب ایتمش لر
 حيله ایتمه مش لر ۱۰۰ نجی ماده ایکی طرفی در. روحانی طرفی وار؛
 سیاسی طرفی وار. سیاسی مسئله لری مذاکره ایتمك خیانت اولماز.
 خیر الله افندی فاضل - جماعت؛ شو جمعیتنه هر طرف دن کدك،
 جمعیت قرارلرینی مملکت مزه آلوب قایتمق فکر بله. آرمزده وکیل اولوب
 کدهش لر وار؛ اهل اسلام مجلسنك حاضر اولایم آرزو سیله کدهش لرده وار بناء
 علیه بویره کدهش ذوات نا امید اولماسون ایچون برقراره کلمك البته

لازمدر. دون مجلسمز نظاملی ایدی. شوکون بر درجه نزاع جدال کورنمیه باشلادی. ۲نجی ۳نجی ماده لره قومسیون تشکیل اولندی. بونی حل ایتمک لازم. برنجی دور دنجی ماده لر پک مهم ماده لر اولدیغندن شو حقه بر قدر تفکر لازم ایدی. شواشلی ایتمک ایچون بزلره بر اتفاق لازم در. سیاسی مسئله لره اختلافی غایت کوب اولور. حاضر بزه اگ لازم شی ۳نجی ماده بی مذاکره ایتمک در. هرشی دن اول دوخرونی صوبرانیا ننگ اصلاحی لازم در. مکتب مدرسه اشلی ایچون ده بر مرکز لازم. اوده صوبرانیا در. بونک ایچون ده جمعیت اسلامیه بی اتفاق مسلمینی وجوده کتورمک لازم در. مختصرجه سوزم: اگ لازم شی صوبرانیا بی اصلاح ایتمک در هادی افندی آطلاسی - جماعت! صوگ سوزم: بز حقوق انسانیه دن محروم ایدک، حکومت مستبده طرفندن تماما مظلوم ایدک مال جان فدا ایدن بعض اهل غیرت سایه سنده بزلرده، حقیقت سزا اولدیغمز حال ده، هر یقه نائل اولدق. حکومت حریت هم حقوق ویرمیه مجبور اولدی. حریت آلمش ایسه حکومتک شفقه سی مرحمتیله دگل، فدائی اهل غیرت اجتهادی سایه سنده ایدی. علوم معارف ایچون ده، مکتب مدرسه اصلاحی ایچون ده، روحانیت اصلاحی ایچون ده حکومت مستبده نی بتورمک لازم در. استبداد بتمس ایسه هیچ فائده اولماز، اول جنابت دن اغتسال لازم؛ صوگره وضو؛ حدت اکبرنی ازاله ایدیک صوگره حدت اصغرنی ازاله ایدرز...

شاه حیدر افندی صرتلانی - جواب ویرمک ایچون گنه نوبت آلدیم. بنم سوزم نی یا گلش آغلادیلار. بن پروغرام یامان توکل دیدیم؛ پروغرام بیک یخشی دیب ماقتانمادم «پروغرامنی قبول ایتسهک اختلافی چیقار» دیدیلر. بو سوزده تناقض وار: اتفاق صورتنده اختلافی چیقار دیمک در. «پروغرام بایلار آلپاوت لار

فائده‌سنة گنه يا صالحان . فقيرلار اشچيلر فائده‌سنة هيچ بر نرسه يوق ،
 ديديلر . خطا ايتديلر . پروغرام ده عدالت وار ؛ فقيرلار اشچيلر
 ايچون ده مخصوص برفصل وار . دين كركلري دنيا كركلري همه سي
 وار . اوقوب قاراگز . پروغرام ياراماز ديديلر . دليل سز سويله ديلر .
 تيل ده سويالك يوق ؛ هر شيني سويله مك ممكن . عيب ايتمك آسان ؛
 دليل كرك . فواد افندي ديدى : مسلمان لار نادان ، نادان خلق
 اسمندن سياسي پارتيا سياسي پروغرام يا صامق آلدان بولا . خير ؛
 بن بوسوزنى قبول اينمهم . چونكه روس لار مسلمان لاردن نادان رق .
 قرهستيان لار اكثري هر كون اوقوغان اوز دعا لاريني آكلاماز لار .
 معبودلري نه در بيلمزلر . بزم مسلمان اشچيلري ايگونچيلري روس
 قرهستيان لاردن اوقوده يازوده سوز آكلانده بيك كوب مرتبه
 آلك . الحمد لله بزم مسلمان لار روس لارغه قاراغان ده عالم رله .
 قرهستيان لار اوزلري پروغرام يا صاماديلار . قرهستيان لارغه
 پروغرامنى معلوماتلى روس لار يا صادى . بز مسلمان لار ايچون ده
 پروغرام يا صالحان بولسه نه ضرر وار ؛ هر شى ايچون پروغرام كرك .
 علوم معارف ايچون ده پروغرام كرك . بولماسه اتفاق ممكن توگل . بو
 پروغرامنى قبول ايدوب اتفاقمى محكم ايتمك تيوش . مانغول لار
 زمانده بزم بابا لارمز قوتلى شوكنلى ايديلر . اوز زمانلارنده اڭ
 قوتلى دولت ايديلر . بوده اتفاقلارى سايه سنده ايدى . شمدى بز
 هر ملت دن كيروده قالدق . بونك برگنه سببى بار : اتفاق سزاق .
 بزه هر شى دن اول اتفاق لازم . اتفاق كرك . عبدالله حضرت گه جواب :
 سياسي مسئله لرده پروغرام غه كيره ، بونى بيك آچيق بيان ايتديلر :
 زيرا برنجى ماده دينمزه مخالف اولان مذهب لره ، ضررينه حركت ايدن
 مسيونيئر لاره نساچالنيك لره مقابله ايتمك دن عيسارت در . حكومت

مسیونیرلره امانه ایدر ایدی. جزئی برگناه ایچون بیوک جزالرویرن
 ناچالنیك لر اسلامی سوكمك تحقیر اینمك ایچون هیچ بر جزا ویرمز
 ایدی دینمز مقدسلیگی ایچون ده بر پروغرام كرك. عبدالله حضرت
 اینته در «سیاسی مسئله لر مذاکره سنه رخصت یوق؛ رخصت سز مذاکره
 اینتسك خیانت بولا». صوکره هب الله حضرت اینته در: «جماعت رجا
 قیلام: صوراودیمه سه لر ایدی؛ صوراو زمانی اوتدی؛ زاكون یاصاسه لار
 ایدی، بوا یکی سوز آراسنده بیک آچیف تناقض بار. (شدتلی ال
 چابولار)

ستوده نفت هاشم بك امیر جانف — ایکی سنه اول بویله جمعیت لر مجلس
 لر ممکن دگل ایدی. یاشلر جوانلر غیرت ایندی لر: مال جان فدا ایدوب
 سز لر حریت آلدیلار، جمعیتلره مساعد بولینی آچدی لار. شمدی نه فائد
 وار. جوانلر ك فكرلری سزه خوش کلمه یور! سوزلرینی دیکله میور سز. نه
 دیسه لرده قبول ایتمه یور سز. اتحاد لازم در. نه یه؛ بزه لازم هر آدم بزدن
 اولسون؛ معارف مکاتب بزه اولسون. بونك ایچون در اتحاد. اما سیاسی تمام
 باشغه. ایکی قار بوزی برال ده طومف ممکن دگل؛ بزه سیاسی لازم دگل
 رشید افندی — دون مجلس ده مجلس پروغرامی قبول اولندی
 مادام قبول اولنمش قرار ویریلمش دیمك در. شمدی بوگون او حق در
 اوزون سوزلره محل قالماش در. بز پروغرام ده ایکی شی یازدق: ۱
 اسلامی ضرر دن صاقلامق؛ برنجی ماده بوندن عبارت در. ۲) اسلام
 فائده ویرور شیلری بولمق؛ ۲نجی ۳نجی ماده لر بوندن عبارت در. دیمك
 شوسنه جمعیت دن ایکی مقصد مز وار در: ضرری دفع ایتمك فائده بی جلب
 ایتمك. شو تعبیر مز هر نه قدر مختصر ایسه ده لازم درجه واسع اید یگی اهل
 بصیرت عندنده مقبول اولدی. شو مطلبلر ك بالفعل وجوده کلمه سی ایچون
 شك یوق آرغانیزاسیه یعنی منتظم بر اتفاق لازم در. پروغرام سز

اتفاق اولماز. بوگنا كوره البته بزلره سياسي پروغرام ده لازمدر.
 ماده لر ديني ماده لر در ؛ سياسي لري شامل اولماز، ديديلر.
 شريعت محمديه هم ديني هم سياسي در. سياست دينمك جزئيدر.
 دينمزه سياحت يوق ديمش ايسه لر خطا ايتديلر. حقوق سياسيه
 دينيه دينمزه داخل در. ديني مسئله لر رخصت مساعده آلمش ايسه
 سياسي مسئله لرده مساعده آلمدي ديمك در. ۷۴ ماده دن عبارت
 پروغرام پتر بورغده بر هفته ظرفنده مذاكره قيلنوب، موقتا قبول
 اولنمش ايدى. بوندن صوك دها تعديل اولنمق شرطيله، شمدى
 قبول ايتنك لازم در. پروغرام اولماز ايسه اتفاق وجوده كلمز. بزلره
 منتظم براتفاق، دائمي صورتده مركز، مناسب اورون لارده شعبه لر
 تشكيل ايدوب، مركزو سترديگي يول بويىجه حركت ايتنك لازم در.
 هر شى ايچون پروغرام لازم در: حياتده مبارزه ايچون ده، (يعنى
 طارطمق ايچون ده) سياسي ديني اشلرده طوغرى يول دن كتمك
 ايچون ده پروغرام لازمدر.

سيد گراي افندى آل سكين - بعض افندي لر هر بر پارتيا حيله ايدر
 خيانت ايدر ديديلر. بوسوز درست توگل ؛ بن بوسوزگه پروتست
 ايدرم. رخصت آلمق ايچون يازيلمش پروغرام ده حيله يوق سياسي
 مسئله لرنى مذاكره ايتنك خيانت اولماز. سياست مسئله لر ديني
 مذاكره ايتنك، سياسي اشلره مداخله ايتنك بزم ايچون لازم در.
 دين ايچون ده سياست لازم ۱۷۰ اوكتابر هر يتلري كاغده قالدى.
 آلمق ايچون اتفاق لازم. سياست سز بزم اتفاق مزاجان سز بدن كبي
 اولور. فواد افندي نك سوزى درست واقعا بزم خلق نادان، سياسي
 مسئله لر دن خبرلري يوق. اوگرنمك كرك. پروغرام ايله اوگرنه نورلر.
 اوگرنمك ايچون ده پروغرام لازم. شوگنا كوره بن پروغرام كرك ديب ايتنم.

مستشار یوسف افندی — بنده مقدم سوز سويله مش خطيبيلر آراسنده اعتراف ايدنلري ده بولندي. دو قلاد او قومق شرفي بنده ايدى. جواب ديرمك، طبيعى، بنم حقم اولاجقدر. لـكن وقت ده مساعدده يوقلغندن هر بر جواب بالضرورة غايت موجزا ولور. «پروغرام معلوم توكل، هيچ كمك پروغرام دن خبرى يوق» ديمش افند بيلره فورمالنوست طرفندن كلى اولارق جواب : شوبزم كوسترديكهز پروغرام ۲نچى سيزده تفصيل باقيلدى موقدا قبول اولندي. ۳نچى ۴نچى سيزدلرده باقيلوب تعديل اولنه چق ديلدى. اهالى او قوسون كورسون ايچون روسجه تركجه نشر اولندي. پروغرام ماده لرندن جريدلر مزده مقاله لر كورندي. اويله ايكن پروغرامى نصل معلوم دگل ديديلر. (شتلى ال چاپـولار) صكره كله لم جواب تغاصيلنه : اعتراف بزلره ايكي طرف دن توجه اولندي . صوللاردن اوكلاردن . اول صوللاره جواب ويهره جگم لـكن جواب دن اول شونى ديمه لي يم كه بزلر همه روسيا مسلمانلرينى عموما براتفاق ده جمع ايتمك ادعاسنده دگل ايدك، يالـكزا كثرينى جمع ايتمك اميدنده ايدك . پروغرامك برهنى ماده سنده : « سياستجه بر فكرده اولان همه روسيا مسلمانلرينى هملى اجتهادده برلشدرمك ، قيدي صريحدر. مقصد مز روسيا مسلمانلرينك اكثرينى جمع ايدوب بر سياسى فرقه تشكيل ايتمك، روس پارتيالرى كورنك، حكومت نظرنده قوت مزى تاثير مزى اعتبار مزى زياده ايتمك ، بلغاريا مسلمانلرى كى افتراق ايدوب حقوق مليه وسياسيه مزدن محروم قالماق ايدى . بلغاريا مسلمانلرى اوز آرالارنده اختلاف اينديلر. اوزلرينه بر پارتيا تشكيل ايتمك لازم ايكن، صطويلى پتكى كيبلك پارتيالرينه قوشولديلار. افتراقلى سببلى قوتسز، حكومت هندنده تاثيرسز قالب حقوق مليه وسياسيه لرندن محروم

لدیلار. بلغاریا مسلمانلارینک حالی بزلره غایت بیوک بر
رس عبرت اولا بیلور. آنلار کبی اولماق ایچون، آوستریا
املری چهلری کبی ملی سیاسی پارتیا تشکیل اینمک ایچون،
زلره ده ملیت اساسنه مبنی بر سیاسی اتفاق تشکیل اینمک
لازم درگمانندهیم. (شدتلی ال چابولار) خارجدن مثال آرامیه
ماجت یوق؛ روسیا پولاکلرینه نظرایتمک کفایه ایدر: روسیا
پولاکلری آراسنده هر نه قدر صنفی اختلافلر اولسهده، پولاکلر
«ماده» پولسکی قولا، اسمنده اکثریتنی جامع بر پارتیا تشکیل
ایندیلر؛ صنفی اختلافلر اساسده اتحاددن منع ایدر دیمه دیلر.
پولاکلر کبی بزه صول مرکز پروگرامنه قریب بر پروگرامی
کندومزه موافق حساب ایدوب، ملیت اسلامیت اساسنه مبنی بر
سیاسی اتفاق تشکیل اینمگی مناسب کوردک. (شدتلی ال چابولار)
صوللار ایندهلر: «مسلمانلار آراسنده هر تورلی اصناف وار،
همه سنی بر پروگرامده بر پارتیاده جمع اینمک ممکن توگل». بو
افندیلرک فکرینه کوره اتفاق بالکز منافع صنفیه اساسنه بنا
اولنور؛ پارتیالار بالکز صنفی اختلافلردن حاصل اولور.

دین، ملیت، جنسیت اساسلرینه بنا اولنمش اتفاقلرنی
کورمه دیلرمی؟ «فکر-قوت» نظریه سنی ایشتمه دیلرمی؟ شو
نظریه یه کوره، ملیت قوتدر؛ دین قوتدر. دین ملیت
لواسی تحننده اجتماع اینمک، مادی اختلافلر وار ایسهده، دین ملیت
اساسلری اوزرندهک قوتلی براتفاق تأسیس اینمک هر وقت ممکندر.
ذاتا تاریخلرده کورلمش حاضرده موجود ملیت اساسی بو نظریه نیک
فعلیتندن عبارت دگل می؟ بناء علیه بزلره اسلامیت اساسنه بنا
اولنمش، «روسیا مسلمانلری اتفاقی»، نامنده بر سیاسی فرقه

تشکیل ایتیمک اجتماعنده ایدک . (شدتلی ال چابولار)
 صوللار ایندیلر : کادهت لار پروغرامی ۲۰ نچی عصره موافق
 توکل . ۲۰ نچی عصره موافق پارتیادن مرادلری نه در . بیلهمز . حتی
 اوپارتیا ۱۹ نچی عصره اوزینی کومترمییه باغلادی . لکن اعتراض
 ایدن افندیلر اونوتماسون لار خاطرلرندن چیقارما-مون لار :
 شرقیلر ۲۰ نچی عصره دگل ؛ بزلر ترقیاتمه نظرا ۱۴ نچی عصره
 (شدتلی ال چابولار)

بزم پروغرامی موافق دگل دیدیلر . اوز پروغرام لرینی
 کومترمه دیدیلر . ملت مزیر جمعیت ادبیه یاخود مطبعه شرکتی اولسون
 دیدیلر . (شدتلی ال چابولار) بن هم قبول ایدرم ؛ علوم معارف
 طارالته طورغان بر جمعیت ادبیه اولسه ، یاخود سیاسی رساله لر
 مفید کتاب لار نشر قیلا طورغان بر مطبعه شرکتی اولسه ، مع
 الممنونیه اعضا اولورم . لکن جمعیت یاخود شرکت اعضای
 اولمق صغتیله دوما اعضالغنه صایلانمق ممکن اولورمی ؟ جمعیت
 ادبیه اعضای مطبعه شرکتی اعضای بزم حقوق ملیه و میاسیه
 مزی دوماده حمایه ایده بیلورمی ؟ (شدتلی ال چابولار)

خیر ! « طارطشوده غنه طابارسن اوز حقکنی ، دیوچیله ره مسلمان دن
 اعضا صایلانمق ده او قدر اهمیت ده یوق . طارط او قوچیله ره بومعلوم .
 بونقطه ایله بزلر قایت اهمیتلی بر مسئله کیره مز ؛ (سوسیالیزم
 ایله ناسیانا لیزم آراسندا جدال درظن ایدرم) لکن مجلس ابتداسندا
 بزم اسلام ضررینه حرکت ایدن لر اوغلار دینلریگنه کوره ، بونا زک
 مسئله یه شروع اینهم ، یالکیز دیرم که صول ملتیش لرم بیلسون لر :
 مسئله یه شروع ایدیلر نتیجه آنلار فائده سنه چیقماس .

« اول اغتسال لازم ، صکره وضو ، دیدیلر . لکن کیم بوکا اقدام

ایده‌چك سویله‌مدیلر. بوزمانه قدر افندیلرگ اوزلری اغتسال بولنده حرکت ایندیلمی؟ شمدی یه قدر وضو ایتمه‌مش افندیلر نه وقت اغتسال ایدرلر؟ بزم شو پروغراممیزی قبول ایتمس درجه‌ده اولان ملت عجباً آنلارنك تهلکله‌لی پروغراملرینی قبول ایدرلرمی؟ (شدنلی ال چابولار)

«پروغرام سیاسی اولسه، اتفاق سیاسی اولسه آراده اختلاف پیدا اولور، یاشلر آرادن چیقار، خدمت ایدر آدم‌لر قالماس، دییلر. رحمت یاشلر مزه؛ بزی‌ده برارز قایغورتالار ایگان. فقط سویله‌ بیلورم که پروغراممیز شا کردلر آراسنده مقبول اولدی. اوتمش سنه‌ده، خاطرمده قالدی، شا کردلر بزم طرفه‌ایدی. شوکونگی جمعیت‌میزده بزم طرفی تأیید ایدر یاشلر شا کردلر پك چوق کورنیدی. بونکله یاشلره اختصارا جوابم تمام اولدی، اوڭ طرفدن اولان اعتراض‌لره جواب:

« پروغرام مختصر اولسون، اختلافی ایجاب ایدر ماده‌لر پروغرام‌ده ذکر قیلنماسون، دیدیلر. مقدم بن‌ده اوفکرده ایدم. پتربورغ‌ده ایکنچی سیزده شوفکری مدافعه‌ایندم. لکن شمدی برعملی مسئله چیقدی: دو ماده قویولمش مختلف مسئله‌لرینی حل ایتمك ایچون مفصل بر پروغرام لزومی بیک آچیق معلوم بولدی. دوما اعضالری شو حقیقتی سزله بیان ایتدیلر.

اوڭ طرفدن ریتسرلار دئییلر: «سیاسی مسئله‌لر مذاکره‌سنه مساعده یوق، بناءً علیه مذاکره ایتیه حقمز یوق، سیاسی مسئله‌لرک مساعده‌یه دخولینی یوریسئلرمز قبول ایتدیلر، علم حقوز سندلرینه استنادا سیاسی مسئله‌لر مذاکره‌سنه حقمز واردر. دیدیلر، هیئت ریاست قرارینی اوقور ایکن بن‌بونی بیان ایتمش ایدم.

آرقادشلرم بنی عفو ایتسونلر، سؤال ایدرم : اتفاقمزه
اعتراض دن مطلبلری نه ایدی ؟ برنجی ماده یه سیاسی مسئله لرك
دخولنده نه ضرر وار ایدی ؟ نیچون بوقدر تعب ایدوب ، مساعده
فلان یوق دعواسنده قالدیلار ؟ مادی برمانع می کوردیلر ؟ مساعده
واریایوق مسئله سنی برطرفه قویالم. دو مایه نصل حاضرلنورز فکر
ایتمک لازم دگامی ؟ اهالی یه نصل جواب ویرورز ملاحظه ایتمک
ضرور دگلمی ؟ او یله ایکن سیاسی مسئله لر لازم دگل یاخود مساعده
یوق دیمک ، بنم فکر مچه ، تماما اورون سزد. (شدتلی ال چابولار)
مستشار افندی نك خطبه سی اون دقیقه ده تمام اولمادی. آرادن
بوکا اعتراض ایدنلر وار ایدی .

رئیس افندی - مستشار افندی دو قلا دچیک در . جواب تمامنه
قدر سوز سویله مک دو قلا دچیک حقیدر .

بوندن صوڭ فواد افندی منبره چیقدی . اهالی سویلمه سون !
دالوی ! آواز لریله فواد افندی یه سوز سویلمیه مجال ویرمیلر .
رئیس افندی - برنجی ماده مذاکره اولندی . مسئله تمام اولدی .
برنجی ماده ، همه گزه معلوم در ، اسلامیت خلافتک حرکت ایدنلره
مقابله ایتمک در . روسیاده بزم اسلامیت ضررینه حرکت ایدنلر
مسیونیرلردر . حکومت اعانه سنه هکوز طوتوب ، هر وقت مسیونیرلر
اسلامینه تعدی ایدرلر . مسلمان لاره مدافعه ایتمک مساعده سی
ویریلمه مش در . هر نه قدر ۱۷ اوکتابر فرمان عالی سیله حریت
اساسلری اعلان اولنمش ایسه ده ، هنوز وجوده کلمه مش در . لازم در که
مسیونیرلرک اسلامینه تعدیاتی بتسون ؛ حریت اساسلری عموم
روسیاده اجرا اولنسون . پره زی یوم تکلیف ایدیور که شو قرار مز اعلان
اولنوب ، حکومت تلغرام چیگلسون ، سیزد بوتکلیفی قبول ایدرمی ؟

رئیس افندیڭ تڪلیفی عموم ندوه طرفندن قبول اولندی .
ناظرلر رئیسنه ارسال اولنهجق تلگرامك متنى ، حاضر اولندن
هكره ، ندوه يه عرض اولنهجق وعد اولندی .

رئیس افندی - شوكون مجلس ده مذاكره اولنان مسئلهلرك اڭ
مهمى سياسى فرقه تشكيل ايتمك مسئلهسيدر . حكومت نظرندە
اعتبارمز ايچون ، وطندهشمزاولان ملت لار آراسنله اهميتمزايچون
اتفاق لازم در . شوملاحظه يه بناء پرهزیدیوم مخصوص بر پروغرام ايله
سياسى فرقه تشكيل ايتمكى تڪلیف ايدر . سيزد بو تڪلیفی قبول
ايدرمى ؟

رئیس افندیڭ تڪلیفی ندوه طرفندن قبول اولندی .

رئیس افندی - سياسى فرقه تشكيلی قبول اولندی . شمدى شو
سياسى فرقه نك وظیفه لرینی انتظام صورتندە اجرا ايتمك ايچون
براداره مركزيه بولنق ايجاب ايدر . پرهزیدیومك ملاحظه سنه كوره
اداره مركزيه اون بش اعضادن مركب اولور . بونلار اوز آرالارندن
اوچ كشيلىك برهيئت دائمه انتخاب ايدرلر . هيئت دائمه هلى الدوام
پنر بورغده اقامت ايدر . پرهزیدیومك تڪلیفی قبول اولنورمى ؟
ندوه اكثریت آرا ايله بو تڪلیفی قبول ايتدی .

رئیس افندی - پنر بورغده ايكنجى سيزدده روسيامسلمانلری
اتفاقنك پروغرامى تفصیلا باقيلوب ، موقعا قبول اولندی .
قطعى صورتندە قبول ايتمك ، لازم ايسه تعديل ايتمك مسئلهسى
هنجى جمعيتنه تاخير اولنمش ایدی . شمدى شو پروغرام سياسى
فرقه مز پروغرامى صغیله قبول اولنسونمى ؟ ياخود لازم اولان عمللری
تعديل ايتمك ايچون بر قومسيونه تسليم اولنسونمى ؟
چنگيز افندی - پروغرام بر سوز ايله تمام اولماز . نه قدر سوز

سویله مش ایسه کده، پروغرام ماده لری حقنک هیچ برسوز سویلمه دک.
قبول ایدر ایسه کده فائده سوز اولور. آراتورلاره حریت کلام
ویریلسون، پروغرام ماده بماده مذاکره اولنسون. هر کیم
اسقه دیگینی سویله سون.

رئیس افندی- پروغرام ماده لرینی تفصیلا باقوب، قرار لرینی
نوده به عرض ایتمک ایچون بر قومسیون تکلیفی اولنور. قبول اولنور می؟
پروغرام قومسیون قبول اولندی، صوللاردن قومسیون ده اوچ
اعضا اولوب اولماق حقنک مجلس ده بر هیجان دوام ایتدی.
اکثریت آرا ایله صوللاردن بر اولماق قبول ایدیلدی. صوللار
بر اعضایه قناعت ایتمه یوب قومسیون ده اشتراکی قبول ایتمه دیلر.
۱۵ اعضا انتخابی باشلاندی. انتخاب زماننده گورلتی هیجان
دوام ایتدی.

انتخاب اولنمش اعضالر:

- ۱ مصطفی افندی داویدوویچ . رئیس
- ۲ عبدالله حضرت آبانایی .
- ۳ علی مردان افندی طوپچیباشیف .
- ۴ عالم جان حضرت بارودی .
- ۵ هادی افندی مقصودی .
- ۶ صدری افندی مقصودی .
- ۷ شاهمردان افندی قوشچیغولفی .
- ۸ جهانگیر افندی بایبوری . دو قنور .
- ۹ یولبارس افندی بیکبوف . .
- ۱۰ علی اسکندر افندی عاشورفی .
- ۱۱ شاه حیدر افندی صرتلانفی .

۱۲ لطف الله افندی اسحاقی .

۱۳ جمال الدین حضرت قورامشین .

۱۴ عبدالله افندی بویی .

۱۵ موسی بیگییف .

رئیس افندی - قومسیون دوقلادی ۱۹ یاخود ۲۰ آوغوست ده
حاضر ایدر. شوکون مجلس تمام اولدی .

۱۲ ساعت راده لرندک مجلس تمام اولدی . ۶ ساعت دوام ایندی .

IV

۱۹۰۶ سنه ۱۸ آوغوست ده

ندوه نك ۳ نجی مجلسی .

۶ ساعت ۱۶ دقیقه ده علی مردان افندی طوبجیباشیف
ریاستنده مجلس باشلانیدی .

رئیس افندی - شوکون مکتب مدرسه قومسیون حاضر اینمش
دوقلادی عبدالله حضرت آپانایف عرض ایده جک .

عبدالله حضرت آپانایف یازیلیمش دوقلادی او قومیه باشلادی .
دوقلاد (برقدیر تعدیل صوکنده) شوایدی :

۱۹۰۶ سنه آوغوست ده عموم روسیا مسلمانلری ندوه سنگ فرماننه

امثالا، مکتب مدرسه قومسیون ایکی کون مذاکره ده دوام ایندی .

قومسیون روسیا مسلمانلرینک دینی اقتصادی اجتماعی احوال لرینی

اساس مذاکره ایدوب، تعمیم معارف تسهیل تعلیم نقطه نظرندن،

ایندائی همومی تعلیمک آنا لساننده اولماسنی لازم کوردی .

روس لسانی، حاجت اقتضاسنه کوره، اختیار ی اولسون، مسلمانلرک

شوگونگی احوال لرینه کوره، جبری اولق اصلا فائده اینمس .

شوایکی اساسی کوزده طوتوب، قومسیون مکتب مدرسه لر ایچون

توبىندە يازىلمىش ۳۲ ماددى تىنظيم ايندى : مکتىپلر حقىندە :

(۱) ھەر قىيەدە ابتدائى مکتىپلر .

(۲) مەكن اورونلارده رشدى مکتىپلر .

(۳) آنا لسانىندە ھەر بى ھروفات ايله تعليم .

ابتدائى مکتىپلرده روس لسانى جبرى اولماس ، رشدى مکتىپلرده روس لسانى درس جىدولندە بولنور .

(۴) ياشى سىكزه وارماسى بالا ابتدائى مکتىپلرە قبول اولنماس .

(۵) ابتدائىلر رشدىلر دورت سنەلك اولور . قىيەلرده اوكتابر بىردن آپرىل بىرە قدر ، شىرلرده سىنتابر ۱۵ دن مای بىرە قدر درس لىر دوام ايدىر .

(۶) ابتدائى معلومات دن خبرى اولمىيان بالالار رشدى مکتىپلرە قبول اولنماس .

(۷) مىسلمان مکتىپلرىنىڭ ھىر بىرىندە ، مەكن ايسە ، عەومى بىر پروگرام .

(۸) عەومى پروگرام تىرتىب ايتىمىك ايتچون ، قىزان ، پىتروپاولووسقى ، تاشكىند ، باغچە سىرانى كېى بېھوك شىرلرده كلەجىك ۱۹۰۷ سنە مای آينىدە معلملر جىمىئىتى تەيىبن اولنور .

(۹) ھىر جىمىئىت وكىللر انتخاب ايدوب ، ۱۹۰۷ آوغوست ابتداسىندە قىزان دە اولاجىق عەومى مجلس معلمىئە ارسال ايدىرلىر . شو مجلس دە پروگراملار بىرى بىرىنە مقابلە قىلىنىوب ، عەومى بىر پروگرام قبول اولنور .

شو جىمىئىت لىر روسىيادە اهل اسلام معلملرىنىڭ اتفاقنىە بىر مەقدەمە كېى اولور .

(۱۰) مکتىپلرڭ بىناسى درس تىرتىبى ھىفظ صىحت قواعدىنە موافق اولور .

- (۱۱) مکتب‌های نفقه‌سی دولت، زه‌مستوا، شهرخزینه‌سندن اولور.
- (۱۲) ابتکائی تربیه هر بر بالایه جبری اولور.
- (۱۳) مکتب‌های اداره‌سی نظارتی اهل اسلام اختیارنده اولور.
- (۱۴) مکتب نظارتی مسلمانلر طرفندن صایلانمش بر هیئت‌النده اولور.
- (۱۵) معلم‌های طرفندن یاشرون صایلاو اصولیله صایلانوب تصدیق اولنور.
- (۱۶) مکتب معلم‌های حاضر ایتیمک ایچون اهل اسلامه مخصوص دارالمعلمین‌لر اولور.
- (۱۷) معلم‌های حاضر ایتیمک ایچون، قزان، باکو، باغچه‌سرای کبی بیوک شهرلرده دارالمعلمیات‌لر اولور.
- (۱۸) اهل اسلام طلبه‌سی معلم‌های همه حقوق‌ده روس طلبه‌لرینه معلم‌لرینه برابر اولور.
- (۱۹) گمنازیا کبی اورتا مکتبلرده تحصیل ایدن بالالار ایچون، ممکن اورون‌لارده، معلومات دینه لسان کفایت قرائت تعلیم ایدر لیلی مکتب‌لر اولور.
- (۲۰) ۱۹۰۷ سنه آوغوست‌ده بولاجق مجلس معلمین، مکتب کتاب‌لری انتخاب ایتیمک ایچون، مکتب درس‌نه اگ موافق تالیف اولنمش کتاب‌لره مکافات ویرمک ایچون، بر قومسیون انتخاب ایدر.
- (۲۱) مسلمان بالالارینه روسجه معلم‌های حاضر ایتیمک ایچون، تأسیس اولنمش معلمین شقولا سنه علوم دینییه لغت ترکیه درس‌لری زیاده اولنسون
- مدرس‌لر حقیقه :
- (۲۲) مدرس‌لرده معیشت و تدریس جهت‌لری اصلاح قیلنوب، هر

برنده لازم اولان علوم دینیہ و معارف عمومیہ درس لری اولسون
(۲۳) معارف نظارتندہ، ہم دہ نظارت شعبہ لرنده اهل اسلام دن
اعضالار اولسون .

(۲۴) مدرسہ لر فقط دینی اعتبار اولنوب، اهل اسلام روحانیتی
النده اولسون .

(۲۵) روحانی اداره لرحضورنده بر هیئت علمی تشکیل اولنوب
مدرسہ ایچون زمانه موافق قانونلر، دینی علمی منظم پروگراملر
ترتیب اولنور .

(۲۶) مدرسہ طلبہ سی اورتا درجه روس مکتبلری طلبہ لرنده
حیوی حقوق دہ برابر اولور .

(۲۷) امامت امتیازی تدریس امتیازینه کافی اولماز .

(۲۸) مدرسہ لر مخصوص هیئت نظارتندہ اولور .

(۲۹) مدرس لرا انتخاب هم امتحان اولنوب، روحانیت اداره سی
طرفندن تصدیق اولنور .

(۳۰) مدرسہ نفقه سی وقف لردن، خصوصی خیراتلردن، طلبہ دن
آلنه جق پاره لردن صرف اولنور .

(۳۱) عمله اولادی ایچون خواجه لرمکتب تأسیس ایدر لر .

(۳۲) طلبہ استفاده سی ایچون، مکتب مدرسہ لرده مکتب
خانه لرا اولور .

۷ ساعت ۲۰ دقیقه ده تمام اولدی .

رئیس افندی - دوقلادی ایشندیگیز، مطلب غایت مهم اولدیغندن
اهمیت ویرمک لازم شو مهم مسئله ده ایکی جهت وار: مکتب مدرسہ اهمیت،
مکتب مدرسہ لری اصلاح ترتیب ایتمک خصوصی. شوجهتلری ملاحظه
ایدوب، سوز سویلیه جک آراتورلار وار ایسه سویله سونلر .

احمـرف — دو قلاد معلوم اولدی . ابتدائی دورت سنه لك
 رشدی دورت سنه لك اعتبار اولنمش در . ابتدائی ده تعلیم آنا
 لسانده اولاجق . رشدی ده روس لسانی او قولاجق . روس لسانی اولور
 ایسه رشدی ده دورت سنه کفایه ایتمز ؛ ۶ سنه اولسون .

سید گرای افندی آلکین — ماده لر کوب ؛ ماده بماده
 او قولسون ؛ هر ماده علی حده مذاکره اولنسون ؛ اول آگلاسون لار .
 صکتره سویله سونلر .

شاه هیدرافندی صرتلانف — پروغرام ده عربی کلمه لر وار ؛ تمامیه
 آگلا نی ؛ بر برد قتلہ او قولسه گوزل اولور ایدی .

عبدالله حضرت آپانایف — ماده لر بربر او قولاجق ؛ بناء علیه رجا
 ایدرم : خطیب لر عموم ماده لره عائد سوزلری سویله سون لر . خصوصی
 ماده لردن شمدی بحث ایتمه سون لر .

کبیرف — ایکی سوزم وار : هر یرده ابتدائی مکتبلر دورت
 سنه لك اولسون ؛ دینی شیلر ایله فنون تعلیم ایدر رشدیلر ۶ سنه لك
 اولسون ؛ رشدیلرده او قوب چیتمش طلبه لر معلم اولورلق درجه ده
 اولسون .

عاقل افندی اشماسیف — جماعت ؛ خطیب لر مکتب حقنک سویله
 دیلر . مکتب لر ابتدائی رشدی مکتبلر اولور . هر یرده رشدی
 مکتبلر ۲ یا ۳ یا ۴ سنه لك در . بزده ده دورت سنه لك اولسون .
 روس رشدی لرنک او قوش طلبه پوچته خانه لرده ، بانقه لرده کانطورالرده
 اداره لرده کاتب یا مترجم یا خود مدیر اولور . بزم لسان مزده رسمی اولسه
 ایدی ، عریضه لرده اداره لرده مقبول اولسه ایدی بزم رشدیلرده او قوش
 طلبه ده او یله اولور ایدی . شوکا کوره ابتدائی ده روس لسانی لازم
 اولماسه ده رشدیلر مزده لازم اولسون .

شاهمردان افندی قوشچیغولنی - بن اوزم آقمولافازاغی ؛ دورت بیك چاقرم مسافه دن بورایه کلدیم. بنی بورایه سوق ایدن ماده ترقی اسلام ماده سیدر. قازاق تاتار نوغای بر اولوب ترقی ایدیه یك. اول دینی ترقی ؛ صکره دنیوی ترقی. دینی ترقی اول ؛ دنیوی ثانی. دینی اول ؛ دنیوی صول. هر ایکی طرف لازم. اماملره مدرسلره طلبه لره آفت کلدی. محررلر اماملره ؛ طلبه لر مدرسلره آفت اولدیلار. طلبه لره آفت زمان دن کلدی. اماملار مدرسلر معلم لر دیانت ایله متغید اولسه لار ایدی. معلم شریر اولسه بالایه بیك کوب ضرر ایراث ایدر. معلملر سوزلری ایله اشلری ایله بالالاره دینی ادب اوگرتور اولسونلار. عالملر کذاب سننه تابع اولسونلار. بزلر اوگاتابع اولورز. عالملر حرامدن صاقلانسونلار ؛ فرضلارنی ادا ایتسونلر. عبادت ایدوب ده حرامدن اجتناب ایتمز ایسه فائده یوق. دیانت سزلر عزل اولنسون

هادی افندی آطلاسی - قومسیون دوقلادی اوقولدی. مکتب مدرسه دینمز دنیا مرقاسنه صلاحنه اڭ برنجی سبب در. ملنک ترقیاتنه سعادتنه خدمت ایدن مکتب در. دوقلاد تعدیل سز تنغید سز قبول ایدرلک درجه ده در. لکن بزمسلمانلر غیرت سز یوه شاق برملتمز ؛ دینمز بزه هر وقت صبر ایله امر ایدر گماننده مز. غایت اعتمادلی متوکل بر مخلوق اولدیغمز دن پروغرام ده وار شیلر گویا بولوب بتدی ؛ ایندی کرکلر بولوب یندی دیمک عادت مز در. بزلر ده عمل اجتهاد یوق. اجتهاد سز پروغرام ده فائده یوق. حکومت مستبک برشی ویرور ظن اولنماسون. عطالت ده قالور ایسه ک برشی اولماز. اوزیکزه اجتهاد لازمدر. حکومت مستبده سزلره هیچ بر وقت یول ویرمیه جک. ظالم هر وقت ظالم اولور. پروغرام دن فائده اولور دیمه کز ؛ حکومت

مستبده دن اصلا فائده امید ایتمه کز. عطالت ایله هه شی اولماز؛
اجتهاد سز هیچ برشی وجوده کلمز؛ جماعت !

چنگیز افندی-جماعت! قومسیون دوقلادینی کوردک؛ بیک ینشی،
قبول اولتورلق؛ فعلینه چیتسه بیک بیوک فائده لر اولور. بودوقلاد
ایله مکتب مدرسه لرمز یولی آچیلدی. مکتب مدرسه بزلر ایچون اڭ
اهم شیلردر. بوکونه قدر بزلرده علوم یوق ایدی؛ اوقور یازار آدم لر
یوق حکمنده ایدی. کتاب یوق؛ جریده یوق؛ مساعده رغصت یوق
ایدی. ادبیاتمز مسیونیرلر نظارتنده ایدی. فائده سز کتابلره رغصت
ایدوب، فائده لی ایسه مطلقاً منع ایدر لر ایدی. مکتب آچمق کتاب
یازمق جریده باصمق ممکن ایسه ایدی. ۱۷۰ اوکتابر مانیفستیلر
هریتلر اعلان اولندی. بزم مسلمانلرده برآز حریتدن استفاده
ایتدی لر. غزینهلر فلان لر کورنیه باشلادی. لکن حریتلرنی بزلره
بوش بوشنه ویرمدیلر؛ روسیا قانلر ایله طولدی. بابالار بالاسز،
بالالار آتاز، خاتونلر ایرسز قالب بتون روسیاده یتیم لر طوللار
کوزلرندن یاش اورننه قانلار توکدیلر. حریت اساسلری حکومت
هدالته دگل، ملتک قانی بدلیله وجوده کلدی. کول کبی قانلر
یاغمور کبی یاش لر اولماسه ایدی حریت لر، بزم بوجمه ییتلرمز اولماز
ایدی. دینمز دنیا مز ایچون جانلرینی فدا ایدن قهرمانلری اونوتمایق؛
آنلاری هر وقت احترام اذکر ایدوب، شکر ایدیه یلک. بونلاردر حریت
اساسلرینی بخش ایدن، مانیفست دگل؛ حریت قهرمانلری هنوز
اجتهادده دوام ایدهلر؛ هر کون حریت بولنده جان فدا ایدنلری
غزینهلرده کورمه ز. هر کون بزم ایچون جان فدا ایدهلر. بزلر
بونلاری دشمن حساب قیلامز. بو آدم لر عموم روسیا حریتی بولنده
اجتهاد ایتدی لر؛ جان فدا ایتدی لر؛ خلق جاهل اولدیغندن ترقی

ایتمدی. دشمن کیم در بیلمدی . شوکا کوره جان فدا ایدنلر قز
 فلاکلرینه یازالار: اوقوگز! اوقوگز! بالالارگزی اوقودیگز اوقودیگز
 اوقوماش ملت قالماسون ! هرملت اوقوسون ! بو عزیزلر ایتله
 خلق ترقی قیلوايچون سوزده ، مطبوعات ده جمعیت لرده حریت کرک
 دینده اعتقادده حریت کرک . هرملنک دینی مقدس اولسون
 مسیونیرلر دینلره تعدی ایتمه سون . بو آدملرنی سزکافر دیسه گز
 دین یولنده جانلرینی فدا ایتدیلر . دین اشلرنده ایرکنلک حریت
 آلوب ویردیلر . بز یاشلر هم آنلار یولنده حرکت ایدرز ، دین
 حریت استرز ، حریت اساسلری میدانه کلسون دیرز . لک
 حریت لر پروغرامده یازمق ایله اولماس ، غیرت اجتهاد طارطشما
 ایله اولور . طارطشوده غنه طابارسن اوزحقکنی ! !

عصمت افندی مامیشیف - بزلربوکسکونه قدر حیات ایله مو
 آراسنده طوردق . مکتب لرمز وارایدی ، یاخود یوق ایدی . حقیقه
 نظر بله باقیلسه یوق ایدی . مکتبده درس لر نظام سز ایدی ، ب
 بوکونه قدر مکتب مدرسه لرمزدن اوقوب چیقمش افندیلر ملا
 مؤذن لر ملت مزه فائده ایتدیلمی ؟ ایتدیلر . شوکا کوره ملت مز
 قالدی . ملت بقاسی ایچون علم لازم . علم ایچون مکتب لازم . مکتب
 اعافه یوق ، مکتبمزک بناسی یوق ، علمی یوق . حکومت مستبدده دن رخص
 مساعده یوق . بزده مکتب لر یوقلغی حکومت مستبدده دن کلمش
 مکتبلری اصلاح ایچون استبدادی بنورمک لازم در . (رئیس افندی
 خطیبک سوزینی قطع ایتدی .)

عبدالله حضرت آپانایفی - مکتب مدرسه خارچنده سوز سویلنم
 ایدی . هر خطیب اون دقیقه بی رعایه قیلسه ایدی . یازیلان
 نوبتلرنی ترک ایتسه لر ایدی .

رئیس افندی - اون دقیقه تکلیفی اولنور. قبول اولنورم ؟
(قبول اولندی)

خیر الله افندی عبید اللین - مکتب مدرسه پروغرامی بخشی؛ ترتیب
ابدنلره رحمت؛ لکن پروغرام اولدی؛ اش بتدی دگل. اجرا ایتمک
لازم . امانه یولده اجرا ایده یك ؟ اول صوبرانیا مزی اصلاح ایتمک
لازم در. صوبرانیا جانسز؛ عطالت ده تماما اش سز. صوبرانیا
اصلاحندن باشقه مکتبلر اصلاح اولنماس .

مصطفی افندی شیر وانسکی - مکتب مدرسه پروغرامی حقنه
سویلیه جك سوزم یوق . قومسیون ابتدائی هم رشدی دورتر سنه
اولور دیدی. بعض افندیلر روسجه او قولسه ؛ کفایه ایتمز؛ ۶ سنه لازم
اولور دیدیلر. بن دورت سنه اولسه ده کفایه ایدر دیرم . فقط بنم
همدی بر دیه جك سوزم وار: جوانلرمز فدائیت دعوی ایدرلر. عجب
سه وقت بزم جوانلرده فدائیت اولدی ؟ قافقازده مسلمان لر آتسه
اوتولدی . بزم جوانلرمز پروتستو ایتدیلمز ؛ مسلمان لره هر
دورلی بلالریاغدی؛ عجب بزم یاشلرمز بر آزا اولسه ده مرحمت کوزی
آندیلارمی ؟ دیگر ملتلرده فدائیلر وار ؛ انکار ایتمهم . لکن بزم
یاشلرمز فدائیت ایله تمجح پک مناسب ایمس .

سید گرای افندی آلکین - مکتب مدرسه لرمز اسکی زمان دن بیرو
هر نه قدر ترتیب سز ایسه لرده بزم دینمزی بو زمانه قدر حمایه
بدوب کلدیلر. بوجهندن مدرسه لرمزك غایت بیوک خدمتلری انکار
ولنور درجه ده دگلدر. اولده رك بزم خلق نادان ایدی . روسیا
سوالنه هیچ برالتفات ایتمدیلر. روسیا دولتنك سیاستندن احوال
اخلیه سندن بی خبر قالدیلار. شوکا کوره حکومت اجنبی مملکتلرده
ربیه کورمش معلملری ، دیگر مملکتلرده طبع اولنمش کتابلری

مکتبیدن منع ایدر ایدی. حکومتک بواشی روسیا سیاستندن احوال
غافل خلق آراسنه ضررلی فکرلر طارالماسون خیالنه مبنی ایدر
بزلر روسیا سیاستندن احوالندن خبردار اولسه ایدک، احوال
بزه اوجمندن طارلق اولماز ایدی.

اسکی زمانده عبادت رومی امله تربیه لنوب، قلق طبع
آلشمش خلق حاجتنه مدرسه لرمز کفایه ایدر کبی کورونور ایدر
حاضرده روح زمان اوزگردی؛ خلق طبیعتی تماما باشقه لنوب
مدرسه لرمز حاضرگی زمان حاجتنه وفا ایتمس درجه ده قالدی.
شو زمانک دینی مدرسه لرمز فی اصلاح ایتمک ضرور اولدی.
علومندن ماهد، سیاسی اقتصادی فلسفی علوم حیویه لردن خبر
اولمق، رسمی اولان روس لسانینی مکمل صورتده بیلمک امام
عالملرمزه لازم اولدی. زییرا بوندن صوگ دولت دوما سنده
سیاسی اقتصادی قانونلر اهالی طرفندن رسمی اولان روس لسا
یا صالاجق. اهل اسلام طرفندن مکمل روس لسانینی بیلمن، سیاس
حقوق دن علوم دینییه دن کامل درجه ده خبردار علما لر دولت دوم
اعضا صفیله بولنمق لازم اولاجق در. شو جهمندن علما لره روس
بیلمک لازم اولاجق کبی، حکومت کوزنده اعتبارلری ایچ
روسجه بیلمز لک دن نشاش ذلت لردن خلاص بولولاری
علما لرمزه امام لرمزه روس لسانینی مکمل بیلمک لازم در.

حاضرده بیزده مکتب مدرسه مسئله سی صوگ درجه ایدر
مسئله در. مکتب مدرسه می اسکی حالده ترک ایتمک اصلاح
دگلد در. روس مکتبلرندن پروغرامده درجه ده دون اولماق
بزلره هر نوع معارف عمومییه مکتبلری لازم در. المزده وار مدرسه
دینی اعتبار ایدوب اصلاح ایتمک تیوش در. بومدرسه لرمز در

درسه اولسون لار؛ معارف عمومییه مکتب‌لریله خلط اولنماسون لار. اهرده قومسیون مکتب مدرسه‌لر ایچون پروغرام ترتیب ایتدی؛ اینه بو پروغرام اوقولمق ایچون گنه یازیلماش؛ بلکه اش کورمک، اینه چیقارمق ایچون یازیلماش در. بزم مسلمانلر انشاءالله بوندن وک اجتهد ایدرلر؛ بو پروغرام بوینچه حرکت ایدوب، مکتب مدرسه‌لری ترتیب ایدرلر.

بعض آراتورلار طارطشو کرک دیلر. درست؛ طارطشو کرک. لکن ایله گنه طارطشو مکن ایمس. هر قوتک برنهایه سی وار. قوت ایله رایشوده بیک زور خطر وار. معصوم جانلر حساب سز ماللار خراب لا. نظامی عسکر قاشنده قورالسز خلق قربان بولا. اگ فائده‌لی رطشو علم عقل تربیه ایله طارطشودر. خلق حریت روحی ایله بیه لئسونلر؛ اسکی نظام ضررلرینی آکلاسونلار؛ حیات اشلرینک بئرنده اصلاح لزومینی بیلسونلر. همه یاخود اکثریت بو درجه یه برسه قوت ایله طارطشو غده حاجت قالماش. بزم مسلمانلر طبیعتنه بول موافق رق.

هادی افندی آطلاسی - اسلامیتیم جهندن برسوز: اهل اسلام بئرنده روس حرفی تکلیف اولنسه جق خبری بزم طرفده اولان امانلری راحت سز ایتدی. وقت فزیتنه سنده هم بو خبر یازیلماش دی. بنی بورایه وکیل ایدوب کوندورن مسلمانلار بگاشوسوزی امانت ایدلر. بو خبری سن مسلمانلار جمعیتنده سویله دیدیلر. مکتبلرده س حرفی تکلیف اولنه قالسه مسلمانلار جمعیتی بونک چاره سینی رسون دیدیلر. بن بوسوزی سزه سویله دم. امانت ایدی؛ ایصال ادم. روس حرفیله تعلیم ایلمنسکی اصولیدر. بزم اسلامیتیزی اینمک فکرینه مبنی در. بزم حرفلر ترک اولنسه بالاخره حاملز بیک

فنا اولور. بو اصول اسلامیتہ ملیتہ حریت دینیہ یہ تماما خلافدر
 بزلر لازم در که دینمزدہ مکتب مدرسه ادرده حریت طلب ایدہ یک. روس لازم
 بومسئله ده هیچ قاتشما سون. حقوق مدنیہ ده روس لاریله برابر اولایق
 دینمزد ملیتہز امورندہ تماما حر اولایق. آلکین افندی طارطشو ایک
 نرسه ایله بولا دیدی: قوت ایله علم عقل ایله. بز علم ایله طارطشه
 دیدی. آلا ی غنه توکل: بزلر قوت ایله هم علم ایله طارطشو کرک
 قرآن ده جهاد وار، نبی جهاد ایتدی، غزواتلره کندی.

جلال افندی معینوف - بن دن اول افندیلر پروغرام گوزلد
 دیدیلر. درست، گوزلدر؛ اما فعلیتہ کتورمک ممکن دگلدر. ب
 آق مسجدده رشی مکتبک معلم ایدم. برکون دیره کتوردن بکلام
 کلدی: تاریخ فلان لر فنون لر همه سی روسچه او قولسون دیدیلر
 قطعاً تکلیف ایتدیلر. بزم پروغرامده تعلیم آنا لساننیک اولسون
 دینلمش. لکن روس لساننیک اوقومق لازم در دیسه لر نه دیرن
 پروغرامک فائده سی اولماز، سوز اولور، کاغذده قالور. آنا لسان
 لازم ایسه، دینمزد قومیتهمز همایه سی لازم ایسه حریتی میدانہ کتورملا
 لازم در، هرشی ایچون حریت لازم در، فدائیلر ایله برابر کییک یک
 مال ایله قان ایله اولسه ده حریت آلا یق. صکره پروغرام لر؛ صکره مکتبلر؛
 احمد جان افندی مصطفی - جماعت؛ سوزماز، اجتهاد اید
 ایسه ک هرشی اولور. نزاع بتسون؛ اختلاف آرادن کنسون. اصول
 جدید مباربه سی تمام اولدی. خوف قورقو قالمادی. دینه ضرر
 اولور خیالیه خوف ایتوده حقلی ایدیلر؛ اصول جدید ضرر سزلغ
 معلوم اولدی. ممکن قدر چالیشایق؛ مکتبلرمزی اصلاح ایدیک
 اجتهاد ایدر ایسه ک ترقی ایدرز؛ ۲۵ سنه ده یاپون کبی اولور
 اختلافی ایدر ایسه ک اشلرمز قالور. روس لر اوز بالالرینی بو

بارەلرايىلە تەربىيە قىلالار . بىنائى ئىلىيە نىزاع ايله وقت كچرىمىيۇب مەكتەپ
مەرسەلەرنى اصلاخ ايدىك .

عبدالله افندى بويى - اولگى خەتەپلەرك سوزلەرى طوغرى :
پروگرام اوزىگنە كافى دگل ؛ تەرتىب اولنىش پروگرامى اجتەھاد
ايدوب ، ميدانە چىقارمق لازىم . كچمىش سەنەدە جەمئىيەت ايتىدا
اولنىش ايدى . اتفامىز اساسى بورادە قورۇلش ايدى . اوزماندە
جەمئىيەت دن فائىدە ايتىمەينلەر ، اهل اسلامك اتفائىنى انكار استىعاد
ايدىنلەردە وار ايدى . شوسە تەكرار اجتەھاد اولگى جەمئىيەتلەر
لەرسىدەر . بىوكون بورادە اجتەھادىمىز اتفامىزك اڭ بىوك دىلەيدەر .
كوزمىز ايله كوردك ؛ خلاف سويلەينلەر نىل ايمان ايدىك . بزم
پروگرام ھم شولاي اولاجق ؛ شوكون تەرتىب اولنىش پروگرام ،
انشاءالله ، عنقرىب ميدانە چىقاجق .

خداى قرآن دە ھەر بىر علمى مدح ايدوب ، انسانلەرى علومە
تەربىيە ايلەمىش . علم كەمەسى غايەت واسەدەر ؛ ھەر بىر شىنى شامىدەر .
تجارت زراعت علم اولدىغى كېيى ھرىت ھرىكلەندە غىرت ايدە
بىلمەك دە بىر علمدەر . ھەر بىر فەنك عالمى جاھلەندىن خەبەردەر ؛ ياشلەردە
ھرىت ھرىكلەندە غىرت ايتىمەك بابىدە بىزدىن اولىدەر . بزم اول باب دە
باشلەرايىلە نىزاعىمىز يوق . بىز پروگرامى تەرتىب ايتىدك ؛ ايتىدائى دورى
سەنەك ؛ رشدى كەنەك دورى سەنەك اولمق مەنسەب اولوردىك .
ايتىدائى دە روس لسانى اولماسون ؛ رشدى دە درس جەولەندە اولسە
كافى كوردك ، روس لسانى اولاجق ايسە ھكىومت رشدى مەكتەپلەرمە خەزىنەدن
ئەقە وىرور ؛ يوقسە ھەربىدە ايتىدائىلەر ، لازم اورونلار دە رشدىلەر
ھەمەسى اوزاچەمەز ايله اولسە بىزە پەك مەشكەل پەك آغىر اولور .
پروگرام تەرتىب اولندى ؛ فائىدەسى اولماز ؛ كاغەدە قالور ؛

میدانه کلمزگمان قیلنماسون. زمان دیگشدی؛ خلقده دیگشدی .
بزم خلقمزننی اجتهادسز فیرتسزدیسهلرده بر آرخطا قیلالار. اهل
اسلام بنون امیدسزدگل .

اهالیدن اولماسه؛ اداره مرکزیهدن اولور. پروغرام شو سنه
صایلانجهق اداره مرکزیه الینه ویریلور. اداره مرکزیه شعبهلر
واسطهسیله پروغرامی اجرا ایدر. بوندن صوڤ انشاءالله همهز
بر اولوب خدمت ایدرز: بعضلار مزال، ایله، بعضلار مزل علم ایله
بعضلار مزان جان ایله. اولده اسلام قان ایله جان ایله مال ایله
علم ایله ترقی ایتمش. بزدده هربری اولسون. یاشلرمز حریت
یولنده غیرت ایتسونلر. آنلار سایهسنده بزدده حریتدن
استفاده ایدرز.

شام نمازینی ادا ایتمک ایچون منهاج افندی یوسف ۱۰ دقیقه
فاصله رجا ایتدی . ۲۰ دقیقه فاصله سکر ساعت ده اعلان اولندی .
فاصله ائناسنده آرسلان بک نصر بیکفی شیشهده ضرر دیده
اهل اسلامک ارمنیار طرفندن کوردکلری احوال جگرسوزی،
قافقازیالی قوندشلمزده مخصوص اولان بربلاغت ایله، ندوهیه
بیان ایتدی .

آرسلان بک نصر بیکفی - بنم عرضم بودر: یلیساوهد پول
غوبیورنیهسنده زانکه زور اویزدنده اهل اسلام قریه لری هر طرفدن
ارمنیلر ایله احاطه اولنمشدر. اوتمش سنه دهواسندن تاشوکونه قدر
اهل اسلام ارمنیلرک وحشیانه هجوملرندن نجات یولی بولامادیلار.
۱۲ آوغوست ده شیشه دعواسی، کورنلری میران ایدر، ایشیدن کوکلینی
قان ایدر درجهده، دهشتلی ایدی: مسجدلری خراب ایدوب کوپکلره
یاقاق ایتدیلر؛ یوزلردن زیاده مسلمان خانهلری دشمن اودینه ظالم

فالا شچاپوف طوبلار يېنە ھەدى اولدى لار. خانە صاحبلىرى خانەسز، خاتونلار ارسز، بالالار آتا آنا سز يېتىم قالدىلار. دون آتا آنا سە نازايدىن معصوم بالالار بوگون يېتىم قالوب كوزلىرىنى اونك بونك الېنە ديگوب ذليل اولدىلار. ھەرلىرىنك عرضنە ناموسنە وجودلىرىنى سچرايدوب، دشمن گوللە لىرىلە جىراحتلىنىش مسلمانلار بېمار خانەدە اە ونالە ايلە يان يانە دوشمنلىش لىر. اولادلىرى ھاللىدىن خبرلىرى يوق، ھەرلىرىنك جاني ناموسى نە اولمش بېلىملىر. شېشە برىوادى ايچىنك دركە طوبلارە ھەر طرفدىن ھەدى اولور. ھېچ برى طرفدىن جان قورتارمىيە امكان يوق؛ اوطرفە يابىوطرفە قاچوب كىتمىيە يول يوق. نە آنلاردە يىمك اسبابى وار، نە بورادىن آنلارە يىمك آپارمىيە امكان وار. ھەمە شېلىرى يانەش، بېچارەلر محلىسز آتش سز صوسز قالمىش لار.

آتا آنا سز قالمىش يېتىملىر، ارسز قالمىش آنالار، چارەسز قالمىش مسلمان قىزلىرى شلىر طرفىدىن بىن شوسوزلىرى قان ايلە دولوقلىمىدىن سوزلەرە سوبلەدىم. شو ضرر ديدە اهل اسلامك فرېھادلىرى نالەلىرى كوكلەرە چىقار ايكن، جائز مىدركە يىكرى مىليون مسلمانك بوندىن خبرى اولمىيە! اميد ايدىرم كە شىقت كوزلىرىگىز ايلە شو ضرر ديدە قىزلىرىگىز ھالە باقوب، چارەسزلىرى چارە سەنە ھەمت ايدىرسز! (شوقق دە ندوہ طرفىدىن وىرىلىمىش قرار مضبۇتە ختامندە يازىللاجىق.)

۹ ساعەت دە فاصلە تمام اولوب، مجلس افتتاح اولندى.

ھسن افندى مامىن - جماعت سوزم از، بو مالاي اوچىچى قات چىغوب سويلى، يىنار ايندى! ديمەگىز. سوزم شول: ھېك اعلى، ھرىت آلىندى دىيە يىك؛ مىللىمىز ترقىسىنى آرزو قىلامىز؛ ترقى يولندە اجتھاد قىلامىز؛ پروگرام دە ايندى يازىلدى. دىيە يىك. لىكن پروگرام مىدانە كلورىا يوق؟ اولدى دىمك ايلە اش بىتمىز؛ اش اشلەمك لازم. ھكىومت

دن قورقوب طورمق يارامى. بولشادن عبرت آلورغه كرك : بولشاده
 حربيت اعلانندن صوڭ اوز ملتارينڭ ترقيسنه چالشييلار؛ رخصت
 صوراب طورماديلار. بزه رجوعمزدن صوڭ همه مزاش باشلايق؛ حكومتدن
 رخصت صوراب وقت اوتكرمه يك. رخصت كركمس؛ اش كرك .
 فواد افندى - مكتب پروغرامى حقننه بيك كوب سوز سويله ديلر.
 مكتب مسئله سنى بر طرفه قوروب سياست مسئله سندن ده بحث ايتدیلر.
 اجتهاد ايدرز؛ پروغرامنى قان ايله اولسه ده مال ايله اولسه ده اجرا
 ايدرز ديديلر. پروغرام كادهت لر پروغرامى؛ كادهت پروغرامنده
 طارطشو محاربه يوق. پره زيد يوم خبر سز لگنه، اوز پروغرام لر ينى
 آڭلاما ولارينه تعجب قيلام. بزه عموم اتفاقى ايچون پروغرام كرك؛
 كادهت لار پروغرامى كركمى. (سوز قطع اولندى)

عبدالله حضرت آبانايى - فواد يالان سويله دى. پره زيد يوم هيچ
 بروقت بويله حركت ده بولنمادى؛ طارطشو كرك؛ محاربه كرك ديمه دى.
 فواد افندينڭ هيئت رياسته شوسوزى اسنادى حقننه شديدن نزاع
 اوزون بر گورلنى چيقدى. رئيس افندى هر نه قدر تسكين ايتميه
 اجتهاد ايتمش ايسه ده گورلنى دوام ايتدى؛ رئيس افندى چاره سز
 اولوب، مجلسه بش دقيقه فاصله اعلان ايتدى. فاصله اون دقيقه مند
 اولدندن صوڭ تكرار مجلس باشلاندى

رئيس افندى - ندوه هر خطيبه اون دقيقه تعيين ايتمش ايدى.
 زياده ايتمك اختيارم ده دگل؛ فواد افندينڭ دهاه دقيقه فرصتى وار.
 فواد افندى - جماعت! بندن قورقماڭز؛ بنده سزڭ كې تاتار
 بالاسى. پروغرام حقننه كوب سوزلر سويله ديلر؛ پروغرام ده طارطشو
 بولماسه ده طارطشو وعد ايتدیلر. پروغرام كادهت لار پروغرامى.
 كادهت پروغرامى بزه كركمى. بزه فن اوقومق، معارف تحصيل ايتمك،
 دين صاقلامق ايچون پروغرام كرك. مكتب قومسيونى حاضر ايتمش

دوقلادده بېك كوب قصور وار؛ صنائع هنر هېچ بری یازیلماش .
 اسماعیل افندی غصپرنسکی - جماعت ! جمله خطیب قرنیش لرمزدن
 بردقیقه ایلرو وارمایوب ، بنده اون دقیقه سوزسویلیه جگم . فقط
 مکتب مدرسه مسئله سی تعلیم تربیه مسئله سی پک اهمیتلی اولق دن
 فضله ، پک مشکل هم آغیر بر مسئله درکه اوزون اوزادی تجربه یسه
 ممارسه یه توقف ایدر . خطیب لرك اکثری یاش لر ایدی ؛ طبیعی
 تجربه سزلدر . بن ، سزه معلوم ، شو مسئله ده چوق زحمت چیکدم ؛
 تجربه حاصل ایتدم . شمدی شو مسئله ده تفصیلا سویلرایسم ، سوز
 اوزار ؛ قطع ایدر ایه گز حقکز وار . هیئت ریاستدن رجا ایدرم
 سوزم تمام اولانجه یه قدر بگا مساعده ویرسونلر . (مجلس رضا اولدی ؛
 دقیقه دن زیاده سوز سویلمیه مساعده ویریلدی .) تربیه اهلی
 دیمش : یوز سنه عمرایت ؛ یوز سنه اوگرن ؛ دنیادن جاهل کیدرسن
 طوغری سوز ؛ تعلیم تربیه امرنده ۲۵ سنه تجربه حاصل ایتدم .
 باوجود جاهلم . بوندن صوگده دنیادن احمق جاهل اولدیغم حالده کیدرم .
 تربیه غایت مهم برفندر . تربیه عالی اولور ؛ عادی اولور .
 عادی تربیه مکتبلرده اولور . شمدی میدان مذاکره یه قویلان مسئله
 مکتب ابتدائی مکتب رشدی مسئله سی غایت اهمیتلی اولدیغندن
 هر کس بیلمیوب قالماز . ابتدائی هم رشدی مسئله سنه مذاکره دن قبل
 عالی تربیه دن سوز باشلانیدی . بعض خطیب لربزلر قورقاق غیرت سز
 دیدیلر . بنده قسماً بوسوزی تصدیق ایدرم . زیرا بزم روحانیلرمز
 علمامز بزلری غیرت ، شجاعت روحی ایله تربیه ایتدیلر . بزلره
 عبادات حقنده فضائل خصوصنده هر وقت وعظ ایله کلمش لرایسه ده ،
 هېچ بروقت بزی میدان حیات ده مسابقه یه (یعنی طارطشوق اصولنه)
 تحریض ایتدیلر . * عالی تربیه بنده چور وک . کله لم عادی یه .

هر کس «مکتب مدرسه لرمزده تعلیم وار ، نتیجه یوق ؛ خدمت وار ،

ثمره یوق، دیر. همه مکتب مدرسه حالندن شکایت ایدرز، هر وقت بتون قیاحتی هلمایه اسناد ایدرز، واقعا روحانیت مالی فنا، نظامی بر باددر. روحانیت اداره سنک مکتبیلر انتظامی وجوده کلمز، بزرهر نه قدر علما عطاالنندن شکایت ایدر ایسه کده، خدمتیلرینی انکار ایدن لردن دگلمز. فقط، روحانیت نظامی بخشی اولسه مکتب لرده نظام بخشی اولور دیرز. اسلامده مکتب اویله برش درکه دیگر ملتیلر مکتبینه قیاس اولنماز. اسلام مکتبیلری جبر زمان ایلله یا صالمش لارد، اسلامیت ایلله برابر پید اولمش لارد. روس مکتبیلری دینی اولور، غیر دینی اولور. روس لارده مکتب لری تأسیس ایدن لرده روحانیلر دگلدر.* بزم اسلام مکتبیلرنده همه سنده دین لازمدر. مکتبیلری تأسیس ایدن لرده روحانیلردر. روس شغولالارینه قیاس اولنه مازلار. روس شغولالارینه قیاس ایدوب، ابتدائی مکتب لرنی روحانیلر النندن آلفق بنمجه مناسب دگلدر.

تورکستانده اورتا آسیاده مکتب لرو قبیله لر ایلله تأسیس اولنمش ایسه لرده، قزان اورنبورغ اوقاکی ولایت لرده مکتب مدرسه نفقه سی هیچ برشی ایلله تأمین اولنماشدر. مکتب مدرسه مسئله سنک شو جهتی ده ملاحظه ایتمک ضرورد. هر نصل ایسه ده بزره مکتبیلری اصلاح ایتمک، اسکی حالنده ترک ایتمه مک لازمدر.

بعض خطیبیلر پروغرامده صنائع هنر حقنده هیچ برشی یوق دیدیلر. هیب ایمس، زیر پروغرام آنلار ایچون دگل. مکتب دن مطلب نه، بالالار او قوسون یازسون، ابتدائی معلومات دن خبر آلسون. صنائع هنر مکتبیلری دگل.

مکتب مسئله سنده دیگر الکهم بر نقطه وار، اصل مطلبده اودر: بزره، هموما ترکلر، اصلمز بردر، نسلمز بردر. زمان لار مکانلر اختلافیله

شیوه‌مزد عاداتمزد اخلاقی پیدا اولدی؛ کندکجه تفاوت آرتدی .
 بر مزدیگرمزك لسانینی آکلماق درجه سنه کدك . بوندن صوڭ
 مکتب لرمزی لسانمزه ادبیاتمزه خادم ایتمک کرك. آرامزه آکلاشمیه
 واسطه ایتمک کرك. لسان بر اولسه ارباب قلمی خدای ویرور،
 ادبیاتمزترقی ایدر. مکتب مدرسه قومسیونی حاضر ایتمش دوقلاده
 ایندائی مکتب درس لرینه دورت سنه تعین اولنمش در. اوج سنه سی
 ساده محلی لسان ایله اولسه، دوردنچی سنه ده همومی بر لسانله یازیلش
 کتاب تدریس اولنسه، تدریجا لسان بر لهور ایدی .

یوسف افندی - مسئلهیه تعلقی یوق ایسه ده مقدا سویله مک
 لازم در: بنم شو ساعت ده سویلیه جک سوزم هیئت ریاست
 طرفندن سویلیه جک سوزدگل، بنم خصوصی فکر مدر.
 مکتب مدرسه قومسیونی از زمان ده کوب اش کوردی . بوراده
 بزلره گوزل بر درس اولدی. قومسیون حاضر ایتمش دوقلادی بن
 عجله او قودم . تفصیلی خاطر مده یوق . ماده بماده سوز سویله مک
 لازم ایسه ده، بن شمدی عموم دوقلاده عائد فکر لرمی سویله مکله
 اکثفا ایدرم .

بزم اهالی، عمومیه تربیه سیاسیه نقسانندن ناشی ،
 جمعیتلرمزك معنوی فائده لرینه اهمیت ویرمیرلر. مادی فائده لرینی
 هکومر زلر ایسه، جمعیت تماما اهمیت سز ثمره سز اولدی حساب
 ایدرلر. عودتمز صوڭنک اهالی، طبیعی، بزه نه آلوب قایتدیگز؟
 جمعیت ده نه قیلدیگز؟ دیه جکلر.

بزلرده او وقت شو پروگرامی المزه آلوب دیه جکمز: هر طرف دن
 کلمش اماملر، معلم لر، طلبه لر، بیوک عالملر اجتماع ایدوب، مکتب
 مدرسه لر اصلاقی ایچون شو پروگرامی تعیین ایتدیلر، مکتب

مدرسه‌لر ایچون فائده‌لی کوروب شو پروغرامی قبول ایندیلر.
 حاضر ایندی سز لر شو پروغرام ده وار ماده‌لری اجرا ایدیگز؛
 مکتب مدرسه‌لرگزی شو پروغرامه موافق اصلاح ایدیگز.

دیمک شو پروغرام کذلک ندوه‌نک دیگر قرارلری اهالی کورنیه
 مادی فائده‌لردن حساب اولنه‌جق در. پروغرام لر قرارلر نشر اولنور؛
 هرکس اوقور، ملاحظه ایدر؛ اجرا ایتیمه سعی ایدر. اصلاحات
 وجوده کلور.

پروغرامی اوقودم، عموماً ماده‌لری ایکی قسم بولدم : (۱) اوز
 طرفمزدن اجرا اولنه‌جق ماده‌لر؛ (۲) حکومت دن آلنه‌جق ماده‌لر؛
 بوايسه بزم سیاسی پروغراممه داخل در .

اولگی ماده‌لری اهالی، طبیعی، اوز رغبت لریله اوزاجته‌ادلریله
 اجرا ایدرلر. بونک ایچون معلملر جمعیتی ایجاد ایدرلر. معلملر
 جمعیتنک شو پروغرام اصلاح اولنور؛ اصلاح سوکنده اجرا اولنور.
 عبدالله افندی بو بی دیدیگی کبی اداره مرکزیه به ویرمیه حاجت
 قالماز. دیگر طرف دن بن بو فکری قبول ده ایتیمه یورم. زیرا اداره
 مرکزیه سیاسی اشلر ایلله مشغول اولور. تعلیم تربیه امورینه مداخله
 ایدک بیلمز. بونک ایچون معلملر جمعیتی ایجاد ایتیمک اڭ مناسبدر.

ایکنجی قسم ماده‌لری حکومت دن آلف ایچون، یا شلرمز تعبیری
 بوینجه بزلره طارطشو لازم اولاجق. بنده طارطشو طرفداری یم .
 لکن قزل طارطشو یا خود آل طارطشو دگل؛ بن بشیل طارطشو طرفداری،
 یعنی سیاسی پروغرام اساسنده سیاسی اتفاق قوتیلله طارطشو.
 دیمک مکتب مدرسه‌لر مڭ تماماً اصلاحی ده سیاسی پروغرام دن
 سیاسی اتفاق ده باشقه اولمیه جق .

بورابه قدر پروغراماڭ اهمیتنی بیان ایتدم؛ بوندن صوڭ بر

قدر مواخذہ جہتہ عائد فکرمی بیان ایتیمیدہ جسارت ایدرم: ۱) پروگرامک بعض مادہ لرنندہ حاجتدن فضلہ تفاصیل واردر. بویله بیوک ندوہ پروگرامند اک مهم مادہ لرایله فقط اصول کوستریلمک لازمدر. زیرا لازم اولان تفاصیلک ہمہ سنی ازمدت ده استیعاب ایتیمک امکان خارچندہ اولدیغی کبی، بعض جزئی اولان تفاصیلی درج ایتیمکده فائده دن خالیدر. ۲) مکتب ایکی نوع اولور: بری اهل اسلام اداره سنہ اولان خصوصی مکتبلر؛ دیگری دولت طرفندن تأسیس اولنه جق مکتبلر. بونلاری فرق ایتیمک لازم ایدی. قومسیون بونلاری فرق ایتیمش می؟ خصوصی مکتبلر پروگرامی هم نظامی معلملر جمعیتی اداره سنہ اولوب، شو جمعینلر قرارینہ کوره مکتبلر اصلاح اولنور. بنم گمانم چه خصوصی مکتبلرک نفقہ سی امرندہ زہ مستوالرہ حکومت خزینہ سنہ اعتماد ایتیمکدها اولی اولور ایدی؛ فصل ایسہده خصوصی مکتبلرک نفقہ سی اهل اسلامک اوز ہمتیلہ تأمین اولنہ بیئرکده مناسب اولور ایدی. دولت طرفندن تأسیس اولنه جق مکتبلر بزم سیاسی پروگرامزہ داخلدر. ارنوع مکتبلرک اصلاحی دوما واسطہ سیلہ اجرا اولنور. ۳) مکتب مدرسلرک روحانیت النین آلمق مسئلہ سی: واقعا روحانیت نظامی ترتیب سزدر، بیلورم. بونکچون مکتب مدرسلری روحانیت النین غصب ایتیمک لازم اولمایور؛ بلکہ روحانیتی اصلاح ایتیمک لازم اولیور. ملاحظہ ایدہ ییک؛ مکتب مدرسلری روحانیت النین آلور ایسہک کیمک اداره سنہ قالور؛ روحانیت النین آلمق مسئلہ سنی شمدی فکری ایتیمیلہ، اسلام دولنلرنده اولان اجنبی ملتلردن عبرت آلام: اسلام دولتنده اولان ارمنیلر هم باشقہ ملتلر اوللرینک ملیت لرینی دینلرینی حمایہ

ایتمک ایچون، دائما کنیسه لرینه روحانیلرینه ارتباطلرینی محافظه ایدرلر. بزلرده ملیتمیزی دینمیزی محافظه ایتمک ایچون روحانیتمزه ارتباطمیزی قطع ایتمهک لازم در گمان ایدرم. شکر خدایه شو ندوده مزده آراتورلار آراسنده روحانیلرمزدن ترقی پرست هالی فکری ذواتی مشاهده ایدوب ممنون اولدم.

سوزم ختمانده ایکی مهم نقطه یه نظر دقتگری جلب ایدرم :
 بری اسماعیل افندی غصبرنسکی جنابلرینک لسان برلشدرمک مسئله سنک سزله بیان ایتمش توصیه سیدر فی الحقیقه شو توصیه عموم روسیا مسلمانلری حقنک غایت اهمیتلی بر توصیه در. متوفی ایلمنسکی مسلمانلری روسلاشدرمق، آنا لسانلرینی اونوتدرف خیالی یولند لسان برلشدرمک مسئله سنی وسیله اتخاذ ایتمش ایدی. اسماعیل افندی جنابلری ده عموم روحیا مسلمانلرینک جنسیفلرینی محافظه ایتمک، عمومی برترکی لسانی قاید ایتمک فکرینه خدمت ایدر برتدبیری سزه توصیه ایدبور. شک یوق، صولک درجه ده مهم بر توصیه در.
 دیگری : شوسنه مارت ۳۸ ده معارف نظارتی طرفندن تصدیق ایدیلنش ۳۷ ماده دن هبارت مکتب نظاملری در. بونلار همه سی بزم اهل اسلام روسلاشدرمق خره ستیانلاشدرمق خیالنه مبنیدر.
 البته اهل اسلام اصلا بونظاملری قبول ایتمیه چک، بو خیالک اجرا سی ده ممکن اولمچق. حکومت اجرا ایتمک هوا سنه دوشرایسه غایت دهشمنلی واقعه لر پیدا اولاجق. بونظاملر وقت جریده سنک نشر اولنش ایدی، بونلاری فسخ ایتمهک چاره لرینی حکورمک ایچون، دوقفور جهانگیر افندی باببورین واسطه سهله اورنبورغ مسلمانلری طرفندن برلاشمه ندوده مزه ایصال اولندی. عموم روسیا مسلمانلری اسمندن بونظاملره قطعیا پروتستو اعلان ایتمک، هم ده

مکومتدن بو نظاملرنی فسخ ایتدیرمک ایچون ، ندوه طرفندن بر
ره زالوسیه ترتیب ایتمک لازمدیر .

رئیس افندی - بوراده ایشیدیلن سوزلرک معناسی : ائک لازم
مکتب ، مکتب . مکتب . لازم صوکی هوا کی . مکتب ملنک هیاتیدیر .
بورصدا هر برده وار . باقکیز نه گوزل عوادلار ؛ تلغراملار :
(۱) باککودن عموم قافقازیا معلملری جمعیتی طرفندن - عموم
روسیا مسلمانلاری جمعیتینسی تبریک ایدرلر . شوو جمعیت
اجتهادی سایه سنک عموم روسیا مسلمانلاری بر عائله کی قوندش
اولورلار امیدینی قطعی صورتده بیان ایدرلر . رئیس حسن بک ملیکوف .
(۲) طوقماق دن یدی صو ولایینی مسلمانلاردن - جمعیتیزی تبریک
ایدرلر . مسلمانلرک تعاون مدنیت ترقی روحلری برکاتنده جمعیت
قرارلری هر حالده خیر آور اولاجغنه ایمانلرینی بیان ایدرلر .
۱۹۰۶ سنه ۳۱ مارتده ابتدائی مکتبلر ایچون معارف نظارتی طرفندن
تصدیق اولنمش نظاملره پروتستو ایدرز دیرلر . وکیل وهابفی .
باقکیز همه اهل اسلامک فکری مکتب نقطه سنک اجتماع ایتمش . آنلار
اوراده . سز بوراده مکتب مسئله سنده مذاکره ایدیور سز . امید
ایدزم که همه اهل اسلام مکتبلری ایچون عمومی بر پروگرام ترتیب
اولنوب ، همه اهل اسلام بالالری بر بالا کی فنی دینی اوگره نور .
(بر دقیقه قدر ال سس لری)

ماده لری برر برر او قومیه باشلادیلار . ۳ نچی ماده ده لسان
مسئله سی اورتایه چیقتی .

علی افندی صالحفی - مکتبلرده آنا لسانی اولدیغی کی ، عمومی
بر مشترک لسان ده اولسون .

عبدالله حضرت - علی افندی مشترک لسان اولسون دیر ؛ هر کس

اشتراک ایدر؛ انگار ایدن اولماز ؛ دورت سنه لك ابتدائی مکتبه داخل اولماز دیدیلر. داخل اولورسه نه اولور ؟

یوسف افندی - بعض پیدافوغلرک فکرنجه ۳ نجی سنه ده چوچق لره روس لسانی قبول اولنمش در. او یله ایسه بزه ده لسان عمومینی ۳ نجی سنه ده قبول ایتمک ممکن اولور. لسان ایسه ابتدادن انتهایه قدر آهسته آهسته تدریس اولنور برشیدر .

احمد جان افندی مصطفی - اسماعیل افندی دیدیگی کبی مشترک لسان ده ، خریستوماتیه طرزین برکتاب اولسون ؛ بالالار مکتبه ده او کتابی اوقوسون لار ؛ شوطریق ده تدریجا لسان برلشور.

هادی افندی - عمومی لسان ایچون رشدی وار؛ اوراده هر کتاب ادبی لسان ده اولور . ادبی لسان عمومی لسان در . آرادن - هر بر بالا رشدی یه واراماز .

چنگیز - عمومی لسان بیلدرمک خیالیه ، یاش بالالر باشینی و اتفق مناسب ایس . غم پیجه گز عمومی لسان خود بخود حاصل اولور ؛ جریکلر واسطه سیله تعمیم اولنور .

هطا افندی حسنی - رشدی مکتبلرده روس لسانینک لزومی یوق ؛ بالالار دین دن محروم قالماسون ؛ رشدی مکتبلرده دین علم اولورلسون . روس لسانی جبری اولماسون .

عبدالله افندی بوبی - عالم دگل ایسه م ، قرآنی روسجه ترجمه دن اوقور ایسه م نه ضرر وار؛ لسان اوقومق گناه دیب گمان قیلغار آدم لر خطا قیللار. لسان اوقومق ده گناه اولمق امکانی یوق ؛ بزل هر حال ده روسیاده ؛ بزلر ایچون روس لسانی ضروردر. ضررندن قورقمق جهل در و همدر .

ابراهیم بای بیکی - ابتدائی ده البته روسجه اولماسون ؛ رشدی د

اولماسده ضرر یوق؛ استهگان آدم روس آراسنه کیدوب اوگرنور.
 معلم عبدالله افندی عصمتی - قزانده معلملر جمعیتی طرفندن
 وکیل اولارق، شومسئلهده جمعیتک فکرینی بیان ایدهجم: ابتدائی
 مکتبهیدی یا شملک بالا قبول اولنوب، سنهده سکرز آی کوننه دورت
 ساعت تعلیم ایله ابتدائی مکتب دورت سنهده تمام اولور. ابتدائی
 مکتبده بالانک عقلینی فکرینی تربیهیه خدمت ایدرماده لرازم
 اولدیغندن، عقلی هم فکری ضعیف اولان بالالری ادبی لسان یاخود
 روسی لسان ایله زحمت اینمک مناسب دگل. ابتدائی مکتب دورت
 سنه اولاجق؛ زیرا همهیه بلافرق لازم اولان معلوماتی اوچ سنهده
 اوگرنمک بالالار ایچون پک مشکل اولور. بناءً علیه ابتدائی مکتب
 دورت سنه اولسون، ادبی لسان هم ده روس لسانی رشدی ده باشلانسون.
 حسن افندی مامین - سوزم بیک آرز؛ روس جه رشدی ده اولماسون
 دیدیلر. تجارت ایله اشتغال ایله چک بالالار نه ایدرلر؛ دوماده بزم
 بیک یخشی اعضا لار مزوار ایدی. لکن تیل سزایدیلر. روسجه لازم!
 امیرخانف - همه روسیا مسلمانلری پروشینیه وبروب، روس
 لسانی مجبوری اولماسون دیدیلر. او یله ایسه بزلر نصل رشدی ده
 روس لسانی مجبوری اولسون دیرز. ؟
 آلکین افندی - ایکی گنه سوزم وار: بعض آراتورلار روس
 لسانی کرک، بعض لری کرک توکل دیلر. بنم فکرجه کرک؛ اوقو
 لازم. دین علملرینی اوقوغان کشیلرکه کرک توکل دیلر. دین
 علملرینی اوقوغان کشیلرده روس لسانینی بیلورلک قوت یوق دیب
 گمان قیلالار. خطا قیلالار.

یوسف افندی - روس لسانی ملی مکتبده می؟ دولت مکتبکده می؟
 عصمت افندی مامیشفی - ابتدائی آنا لسانک اولسون. اسماعیل

افندی غصپر نسکی فکرینه بنده اشتراک ایدرم. ۴ نچی سنهده عمومی لسان اولسون. آرامزده افتراق پیدا اولدی. لسان برلگی اتحاد سبب اولور ایدی.

عبدالله افندی بوی — روسیاده عمومی تربیه جبری اولسه، البته روش لسانی لازم اولور. یارامی دیسه لرده اهمیت سز. شریعتجهده لازم. رسول الله افندی — حضرتلاری بر دفعه لزومی صوکنده تعلم ایله امر ایدی. بیز روسیاده روس لرایله دواما اختلافده هر وقت معامله قیلامز. البته بزلره روس لسانی ضروردر.

منهاج افندی یوسف — روس لسانی حقنیه بر آفکر اینمک لازم. رشدی ده برفن کبی تعلیم اولنور دیدیلر. هر بر مکتبده کیم تعلیم ایدر؟ همه اهل اسلام مکتبلرنده بونی اجرا اینمک ممکنی بوراسنک هیچ بر آدم سوز سویله مدی. لازم دیدیلر، قبول ایدر لازمدر، لیکن نصل اجرا ایدرلر؟ ملاحظه اینمک تیوش. روس لسانی اختیاری اولسه ده اولی اولور ایدی.

شو کیفیت ده مذاکره ار صوکنده،

(۱) ابتدائی مکتبده ساده آنا لساننک تعلیم بلاخلاف قبول اولندی

(۲) رشدی ده روس لسانی جبری اولور قبول اولندی.

(۳) اسماعیل افندی غصپر نسکی توصیه سی قبول اولنوب، ده بر ماده زیاده اولندی :

(۴) ابتدائی ده یاخود رشدی ده همه روسیا مسلمانلری آراسنک آکلاشیلان عمومی تورک لسانی تدریس اولنور.

۵ نچی ماده او قولدی.

احمد جان افندی مصطفی — ابتدائی ده رشدی ده تحصیل مدتی تقدیر اولنماسه بیگرنکده مناسب اولور ایدی. زیرا مکتبک پروگرامی

تعیین اولنور ایسه ، بالطبع مدت تعیین اولنور؛ دورت سنه اولسون؛
 باخود اولسون دیمیه حاجت قالماز . بزم گمانم چه هر یرده بنا اولنه چی
 ابتدائی مکتب لر ایچون دورت سنه مدت لازم دگل . زیرا معارف
 هممیه فی تماما تعلیم اینمک ایچون اڭ آژنده یدی سکز سنه لازم
 اولاجی کبی معلومات ابتدائیه فی یعنی اوقو یازو دین ایمان کبی
 درس لر فی تعلیم اینمک ایچون ایکی اوج سنه کفایه ایدچک در .
 معارف هممیه مکتب لری ایچون ، غایت واسع بنا ، کلینلی مصاریفی
 لازم اولاجندن هر قریه ده هر محله ده دگل ، حتی هر شهر ده بناسی
 مکن اولمیه چی در . هر قریه ده هر محله ده مکتب لازم ایسه ،
 معلومات ابتدائیه مکتبی لازم در ، معلومات ابتدائیه درس لری ایچون
 بزم گمانم چه ایکی اوج سنه کفایه ایدچک در . اول مکتبک پروگرامینی
 ترتیب اینمک لازم ، صکزه پروگرامنه کوره سنه تعیین اولنور . پروگرامی
 معلوم دگل مکتب ایچون سنه تعیین اینمک مجهول شینی تقدیر دیمکدر .

۵ نچی ماده بر قدر تغییر ایله قبول اولندی .

۷ نچی ماده اوقولوب ، بلا خلاف قبول اولندی .

عبدالله حضرت آبانایفی تعبیری بوینجه ، همه روسیا مسلمانلری
 اول جدیدی اتفاق قبول ایندی لر . بونک ایچون مجلس ده حاضر لرک
 عثری اللر چابدی لر .

۸ نچی ماده اوقولدی .

یوسف افندی - معلم لر جمعیتی مکتبلره پروگرام ترتیب اینمک
 بون گنه اولماسون ؛ بلکه روسیاده اهل اسلام معلم لرینک اتفاقینی
 رانه کتورمک مسئله سیک معلم لر جمعیتنده حل قیلنسون .

دادافندی - بر مناسب پروگرام ترتیب اولنوب ، روسیاده اهل
 لام معلم لرینک اتفاقنی وجوده کتورمک بیک معقولدر .

شو سوزلر قبول اولنوب ، ۹ نچی ماده اخيرنده د شومعهيت لار
روسيداده اهل اسلام معلملرينك اتفاقيه بر مقدمه كبی اولور ،
قیدی زیاده قیلندی .

۱۱ نچی ماده او قولدی .

چنگیز افندی - بالالار تربیه سی مکتب مسئله سی بیک آغیر
اش لردر . بالانربیه سی ایچون مکتب ایچون بیک کوب آقچه کرک بولا
آقچه بولماسه آله بارو مکتب تربیه قیلو هیچ ممکن توگل . حاضرگه
قدر اوز آقچه لارمزایله مسیونیرلرنی چیرکاولرنی تربیه قیلا ایدک
بوندن صوگ آلا ی ایتمس گه تیوش . مکتب لرمزنی تربیه ایچون
قاییدن ممکن شوندن آلورغه کرک . آقچه لارمزنی مسلمانچه بیر ایدک
ایندی مسلمانچه آلورغده کرک .

۱۳ نچی ۱۴ نچی ماده لر او قولدی . مکتب لرك امام لار الندر
آلنوب آلماناق مسئله سنك بر قدر مذاکره دوام ایدوب ؛ ماده لر
قبول اولندیلار .

۱۲ ساعت ۱۲ دقیقه ده مجلس تمام اولدی .

V

(آوغوست ۱۹ ده ۴ نچی مجلس)

شنبه کون ۶ ساعت ۲۵ دقیقه ده مجلس باشلانیدی .

رئیس افندی - ۴ نچی مجلس فتح اولدی . دون ۱۴ ماده باقیلمش
ایدی . شوکون دیگر ماده لر باقیله جق . ۳ کون دوام ایتمش
مجلس لر مضبوطه سنی ترتیب ایتمک ایچون بن مجلسی ترك ایدرم
آلکین جنابلری رئیس اولاجق .
آلکین کرسی ریاست ده قرار ایندی . هادی افندی مقصود
ماده لری بربر او قومیه باشلادی .

۱۵ نچی ماده او قولدی .

یوسف افندی — معلملر انتخابی اهلایک اولسه اهلیتلی معلملر صایلانماق احتمالی بار.

هادی افندی مقصودی — انتخاب مسئلهسی خاطر دن کئمه سون ایچون شوماده بی یازمش ایدک . معلملری کیم انتخاب ایدر شمدی تعیین اولنسون .

شاهگره یف افندی — بوماده لر رهبر کبی شیلردر ، مؤبد دگل ؛ یاراماز ایسه تغییر ایتمک ممکن . معلملر انتخابینی هر حال ده صوبرانیه الله تعلیم مناسب ایمس . معلملر جماعت طرفندن انتخاب قیلنسون . چنگیز افندی — بویله اوفاق مسئله لرده سوز اوزاتماق مناسب دگل ، ۳ یا ۵ دقیقه تعیین اولنسون .

عالم جان حضرت — ۳ از ، لا اقل ۵ اولسون .
۵ دقیقه مقبول اولدی .

آطلاسی افندی — صوبرانیا هیچ بر وقت معلملری قارامادی ، هیچ بر وقت قارامیه جق . معلملر انتخابی صوبرانیه الله ویریلمه سون ، جماعت طرفندن انتخاب اولنسون .

عالم جان حضرت — معلملر تعیینی پوپچییتل لر الله اولمق مناسب ایمس . بزم قومسیون قرار ی معلملر جماعت طرفندن انتخاب اولنوب ، صوبرانیه طرفندن تصدیق اولنور .

تیمور شاه افندی صلاویوف — یوسف افندی نلک سوزینی آکلامادم . اهالی انتخاب ایدر ایسه معلم اهلیت سزا اولور دیدی . امام صایلامق مسئله سنده اهالی یه اهتماد وار ایسه ، معلم صایلامق مسئله سنک نیچون اهتماد یوق ؟ محله یه امام انتخابلری کبی مکتبه معلم انتخاب ایدر لر . صایلاو خلق اختیارنده اولسون .

عبدالله افندی عصمتی - معلملری اهالی انتخاب ایتسون .
 صوبرانییه اصلاح اولنماسه معلملری تصدیق ایتمکده صوبرانییه
 اختیارنده اولماسون . چوروك صوبرانیها الله هیچ بر شی ویرلمه سون
 بو زمانه قدر صوبرانیها خلق فائده سنه خدمت ایدر هیچ بر معلم نصب
 ایتندی . بوندن صوگ اسکی صوبرانیها دن بر فائده امید ایتمک
 بوش خیالدر .

شاه حیدر افندی صرتلانی - اماملری مدرسلرنی صایلامق خلق
 اختیارنده اولسه معلملری صایلامقده خلق اختیارنده اولسون .
 هرشی ده حریت وار ایسه صایلاو مسئله سنه ده حریت اولسون .
 صوبرانیها اوزاق ؛ مکتب حالندن خبری یوق . مکتب خلق اختیارنده
 اولسه بیگرك بخشی .

جمال الدین حضرت قورامشین - معلملر خلق طرفندن صایلانسون ؛
 یوسف افندی خلق طرفندن صایلانسه معلم ناچار بولو احتمالی وار
 دیدی . طوغری ؛ البته احتمال وار . معلم ناچار چیقسه خلقده اختیار
 وار . ایکنجی معلم آلورلار . هر صایلاوده ناچار بولماز ؛
 صوبرانیها بو کونگه قدر معلملری تفتیش ایتندی ؛ بوندن صوگ
 هم ایتمز .

هادی افندی مقصودی - قریه خلقی بر نادان آدم انتخاب ایتو
 احتمالی وار ؛ بناء علیه بو خصوصده براز مذاکره لازم .
 عاقل افندی ایشماسیف - زمان تجدد زمانیدر ؛ هر بر شی زمانه
 موافق اولسون صوگ . شیمدی بیلیمک کرک پروگرام دائمی اولور
 یاغود یوق ؛ بنم فکرچه معلملری اهالی انتخاب ایتمک مناسب ایمس .
 چونکه خلقمزه معرفت از ؛ خلق بیک قارا . شوگا کوره ملال هر برده
 نادان . معلملر مسئله سی اهمیتلی مسئله در . بناء علیه معلملر اهل

علم دن مؤلفی قومسیون طرفندن انتخاب اولنسون . او قوتوده تعلیم تربیه بابنده قصور حسابسز ایدی . قومسیون انتخاب ایدر ایسه ، اویله اولماز .

رئیس افندی - آلطی یازیلمش آراتور وار . بوندن آرتق یازیلسون یا یوق ؟
جماعت - یازیلماسون ، قید بتسون .

عبدالله افندی حسیفی - خلق صایلاسون ، صوبرانیا یاخود هیئت امتحان تصدیق اینسون ؛ معلم گوزل اولسون ، طار شالوارلی اولماسون .

ابراهیم افندی بیای بیکفی - معلمرنی خلق انتخاب اینسون ، صوبرانیا تصدیق اینسون .

غلمانی افندی - معلمرنی خلق انتخابی مناسب دگل ؛ خلق انتخابی قومسیون تصدیقی صورتنده گنه مقبول اولسون .

عبدالله افندی بوی - مسئله ده اوج شی وار : انتخاب ، امتحان ، تصدیق . شو مسئله ده خطیبیلر اوج تورلی سوز سویله دیلر : (۱) هرام انتخاب ایدر ایسه معلم نادان اولور ، (۲) ملالر انتخاب ایدر ایسه ، اورننه محفومینی قویار ، (۳) خلق انتخاب ایدوب صوبرانیا تصدیق ایدر ایسه بعض لار مناسب بعض لار توگل دیدیلر . شو اوج سوزی جمع اینتمک ممکن : دارالمعلمین دن شهادتی اولسون ، خلق صایلاسون ، صوبرانیا تصدیق اینسون . صوبرانیا اصلاح اولنسه ، خلق شهادتی وار معلمی انتخاب ایدوب ، صوبرانیا تصدیق ایننسه گوزل اولور .

چنگیز افندی - بو مسئله ده ایکی تورلی فکر کورندی : خلق غه اعتماد سوزلر فکری ، اعتماد دلیلر فکری . بز خلق غه انابت قیلامز ،

اعتماد قیلامز، خلق اوزینه ضرر قیلور دیب گمان قیلمایمز. بـز هر وقت خلق طرفه یوریمز. خلق غه حریت ویریلسون، معلملرنی اوزلری انتخاب ایتسون، اوزلری تصدیق ایتسون. طبیعی هر بر مکتبک قومسیونی اولاجق. خلق انتخاب قیلغان معلمنی قومسیدون باقه بق. معلم ده نادان اولماز، خلق ده حریتلی اولور.

یوسف افندی - بنم سوزلرمنی تمامیله باشقه ایدوب سویله دیلر. خلق انتخابنه مخالف گمان ایتدیلمر. بن خلق انتخابنه مخالف دگلم. بن خلق طرفداری یم، عمومی صایلا طرفداری یم. خلق الله اولدق ده لازم قدر علم اولماز دیرم، خلق صایلامش اماملار مثال اولای بیلور.

عبدالله حضرت - معلملر انتخابی خلق الله اولسون، لکن حاضرگی زمان ده ملالر انتخابی کبی دگل. بر قید وار، ملاحظه قیلما دیلار. صایلا یاشرون اولور، یاشرون شار ایله اولسه یامان اولماز. بولای بولغانده صایلا خلق قولنده بولو معقول.

رئیس افندی - ۱۵ نجی ماده نی باللاتیر و فکاغه قویام. معلملرنی خلق می انتخاب ایتسون؟ علمامی انتخاب ایتسون؟

اکثریت آرا ایله خلق انتخاب ایتسون قبول اولندی.

رئیس افندی - معلملرنی کم تصدیق ایدر؟

صرتلانی افندی - تصدیق لازم دگل. عالم آدمنی صایلارلار. تصدیق اولماز ایسه عزل آسان اولور.

اکثریت آرا ایله تصدیق لازم دگل مقبول اولدی.

۱۶ نجی ماده او قولدی.

عبدالله حضرت - اورنبورغ صوبرانیاسنده آلطی ماکدن زیاده محله وار، تعلیم عمومی اولسه اک ازنه دن ایکی بیگ معلم لازم.

اولور . بومعلملرنی قایدن آلامز ؛ البته بونلار ایچون دارالمعلمین لر لازم . دارالمعلمین لره پاره لازم . پاره یوق . دارالمعلمین لر بنا قیلنغانچه بعض رشدی مکتب لرده اصول تعلیم هم ده دیگر لازم فنلر اوقوتلوب معلملر حاضرلنه طورسون .

عبدالله افندی عصمتی - مکتب لرمزده انتظام یوقلق معلملر یوقلغندن کیله ، معلم کړک ، بناء علیه دارالمعلمین کړک . رشدی لر بر از یخشیدلانوب ، ابتدائی مکتب معلملرینی حاضر ایدرلک بولسه ده ، بر ازغه قدر یاراب طورور . تصدیق ماده سی معلوم بولدی . شهادتنامه سز هیچ بر آدم معلم بولماسون .

فواد افندی - دارالمعلمین لر یاصالغانچه رشدی لر یتوب طورور دیدیلر ؛ خلق ده بو سوزگه قول پایا . بزده حاضرگه قدر رشدی ده بولغانی یوق . بیلم نیندی رشدی لر فی دارالمعلمین یاصارغه حساب قیللار ایکان ؛ رشدی لر آچیلسه دارالمعلمین لرده آچیلور ایدی . حاضر دارالمعلمین آچیلسون ؛ یوق رشدی لر دارالمعلمین یاصالماسون ؛ رشدی آچمق ده مشقت ؛ دارالمعلمین آچمق ده مشقت . حاضرده ؛ قلاصلی دارالمعلمین قزانده اوفاده وار . دارالمعلمین ایچون سیزد برمه ایله یاصالسون . معلملر مکتبی آچمق بیک تیز بولماغانغه کوره ، معلملر ایچون بریا ایکی آیل قورص یاصالسون . بوقورصنی یاصاوا ایچون سیزد اوز طرفندن دورت یابش کشیلک بر قومسیون صایلاسون . قومسیون شوسنه اوکتابر باشندن معلملر قورصی آچسون .

شاه حیدر افندی صرتلانی - معلملر مکتبی البته ~~کړک~~ . لکن آچارلق قدرت بزده یوق ؛ حکومت دن طلب قیلورغه تیوش . آلمی یدی شهرلرده مسلمانلار ایچون معلملر مکتبی آچسون ؛ بناسنه

معلملرینه بیک کوب خراجات کړک؛ حکومت تحمل ایتسون .
 هافل افندی ایشماسیف - فواد افندیگه جواب : بزه دارالمعلمین
 تأسیس قیلورلق قدرت یوق . رشدی لره بر ایکی سنه زیاده ایدر
 ایتسه ک مطلب حاصل . فواد افندیښک سوزی طوغری هر یرده رشدی
 یوق . لکن رشدی وار یرلرده بر ایکی سنه زیاده ایله معلملر حاضر
 ایتسه ک ضرر اولماز .

عبدالله افندی یوې - فواد افندیښک سوزی طوغری . دارالمعلمین
 پک لازم . اما دارالمعلمین بناسنه قدر رشدی لرده بعض شیلر نی زیاده
 ایدوب معلملر حاضر ایتمه ده هیچ ضرر یوق؛ دارالمعلمین ده
 یاصالسون؛ رشدی لرده اصلاح اولنسون؛ منافات یوق؛ شو قدر واردرکه
 دارالمعلمین خراجتینی تحمل اها لیکه آغیر بولور؛ دارالمعلمین
 بناسنه قدر رشدیلر اصلاح اولنسون

مصطفی افندی شیروانسکی - ۱۶ نجی ماده موجبچه بزلره
 دارالمعلمین لازم . امانصل دارالمعلمین اولاقچ؛ اوروبا اصولنده
 دارالمعلمین آچمغه بزم حال مز یتمز . اوله بیوک مکتبلر تربیه سنه
 بزه قدرت یوق . ابتدائی مکتب معلملری یتشدریجی دارالمعلمین
 اولسون . اوکا قدرتمز یتار .

چنگیز افندی - دارالمعلمین هم رشدی مکتب مسئله سنه سوز
 اوزادی . بزه معلملر قورصی آچیلسون دیک . شاگردلر او قورغه
 اورون یوق دیب غوغا ایتلر؛ شاگردلر ایچنده معلملر یوقلق
 لطفندن راحت سزلک بار . شاگردلر ایچون معلم کړک . حاضر
 سیزدمز قورص آچار ایچون بر قومسیون تشکیل ایتسون . قورص
 آچو ایچون خراجات او قدر کوب بولماز . قورص قومسیون یاصا گز؛ حاضرده
 الک لازم شی دارالمعلمین یاصا؛ قورص آچو . بز سوبلیه جک سوز شول .

رئیس افندی - قورص قورمسیونی اخیره بولور .

۱۶ نچی ماده قبول اولندی ؛ ۱۷ نچی بلا خلاف قبول اولندی .

۱۸ نچی ماده او قولدی .

صلاویوف - حقوق مدنییه دهده عسکریت خصوصه لار نه دهده برابر اولسون لار .

جلال افندی معینوف - روس لاره اولان حقوق بزهده اولسون ، عرض قیلام شو پراوا لار طلبه لرمزهده ویرلسون .

عبدالله حضرت - ابتدائی مکتب شاگرد لرینه هیچ برپراوا لازم دگل . مدرسه شاگرد لرینه سمیناریست لار کی پراوا ویرلسون . هادی افندی مقصودی - روس ابتدائی مکتب طلبه لرینه نه اولسه ، بزم ابتدائی مکتب طلبه لرمزهده او اولسون .

رشید افندی - بیوک قورص لارده او قومش مسلمان قزلارینک شهادت نامه لری اخیره یازالار : مسلمان لار آراسنده غنه معلمه اولا بیلور . مسلمان قز طلبه لرینک ده پراوا لارینی ماده لرده ذکر قیلوتیوش . قورامشین حضرت - روس ابتدائی مکتب بالالارینه نصل پراوا ویره لر ، بزم بالالرده او یله اولسون .

صرتلانی افندی - اوقی طورغان روس یکیت لرینی عسکریت دن قالدورالار ، معلم بولسه ده عسکرلک یوق . بزهده شولای اولسون ، مدرسه مدتی تمامنه قدر آلتماسون ؛ مدرس اولسه ده آلتماسون . پراوا سزلق ، رشید افندی ایتکانچه ، مسلمان قزلارنه غنه توگل ؛ بزم معلم لرده پراوا یوق . روس لار پراوا طلب قیلالار ؛ مسلمان لارده طلب ایتسون .

رئیس افندی - مسلمان معلم لار روس معلم لرینه حقوق ده برابر اولسون دیسه ک کفایه .

هادی افندی مقصودی - مسلمان مکتبده مسلمانچه اوقومش معلملر
پراواده روس معلملری کبی اولسون .

۱۹ نچی ماده اوقولدی .

عبدالله حضرت - غمنازییهلارده ریالیلارده اوقوچی مسلمان
بالالاری کوندن کونگه کوبایوب بارا ؛ لکن غمنازییهده ریالیلارده
مسلمانجهدن هیچ بر حرف سبغ یوق . بالالارغه وارماکز آتالارغه
یبارمهگز دیب ایتوبده بولمای . بزم قومسیون شونداغی غمنازییهلارده
اوقوغان بالالار ایچون مسلمانچه اوقوتا طورغان بر لیلی مکتب
یا صاونی بیک معقول کوره در .

صرتلانی افندی - لیلی مکتب یا صاوغه حاجت یوق ؛ غمنازییهده
ریالیلارده مسلمانچه معلم طوتو زاکونده وار . مسیونیرلر زاکون
طوتماسه لارده حاضر بزگه اول زاکونلارایله عمل ایتمک ممکن .
عصمت افندی مامیشینی - جماعت ! قزانده روس دارالمعلمین لرنده
مسلمانچه معلملر وار . طلبه لر بر شی ده بیلیمزلر ؛ مسلمان بالالاری
تماما جاهل قالالار .

عبدالله افندی بوبی - لیلی اولسه بیگنرک مصاحت . طلبه لرک
اخلاق دینییهلری عادتلری توز اولور . استقامت زیاده اولور .
۲۰ نچی ماده اوقولدی .

عبدالله حضرت - معلملر جمعیت یا صاسونلار دیگان ایدک ؛
فرض ایدک بزم سوزنی قبول ایتدیلرده معلملر جمعیت یا صادیلار .
ینه بز بو معلملردن رجا قیلماز بر قومسیون تشکیل ایتسونلر .
قبول ایتدیلرده بر قومسیون تشکیل قیلالار . بوقومسیون مکتب
مدرسه لر ایچون کتابلار صایلاب بیل-گولب قویا ؛ آج قورصاق
بیورماسه هیچ بر آدم خدمت قیلمای . شوکا کوره بوقومسیون اڭ

بوشی کتاب یازغان مؤلف لرگه آچ قورصاق طویدورراق مکافات تعیین قیلا .

جمال الدین حضرت قورامشین - بزر مکافات ویروب یباخود مکافات گه کوز طوتوب آرته قالدق . معلمار ملت خدمتینی قصد ایتسه لر مکافات سزاش قیلسون لار .

عبدالله افندی بوبی - خدمت قیلاجق آدم مکافات سزده خدمت قیلا؛ طوغری . لکن فائده لی کتاب یازمق ایچون بوش وقت راحت اورون ، دها دیگر شیلر لازم بولا . بونلار ایچون البته پاره لازم . چنگیز افندی عیاض - مکافات بیک حقیر مسئله؛ هیچ بر آدم مکافات ایچون خدمت قیلمی . هر بر آدم البته ملت فائده سنه خدمت قیلا . اید یالست لار بزم طاواریش لار مکافات ایچون خدمت قیلامادیلار؛ هیچ بروقت مکافات صورامادیلار . شولای بولسه ده شوندا ی وقتلار بولا آندای یازوچیلارنک قوارتیرلاری ده بولمی . کوب وقت لارده آلا ر چارداق لارده اوتوبه لرند . طورالار؛ طاماق آچ بولا ، اچ بوغوردی ؛ قورصاق آرقاغه یابوشقان بولا . شوندا ی وقت لارده نه قدر خدمت ایتارگه استه سده ، آچ قورصاق سویگان خدمتدن محروم ایتنه . مکافات بیره بیره آرته قالدق دیدیلر . بزهیچ بروقت مکافات ویرمه دک ؛ ملت خدمتینی استه گان آدم مکافات سزاش قیلسون دیدیلر . آلا ی دیمک بیک آسان ؛ مکافات سز اوزلری ده بر آز خدمت قیلسه لار ایدی .

۲۱ نچی ماده او قولدی .

هادی افندی آطلاسی - معلم متدین محمد دین اولسون کرک ؛ ایلمه نسکی مسلسلکنده معلم یارامی .

۲۳ نچی ماده او قولدی .

عبدالله حضرت - بو زمانغه قدر مکتب مدرسه بر ایدی . حاضرده

زمان اقتضاسيله آبري اولمق لازم . مدرسه روحانيت طرزنده اصلاح اولنوب، اماملار ايچون گنه اولسون .

۲۴ نچي ماده او قولدى .

خير الله حضرت عثمانف - اصلاح اولنمش صوبرانياغه دينلمش .
حاضره صوبرانيا اصلاح اولنماش . مدرسه لر نظارتى نره ده اولور ؟
صرتلانى افندی - صوبرانياده آلطى بيك ماله وار . بر صوبرانيا
همه مدرسه لر نظارت قىلا آلورمى ؟ صوبرانيا اداره سنده اولان
آخوندلاره مدرسه لر نظارتى ويرلسون .

عبدالله حضرت - نظارت مسئله سى آچيق قالدى . زمان اقتضاسنه
ترك اولندى . مدرسه لر اماملار مدرسه لر ايچون گنه اولغاچ عدلى
كم اولور . صوبرانيا اصلاحنه قدر مدرسه لر نظارتى نره ده اولور
ديدىلار . اسكى جه قالور ؛ نصل ايدى اويله اولور .

آطلاسى افندی - دوخوردنى صوبرانياغه نه وقتنه قدر اعتماد امنيت
ايدرز ؛ مدرسه لر نى ايلامينسكى طرفدن قويولمش آدملره تسليم
ايتمك معقول ايمس . مدرسه لرده خلق قولنده اولسون .

رئيس افندی - صوبرانيا ديملك سلطانوق ديملك دگل .

عالم جان حضرت - نظارت مسئله سى روحانيت قومسيوننده وار .
بوماده حاضرگه قالوب طورسون .

۲۵ نچي ماده ايله ۲۴ نچي ماده تأخير اولندى .

۲۶ نچي ماده او قولدى . قبول اولندى . عباره سى براز تبديل
اولنه جق . قومسيون تبديل ايدمه جك .

۲۷ نچي ماده ۲۸ نچي ماده او قولدى .

عبدالله حضرت - مكتب قومسيوننده بوماده نى ذكر ايتمه سهك ده
يارار ايدى . لکن بوماده نى ابتدائى مكتبه تعلقى جهتمدن ذكر

ايتديك . اولده امام بولسه مدرسه ده بولا ایدی . بولای بولو کوب وقت ده محله ایچون ده مدرسه ایچون ده اوکای سز بولا ایدی . امامت باشقه ، تدریس باشقه ؛ ایکی سی ایکی اش . حاضرده بز بوماده ده ایتهمز : امامت اوکازی ایله تدریس ایتهمسون . لکن کوچی ینسه تدریس ده ایدر ؛ تعلیم ده ایدر .

عالم جان حضرت - جماعت ؛ بو بیک زور مسئله ؛ تفکر ایتیمک کړک . بونلاری آیرمق معقول توگل . بوزمانه قدر امام هم مدرس بر ایدی . امام مقتدر بولسه معلم هم مدرس اولسون . نیچون بوش بوشنه یاتوب علمینی ضایع ایتسون ؛ امام مقتدر ایکن مدرسه سندن ممنوع اولماسون ، امام لار مدرسه امرنده قصور ایتمش لر ، شک یوق ؛ بوشدن صوگ مدرسهلر نظاملی اولسه قصورلاری قالماس . اماملار محله خدمتلی ایله مشغول ؛ درس ویرورگه وقتی یوق سوزی بیک موافق توگل . اماملار وقتی مساعده قیلا . هرکون نکاح طلاق واقع اولمایورکه امامک وقتی اولماسون . اماملر مدرس لر نظارت تخمین بولسون . وظیفه سنی بلاقصور ادا ایتمز ایسه عزل اولنسون .

فواد اقدی - عالم جان حضرت مکتب مدرسه لر نی قارشردی . مکتب باشقه ، مدرسه باشقه . مدرسه ملالر حاضرلمک ایچون اولاجق ؛ هر یرده اولمیه جق . عبدالله حضرت بونی سویله دی . مکتب ده معلم دوام ایتسون کړک . امام بولغان آدم نصل دوام ایدر ؛ ممکن توگل . مدرسه هیچ بروقت برگنه ملائکه اصلاح اولنماز . امامت تدریس اشلی بری برینه تماما باشقه . عالم جان حضرتک فرق ایتمدیگنه تعجب ایدرم . امام مقتدر ایسه مکتب ده یا مدرسه ده دینی معلم اولا بیلور . لکن مکتب هم مدرسه امام الله اولمق هیچ جائز توگل .

عالم جان حضرت - تکرار سویلمه مک مجلسمز قاهد سی ایسه ده ،

جواب ویرمک مجبوریتی ایله سوز طلب ایندم . استه میان وار ایسه
 چیغار . مکتب مدرسه نظارتی اوزوندور . بوراده ایکی مسئله وار .
 امام معلم یاخود مدرس اولا بیلورمی ؟ بنم گمانم چه اولا بیلور .
 یعنی بر آدم ایکی خدمتی التزام ایده بیلور . امامت تدریس
 فرق لرینی بنده دیگرلر کی بیک بخشی بیلهم . آلایده امامت
 تدریس بر آدم ههک سنهک اولا بیلوردیرم . اماملار مدرسه لرده معلم
 مدرس صفتنک ایدیلر . مدرسه لرده خواجه لقی مسئله سی اماملارالنک
 دگل ایدی . خواجه محله ایدی . وکالت ایله اماملار مدرسه اش لرینی
 اداره ایدرلر ایدی . مدرسه حاجتلرینی محله اهالیسنه بیان قیلوب
 طور مق اماملار شانی ایدی . مکتب مدرسه هیچ بروقت اماملارالنک
 بولغانی یوق . لکن همه مکتب لر همه مدرسه لر بو آنه قدر اماملار
 تشویقاتیله اجتهادیله بنا اولنمش لاردور . بناءً علیه ، مکتب مدرسه لرده
 اماملک دخلی قالماسه مکتب لر مدرسه لر ویران اولاجق در . قریه ده گی لر
 اماملارالنک آلنوب معلم لر کیلسه ، اماملار عزت نفس ایچون هر
 تورلی فساد بولنه سلوک ایدرلر . مکتب لرده محله خلقنه ده بیوک
 ضررلار پیدا اولور . بنم فکرم چه مکتب مدرسه لر اماملر مداخله
 ایدر ایسه بیگرنک موافق اولور .

هادی افندی آطلاسی - عبدالله حضرت سوزی بیک درست : امام
 مقتدر ایسه مدرس بولسون دی . مقتدر امام النک مدرسه آلماسون دی .
 اقتدار سز ایسه معلم اولماسون دی ، لکن درس ایله اشتغال ایدر
 ایسه آشقه بارور ، آشقه بارسه درس ایله اشتغال ایدر دیمک
 طاوغه قارشی یوکل آط اوزار دیمک در . هیچ بروقت ده بر آدم ایکی
 خدمتی ادا اینمز ؛ ممکن توگل . اماملر مدرسه اش لرینه مداخله ایتمه سونلر .
 عبدالله افندی بوبی - اماملار اوزلری اوقوت مایلار ، معلملرنی منع

فیلالار. هیچ بروقت امامت ایله اشتغال ایدن آدم تدریس ایله اشتغال ایدمز. مکتب مدرسه لر یالکیز امام لار اختیارده اولسه، مکتب نظاملری درس اصوللری هیچ بروقت اصلاح اولنماز. عالم جان حضرت سوزلری مناسب دگل؛ بحثلری وارد دگل.

صرتلانی افندی - قریه لرده هم امام نی هم مدرسی نی تربیه ایدرلک قوت بولمای. بناءً علیه قریه اماملری مقتدر ایسه لر معلم هم مدرس اولای بیلسون لر. درست، هم امامت هم تدریس بر اولماق مناسب توگل؛ لکن قریه لرده ضرورت ایچون یاراسون.

عبدالله حضرت - بوماده لر قالب طورسون؛ روحانیت قومسیونی دوقلادنن صوگ قرار ویریله چک.

رئیس افندی - روحانیت قومسیوننه تعلقی وار ماده لر ترك اولنه چق.

۲۷، ۲۸، ۲۹ ماده لر ترك اولندی. ۳۰، ۳۱ ماده لر اوقولوب قبول اولندی.

سکز ساعت ایلامی دقیقه ده فاصله اعلان اولندی. طوقز ساعت ۳۰ دقیقه ده رئیس افندی - کرسیلرده قرار ایدیگز؛ فوطوفرافی جمعیتمز رسمی نی آلاچق دیدی. همه آدم جایلارنده قرار ایدی لر. فوطوفرافی بردفعه هیئت ریاستک بردفعه هموم جمعیتک رسمی نی آلدی. الکتر - ماغنیت دخانی بتون جمعیت صالونینی اسنیلایندی.

سید گرای افندی ریاستنده، اون ساعت راده لرنده مجلس تکرار باشلاندی.

رئیس افندی - حاضر روحانیت قومسیوننک دوقلادی اوقولاچق. اشاف افندی ترجمانی دوقلادنی اوقور؛ عالم جان حضرت کشف ایدر. شو آراده کبیری افندی رابوچیلر طرفندن سوز سوبلمیه رئیس افندی دن مساعد استهدی.

كبير افندی - افندیلر! جمعیتمزده هر صنف وار، فقط ۵۰۰ صنفی یوق، جمعیت مجلسنده حاضر بولسه لار اشلری قالا. کیلسه، کیره آلمیلار، بیلت ایچون ایللی تهن کرک. معکین رابوچیلر بنر وکیل ایندیلر، هزم طرفدن سن سویله دیدیلر. آلا ر مسلمانلار، اتفانه اخلاص ایله شادلانالار، رجا قیلالار اسلام اتفافی سیاسر مسئلهلره مداخله اینمه سون. معارف علومده بزده برلکده بولام، دیلر؛ سیاسده یوق. مکتبلر مسجدلر حقنده بزده برلکده اقتصادی مسئلهلرده یوق.

یوسف افندی - باشقه برشی وار، بکابر فابریقانت تنبیه ایندی فابریقهده عمله بالالاری ایچون فابریقانت حسابنه برابندائی مکتب تأسیس ایدوب، عمله بالالارینی اوراده همانا تربیه اینمک لاز ایدی. ممکن ایسه، مکتب پروغرامنده جمعیت شو حقه بر ماد زیاده اینسون.

رئیس افندی - مکتب پروغرامنده برنجه ماده اصلامینی قومسیونر حواله اینمش ایدیگز؛ شو بر ماده نك علاوه سنی ده قومسیونر حواله ایدرسزمی؟

شو صوڭ درجهده معقول طلب جمعیت طرفندن مقبول اولوب مکتب پروغرامنه ده بر ماده زیاده اولندی.

(۳۱) عمله اولادی ایچون خواجهلر مکتب تأسیس ایدرلر.

کشافی افندی ترجمانی قومسیونر دوقلادینی اوقودی دوقلاده بر قدر عبارتنده تعدیل صوڭنده؛ شودر:

عموم روسیا مسلمانلرینك نیزنی نوو غورده ۱۹۰۶ سنه آوگوست ۱۶ ده ابتدا اولنمش مجلسلری پروغرامنك اوچنچی ماده سنن اینمک ایچون صایلانمش قومسیونر قرار ی :

(۱) روحانیت اصلاحی قلب حکمنده اولان صوبرانیا اصلاحندن
اندا اولنور . روحانیت نظاملرینی همده مطلقا مسلمانلرک امور
دینیهلرینی اصلاح فقط صوبرانیانی اساسندن اصلاح صورتندگنه
ملن اولور .

(۲) روسیاده مفتیلر ، (قریم ، قافقاسیا ، اورنبورغ ، تورکستان ،
ورگیز مفتیلری) متدین علوم دینیهدده ماهر احوال زمان دن آگاه
صاحب بصیرت اولق شرطیلله ، اهالی طرفندن بش سنه مدتله صایلانوب
شیخ الاسلام عنوانینی حائز اولاجق لار . مفتیلر تحت ریاستنده
اولاجق اداره روحانیه محکمه اسلامییه اسمنده وقوتنده اولاجق .

(۳) اهل اسلامک همه دینی اشلری ، مناکحاته عائ همه
مسائل شرعیهلری محکمه اسلامییه تحت قضااسنده اولوب ، ولایت
محکمهلری اصلا ابداءو اش لرده مداخله ایتمیهجک .

(۴) هر بر محکمه اسلامیهدده امور شرعیه ایچون صاحب بصیرت
علمادن اوچ یاغود آلطی قاضی ، امور نظامیه اداره سی ایچون
موقوفشناس برمسلمان یوریست اهالی طرفندن صایلانوب تعیین اولنور .

(۵) محکمه اسلامییه مسجد مدرسه ایچون خلق صایلاوی بوینچه
امام مؤذن مدرس معلم کچی خدمه لر نصب ایدر ؛ علماء و اخلاقاً
لیاقت لرینه نظارت ایدر ؛ خدمتلرنده قصور ایدرلر ایسه بلا
مساهله تنبیه یا تکریر یا موقنا عزل یا خود تماما عزل کچی
مزالرنی بالاستقلال اجرا ایدر .

(۶) محکمه اسلامییه مکتب مدرسه لره نظارت ایدر ؛ دین وفن
اقتضاسنه مناسب پروگرام لار تعیین ایدر ؛ احوال درسیهلرینی
احتساب ایدر ، هر سنه اخیرنده امتحان اجرا ایتدورور .

(۷) محکمه اسلامییه اوز وظیفه لرینی اجرا ایتمک ایچون ، ولایت لرده

اویز دلرده آخوند مدرس امام لار هیئتندن عبارت، مجلس لار تشکیل ایدر.

(۸) همه روحانیلارک (شیخ الاسلام، قاضی، نائب، امام، موزن، مدرس، معلم) معاشلری تأمین قیلنور. اسلام روحانی لری خیرهستیان روحانیلرینه هر برحقوقده مساوی اولور.

(۹) هر سنهده بر دفعه شیخ الاسلام حضورینه، ملت حاجتلرنک مشاوره ایتمک ایچون اون بشدن ایلملی گه قدر علما و اهل بصیرت دعوت اولنوب، بر مجلس شوری تشکیل اولنور.

(۱۰) یدی صو، تورکستان ولایتلری ایچون بر محکمه اسلامییه تأسیس اولنسون؛ قریم قافقاسیادن خارج همه اهل اسلام اورنبورغ تورکستان مشیخت لرینه تماما ادخال اولنسون.

(۱۱) همه شیخ الاسلاملر فوقند، شیخ الاسلاملرک اشلرینه نظارت ایدر، مسلمان لارک اشلرینی اداره ایدر، دینی ملی حقوقلرینه سی حمایه ایدر، همه حاجتلرینی بلا واسطه امپراطور حضرتلرینه ایصال ایدر، مسلمان لار طرفندن صایلانمش متدین علوم دینییهده متبحر بر رئیس تعیین اولنور.

(۱۲) شیخ الاسلاملر رئیس هر سنه لاقول بر دفعه همه شیخ الاسلاملرینی دعوت ایدوب، مسلمان لارک مهم اشلری حقند قرارلار، مشکل مسائل دینییه حقند فتوالار تعیین ایدرک اهل اسلام اشلرینی اداره ایدر. شو رئیسک اداره سی محکمه اسلامییه لرایچون بر مرکز، همه روسیا اهل اسلامی ایچون بر رابطه اولور. شیخ الاسلام، نائب، قاضیلری تصدیق کبی اشلر همه سی رئیس النده اولور.

(۱۳) هر طرف دن جمع اولنمش امتحان پروگراملارندن انتخاب دین زمانه ک موافق صورتک، ترتیب قیلنمش بر پروگرامی شوسنه

بلا تاخير محكمه اسلاميه همه مدرسلره ارسال ايدوب، بوندن صوڭ امتحانلار شو پروگرام حسبىجه اولاجق ديو اعلان اينسون. اتفاقك اداره مركزيه سى صوبرانيادن شويولده حركت اينمگى طلب اينسون. رئيس افندى - قومسيون دوقلادى تمام. دوقلادك عمومته عائد سوزلرى وار افنديلر سويله سونلر .

عياض افندى چنگيز - مجلس ترتيبنه عائد بر سوز، زالده توتون؛ نره زلر آچيلسون، توتون چيقيسون. حاضر سويلنه چك مسئله ده برار توتونلى. ايكي توتون برلشسه باش آورتا باشلار .

عالم جان حضرت عياض افندى سوزندن ديننى تحقير آڭلاشيله ديدى؛ جمعيت شوق ده آواز كوتاردى؛ عياض افندى سوزينى قايتاروب آلميه مجبور اولدى .

عياض افندى - مكتب مدرسه قومسيوننك دوقلادى جمعيت طرفندن مقبول اولدى. مكتب مدرسه لر جهاهت اختيارنك اولاجقى محقق اولدى، بناء عليه شو كونگى دوقلاددن ونچى ونچى ماده لر كحكم مزقلاجى ضرورى اولدى. مكتب مدرسه لر صوبرانيا اداره سنك، دوقلاد تعبیرنچه محكمه اسلاميه نظارتنده اولميه چق. دون قبول قيلنمش قرار بويىنجه جماعت اختيارنده اولاجق .

دوقلاد رئيس العلماء اسمنك بيك زور بر بيور و قراط بولسوندى . اول زور بيور و قراط منسترلر آراسنك بولوب، پادشاهغه دوقلاد سز بيره آلسوندى. دوقلاد اداره مستبك اصولى بتماسه ايدى، اهاالينك اوزينه اختيار حريت ويرهلمه سه ايدى. دوقلاد باش دن آياق اداره مستبك اصولنه بنا اولنغان؛ تاريلكا طوتوب حقوق حمايه ايتمك نائنتنه قورولغان. رئيس كرك توگل. ده موقراتيزم اصولنه تاماما مخالف. رئيس، بيك زور بيور و قراط، كم بولسه ده مسلمان بولسه ده كافر بولسه ده

خلق ایچون ضرر بولا. بوندن صوڭ اسکی نظام بته جک؛ اداره مستبد
اصولی قالمیه جق. پرو غرام لارنی اسکی نظامه قاراب یاصاماینجه یگی
نظامه موافق یاصارغه کرک.

دوقلاد هیچ آڭلاشیلماي؛ عربی فارسی ترکی روسی کلمه لردن
اویوشدورلغان جمله لرگنه. آڭلاشیلورلی توگل؛ روسجه ایتکان ده
طومانی، تاتارجه ایتکان ده توتونلی. پرو غرام ده توتونلی سوزلر
بولماسقه تیوش. توتون سز بیک ساده بولورغه تیوش.

کشافی افندی ترجمانی - مکتب مدرسه صوبرانیا نظارتنه اولور
دیمک خلق اختیارندن چیقار دیمک توگل. خلق اختیارنده اولور
صوبرانیا نظارت ایدر آراسنه تنافی یوق. مکتب مدرسه لره نظارت
اینمک ایچون خلق بر آدم یاخود بر هیئت تعیین ایدر ایسه مکتب ده
مدرسه لر خلق اختیارنه اولمش اولور، رئیس لک معقول توگل؛
ده موقراتیزم اصولنه مخالف دیدی. قبول قیلمام. جمهوریت لرده ده
رئیس وار. ریاست جمهوریت اصولنه ابدًا مخالف توگل.

اسماعیل افندی غصپرینسکی - شو کون مذاکره اولنور مسئله لر
عرض اولنان شیلر اوقدر اهمیتلی درکه جان ویروب جان آلا جق
قدر. روحانیت حقنده حاضر قیلنمش دوقلاد زمانه نسبت ایله پک
بیوکر؛ شو ازو قته بوقدر اشلر اشله مک پک زور شیدر.

برقناد ایله اوچلماز؛ طبیعی اوچمق ایچون ایکی قناد لازم
اولور. مفتی کیم اولاقچ؛ مفتی کرک پک معلوماتلی اولسون؛
معیتنده بر قاج اهل علمک وجودی لازمدر. روسیادر بومملکت
علوم دینییه دن فضله، روحانیلر علوم دنیوییه علوم سیاسییه ایله
اوغراشمق لاری لازم اولور. غصپرینسکی اولسون دیمه گز؛ روسیاده
مفتی اولان عالم جان حضرت کبی عالم، یوسف افندی کبی سیاسی

اولسون . ایکی جناحلی اولماسه روسیاده مفتی اولماز . بونک لزومینی بزه تاریخ کوستردی . یامان زاکونلار کوب ایدی ؛ چاره سنی کورن مفتی اولمادی ؛ بخشی زاکونلاردن مناسب فرصتلاردن استفاده ایدن مفتی کورنمه دی . املاک اوقافمز المزده قالمادی ؛ خراب اولدی . مفتی لرمز یامان دگل ایدیلر ، لیکن اهل ایمس ایدیلر . ایکی قنادلی اولقی لازم در . چاره سنی طابمق کړک . نه یاپالم کندومزده اویله بیوک مکتب مدرسه یوق . غمنازیده اونیه رستیت ده اوقور ایسه علوم دینییه دن محروم اولاجق . بناءً علیه اداره روحانیهمز ایکی قنادلی اولقی ایچون مفتی هالم دن اولسون ، معاونی حقوقشناس سیاسی اولسون . قاضی لری غیرتلی علمادن ضیالیلردن اولسون . بویله اولورسه دینی دهری ، سیاسیده بری اولور .

شاهمردان افندی قوشچیغولفی - جماعت ؛ دینمز ماده لری کلوب یاتور . بزلره دین ترقی سی هم دنیا ترقی سی لازمدر . روحانیت اداره لرینی اصلاح ایتمک ؛ روحانیلره اطاعت ایتمک لازم . عربده عقل وار ؛ بخشی سوز سویله گانلر : اوزقدرینی اوزحرمتنی وفا ایدن آدملری قدر ایدیکز حرمت قیلکز دیمش لر . عالملردیانتلی اولسه لار شریعت یولنده استقامتلی اولسه لار بز عالملرمزنی کما ینبغی حرمت قیلامز . عالم اسمی نبی دن میراث ؛ عالملر حرمتنه دینمزترقی طابار . مفتی عالملردن اولسون ؛ دیانتلی استقامتلی اولسون ؛ بر کورگان کافر مسلمان اولور درجه ده انسانیتلی مهابتلی اولسون .

سهمان افندی اسحاقی - دوقلادنی آکلامادیلار ؛ اعتراض ایتدیلر . توتونلی دیدیلر ؛ رئیس اولور ایسه حریت اولماز دیدیلر . بررئیس لازم ؛ اسمنه اختیار . هیچ بر یرده باش سز ملت یوق . صوبرانیلار رئیس عمومی اشلرنی اداره ایدر ؛ مشکل مسئله لرنی

حل ایدر . نیچون لازم دیمیه اوردون یوق .

ابراهیم افندی بایبکی - نیمیز حضرتلرینه قیاسا بزم دین اسلامده عمومی بررئیس لازمدر . مقنیلر فوقنده بررئیس بولنمق بنم فکرجه پک مناسبدر . بوراده ده موقراتیزم اصولنه خلاف شی یوق . رئیسك اختیاری ده جماعت النده اولاجق .

حسن افندی مامین - افندیلر سوزم بیک از . بزیاشلر نی علماغه خلاف حرکت قیلالار دیب تهمت ایتمه لر . بزهچ بر وقت علماغه قارشی توکل . فقط بزخلق نی بهادرلك یولینه دعوت قیلامز . هر وقت دینمزه مختاریت آوتانومیا طلب ایتمه مز . اگرده دینمزه مختاریت آوتانومیا بولسه برگنه رئیس توکل ، لازم ایسه بیک رئیس تعیین ایدرمز ، رئیس مسئله سی اوقدر بیوک مسئله توکل ، آوتانومیا کرک ؛

کشافی افندی ترجمانف - مختاریت دینیه آوتانومیا البته لازم ، سوز یوق . ۱۱ نچی ماده نی آگلاسالار مختاریت دینیه آوتانومیا دیمکدر . رئیسك وظائف نه در بیلسه کز ، تماما مختاریت صورالمشدر ، دو قلا دمه لرینی برر برر اوقومیه باشلا دیلار ، ۱ نچی ماده اوقولدی .

سلطانعلیفی افندی - روحانیت نظاملرنده اصلاح لزومی هر برر آدمه معلوم ؛ صوبرانیه اصلاح اولنسون دیمک هیچ بروقت پروغرام ماده سی اولاماز . نه یولده اصلاح اولنه جق ، نصل اصلاح ایتمک لازم بیان ایتمک کرک . دنیوی جهتلر نی روحانیت اصلاح ایتمز . روحانیت دینی جهتلر نی اصلاح ایچون لازمدر . اصلاح دیمک ایله اش بتمز ؛ اصلاح چاره لرینی کوسترمک تیوش .

عبدالله حضرت آپانای - وقتمز بیک آرز ؛ بوگون دورت کون اولدی . خلق نفرت ایتمه سون . هر کس خطیبلاکنی کوسترمک چی بولماسون ؛ بزه هر کس خطبه اوقیور ؛ بس . اهلیت سز خطیبلر

چيقيماسون . سلطانعلييف افندي آڭلاماش . اول روحانيت باشي
 اصلاح اولنمق لازم . اما نصل اصلاح اولنور ، اوفاق مسئله .
 احمدجان افندي مصطفى - حكومت تعيين ايتمش مفتي هم مفتيلك
 بزه كرك توگل ؛ زيرا مفتيلك اصلا بزم فائده مز ملاحظه سيله تأسيس
 اولنماش در . يالكلز اهل اسلامك همه اموريني كيف ما يشاء
 اداره ايتملكده بر كور قورال بولسون ملاحظه سيله مسلمانلر
 ايچون حكومت طرفندن بر مفتيلك تأسيس اولنمش در . اوز فائده مز
 ملاحظه سيله وضع اولنماش بر اداره يي هرنه قدر اصلاح ايتملك
 خيالنده حركت ايدر ايسه كده هيچ بر وقت نمره چيقيميه جق . برار
 اصلاح اولنوبده بوكون بزم فائده مز خدمت ايدر كبي كورنور
 ايسه ده ، يارين اسكي اداره اسكي خدمتده دوام ايده جك در .
 بزه ، هر بر حاجتم زى ادا ايدر ، فائده لرمزه خدمتده حركت
 ايدر ، اوز طرفمزدن تأسيس اولنمش ، بر اداره لازمدر . البته
 شو صورتله تأسيس اولنمش اداره حاجت لرمز دوامچه دوام ايدوب ،
 قوتمز نسبتنده قوي اولاجق در . بناء عليه ايدا تعطيل اولنميه جق .
 بزه لازم تعليم تربيه سي حرمكتب مدرسه لر ، بزه لازم مقتدر معلم
 مدرس لر ، بزه لازم بونلاري تربيه اداره ايچون تامين اولنمش خزينه لر ،
 بزه لازم شو خزينه لري محندن جمع ايدوب محله صرف ايتميه مقتدر
 سياسي لر ، بزه لازم مكتب مدرسه لر انتظامنه صرف همت ايدر مقتدر
 ناظرلر ؛ بزه لازم اهالينك ديني عمومى حقوقلرينه واقف اولان ،
 مشكلاتنده فتوى ويرن ، دعوالريني فصل ايدن ، فعلى ايله ديگرلره
 نمونه اولان عالملر امام لر مؤذن لر .

بزه لازم روسيا مسلمانلرينك هر بر عمومى اشلاريني انتظام صورتنده
 اجرا ايچون عدالتى عالم اردن ، اماملردن ، مدرسلردن ، سياسى اردن

صایلا نیش بر «هیئت نظارت». شوهیئت اهالی ایله حکومت آراسنده واسطه اولسون؛ اهالینگ خلاق قانون اشلرندن حکومت عندندک مسؤل اولسون. بوهیئت اوز اعضا لاری آراسندن علی التوبه بریا خود اوج سنه یه بر رئیس صایلا سون. خصوصی مسئله لرده رئیس مسئله سنه کوره اولسون: دینی مسئله لرده عالم لردن، تعلیم تربیه مسئله سنه پیدافوخ لاردن، سیاسی مسئله لرده حقو قشناس یور یست لردن رئیس صایلا نسون. هر مسئله اکثریت آرا ایله حل قیلنسون.

بزم ایچون شویله بر هیئت لازم در. حکومت مکرینه قورال اولمش صوبرانیا بزه کرک توکل.

هادی افندی آطلاس - صوبرانیا کرک؛ زیرا ایلمنسکی صوبرانیه کرک توکل دیمش.

۱ نچی ماده قبول اولندی.

عالم جان حضرت - صوبرانیه ولایت اداره سنه مشیر معاون کبی قیلنمش ایدی؛ صوبرانیا ده حکم قوتی یوق ایدی. صوبرانیا ده حکم قوتی اولسه ایدی؛ مغنیلرده قاضی لرده حاکم لک اولسه ایدی؛ دینی اشلر همه سی صوبرانیا ده قارالوب فصل اولنسک ایدی. صوبرانیا مز حکمه شرعیه قوتنده محکمه اسلامیه اسمنده اولسه ایدی.

عالم جان حضرتک شو عرض لاری جمعیت طرفندن بلا خلاف قبول اولندی.

۲ نچی ماده او قلدی.

صرتلانی افندی - بو صایلا اول صایلا دبولای؛ یا کلش بولوا احتمال. تاتارده بر مقال وار: «اوزی ییغلغان یغلاماس» دیلر. بنم فکر مچه اوج سنه یه صایلا و کفایه؛ بش اولماسون؛ اوج بته. دین عالمی اولسون. باشقه علملرنی بیلسه بیگرک گوزل. گناه دن قورقسون؛ کیسه سننی

اولیاماسون؛ اوستنه التزام قیلیمش خدمتینی ادا قیلوراق بولسون .
روس جه بیک بخشی بیلسون؛ آلایده بر معاون یوریست تعیین
قیلنسون . یوریست مسلمان بولسون .

منهاج افندی یوسف - مفتینک موقت اولماسی بیک گوزل . لکن
اوج سنه یه گنه اولماسون؛ بش سنه یه انتخاب اولنسون . ایکی اوج
سنه تجربه حاصل ایدر؛ صوگره اش قیلور . هندستان ده انتخاب بش
سنه لك بولا . مفتی عالم اولسون دیدیلر . هم عالم هم سیاسی
اولمق لازمدر . لکن علوم دینییه هم علوم سیاسیه ده کمال بر آدم ده محال
ایدیگندن ، زمان مساعده ایتدیگندن ، مفتی نی علمان صایلاب ،
یوریست لاردن بر معاون تعیین ایتمک لازمدر .

احمد جان افندی مصطفی - بنم فکرم جه صوبرانیانک بزه لزومی یوق .
عموم علمان مرکب بر هیئت عالییه لازم .

جنگیز افندی - رئیس نی مفتی نی قاضی نی خلق انتخاب ایتسون ؛
خلق تصدیق ایتسون .

سلیم گرای افندی جانتورین - مفتی کلمه سندن قاضی کلمه سنک
معناسی آرتیق دیلر . بناءً علیه مفتی اسمینی تغییر ایتمک ،
قوتینی بلندی ایتمک لازمدر .

۲ نچی ماده قبول اولندی . مفتی لك مدتی بش سنه قرار اولدی .
مفتی اسمی لغو اولنوب ، بوندن صوگ شیخ الاسلام لقبی جاری
اولاجق اولدی . مفتی معاونی بر مسلمان یوریست تعیینی مقبول
اولدی .

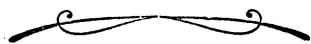
۳ نچی ماده اوقولدی . جمعه خصوصنک یعنی متعدد جامعلر اولور ایسه
جمعه نماز بچون بر جامهک اختصاصی حقنک مذاکره دوام ایتدی .
رشید افندی - بو یرلرده روسیا ملککنده شائع بولغان هر مسجدده

جمعه . اسلام مملکتنه واروب ڪورميش آدملره معلوم : اسلام ديارنده
 بش وقت نمازی محله مسجد لرنده اوقوب، جمعه نمازینی جامع لرده،
 جمعه ایچون مخصوص مسجد لرده، بیك لب آدم برلك ده ادا قیلا، شرها
 جمعه دن هموم مسلمانك اجتماعی مقصود در . نبی اکرم جهاهت نمازینه
 تحریض قیلا ایدی؛ هر وقت اصحاب کرامی بر آرایه طوبلار ایدی.
 اجتماع ده الفت اتحاد وار؛ اجتماع شریعت مزده بیك بیوک بر
 سیاست در . مکه مکرمه ده اجتماع دن مقصود عموم اهل اسلامك
 تعارفی در . دین اسلام ده هج هموم اهل اسلامك اتحادی تعارفی
 ایچون مشروع بر بیوک رکندر . هر حال ده جمعه نمازی بر
 یرده اولمق افضل در .

مصطفی لطفی افندی شیروانسکی - رشید افندی سوزینی تأکید
 ایتدی . بر قریبه ده اوچ یا بش جامعك فائده سز لگینی هر جهتن
 ضرر اولدیغینی بیان ایتدی .

ابوالمحجن افندی - صوبرانیانك قوتی بیوک اولسون دیدك .
 مفتیلر روسجه بیلملر ایهده ضرر یوق دیدك . بو برار مناسبت سز .
 بر بلده ایکی محل ده جمعه درست اولماسه، بو قدر زمان لردن بیرو
 روسیاده ادا قیلنمش جمعه لر نصل اولور؟ جمعه لر جوازی جمعیت
 اسلامیه به می توقف اینمش؟

قالمش اون بر ماده مذاکره سی یارینه تأخیر اولندی . ۱۲ ساعت ده
 مجلس تمام اولدی، ه نچی مجلس یارین ساعت ده اولاجی رئیس افندی
 طرفندن اعلان اولندی .

VI

اورنبورغ مسلمانلری طرفندن اهل اسلامك سېچى ندوه سنه دوكتور
جهانگیر افندی بایبوری و واسطه میلہ کوندورلمش لائحه دہ مذکور مادہ لر:

۱

شو سنه ۳۶ مارت دہ معارف نظاری طرفندن تصدیق اولنمش
۳۷ مادہ دن عبارت مکتب نظاملری چیت قوملرک خصوصاً بزم مسلمانلرک
دین لرینی یازولرینی قومیت لرینی ملیت لرینی محو ایدوب
روسلشدرمق خرہستی انلاشدرمق ایچون نیچہ سنہ لردن بیروہ مسیونیرلر
طرفندن قورلش برپلاندر. اهل اسلام اصلاً و قطعاً بونظاملری قبول
ایتمیه چک. چہراً اجرا ایدیلہ چک ایسہ، ہم اهل اسلام ایچون ہم دولت
ایچون دہشتلی حادثہ لر میدانی آچیلایق در.

بش بہک مقدارنہ اورنبورغ قارغالی مسلمانلاری صحراء جمعیت
یا صاب شونظاملرک ہر بر مادہ سنی تدقیق ایتدی لر. ہمہ مانیفست دہ
نہ کورحریت اساسلرینہ شومادہ لری مخالف کوروب پروتیسٹ
ایلہ دیلر. ہم دہ دولت دوما سنہ رفع ایتمک ایچون برہ زالوسیہ ترتیب
ایتدی لر. دوما طارالیدی. رہ زالوسیہ دوما شوراسنہ واصل اولامادی.
شومادہ لرک ہر بری حریت اساسلرینہ مخالف اولدیغنہ کورہ،
اورنبورغ اهل اسلامی شومادہ لرک فسخ اولنمامنی طلب ایتدی لر.
روسہا مسلمانلری اتفاق، ندوہ سی عموم روسیا مسلمانلری اسمندن
پروتستوا اعلان ایلہ می، یاخود دیگر برچارہ ایلہ می مذکور نظاملرنی فسخ
ایتدی رسہ ایدی. اتفاق مسلمین ندوہ سی مذکور نظامنی معاینہ ایدی رگہ
لزوم کورسہ، ۴، ۶، ۸، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۷، ۲۶، ۲۷، ۳۲، ۳۵، ۳۶،
مادہ لرنی خصوصی بردقتلہ نظر ایدہ بیلور.

عموم روسیا مسلمانلرینک حقوقلرینی حمایہ ایک بیلہ چک روسجہ
بہوک بر اسلام جریک سنی پتربورغ دہ نشر ایتمک لازمدر.

۳.

اسلام مدرسه لرینک اصلاحی حقنك اجمالاً اولسه ده اتفاق مسلمین جمعیتی برطریق کوسترسون .

۴.

بوندن صوڭ اولاجق انتخابلرده اهل اسلامك قایسی سیاسی فرقه لر ایل برلك ده حرکت ایتمکلی فائده لی اولور ، لازم ایسه شوخصه ده نره دن تعلیمات آلنور ، تعیین قیلنسون

۵.

«روسیا مسلمانلری اتقاقی» پروگرامنك ماده لرند ملا حظاتمز :
 (۱) ۹نجی ماده دن مراد نه اولدیغی ، ونه دن عبارت ایدمگ آڭلا شیلما دی ،
 (۲) ۱۸نجی ماده ده دورت ركنلی صایلا و صورتند ، اهل اسلام دن وکیللرنی هدد نفوس لرینه متناسماً انتخاب ایتمك مكن دگل ؛ ۳
 ۲۴نجی ماده ده «مینسترلر ملت وکیللری ایچندن صایلانور» قیدی
 ۳۸نجی ماده ده «شریعت اسلامیه گه خلاف اولماق شرطیله ۱۸۶۴سنه قیدی ، ۹۴نجی ماده ده «ملی حرف ایله» قیدی ، موافق ایسه لر ، عللا و قیلنسون .

هیئت ریاست شوماده لری مطالعه ایدوب ، ۱نجی ۳نجی ماده لر ، مکتب مدرسه قومسیوننه ، ۵نجی ماده بی پروگرام قومسیوننه توزب سوڭنده ، ۲نجی ۴نجی ماده لر ی ندوه قرارینه درج ایتدی ،

VII

پروگرام قومسیوننك مذاکره سی .

مذاکره ۱۹-۲۰ آوغوست ده ایکی کون دوام ایتدی . مذاکره قومسیون اهضالرینك فقط اکثریتی حاضر اولوب ، مجلس لر مصطفی افندی داوید و ویچ ریاستنك دوام ایدرایدی . رئیس افندی هر برما دی بی علی حاک و قرب ، قومسیون هر برما دی بی علی حاک مذاکره ایدرایدی

۳ نچی [*] ماده ده « نسانك حقوق ده مساواتی ، مسئله سی مذاکره اولندی . دیگر ملتلك نسالری حقوق صاحبی اولوب ده ، اهل اسلام نسالری حقوق صاحبی اولمیه حق ایسه لر دولت دو ماسنه انتخاب مسئله سنك همده دیگر جهنلرده اهل اسلامه بیوك ضرر لر اولاق دیدیلر . علی مردان افندی - حقوق ده مساوات ، دولت دو ماسنه انتخاب مسئله سی ایچون گنه دگل ، هر شی ایچون لازم در . لازم در که نسا هیچ بر حقوق دن قانون دن استثننا قیلنماسون .

عبدالله افندی بوی - شرع شریف نظر نك نسا هر حقوق ده رجال کی در . شریعت بهانه سیله حقوق ده مساوات مسئله سنکی اسقاط ایتمك جائز دگلدر . بوندن ماعدا حقوق الزامی دگلدر . نسالره حقوق ویر یلسون ؛ اختیار لر یله استفاده ایدر لر . شریعت حکمنه مخالف اولاق خصوص لارده ترك ایدر لر .

هادی افندی - ماده مزده مذکور مساوات قانون نظر نك مساوات در ؛ شریعت احکامنده دگل ؛ یا خود شریعت مساعدده ایدر درجه ده قانون قاشنده مساوات دیمك ممکنر .

شو مآلده مذاکره دوامی صوگنده اتفاقاً بلا تغییر ۳ نچی ماده علی حالها ترك اولندی .

ماده لری علی الترتیب اوقیوب ، ۷ نچی ماده یه کلدیلر . رئیس افندی - بو راده تناقض وار . زیرا ملک غیر هر تقدیرده حرام ایسه ، خیر عمومی ایچون ده آلتماق لازم اولور .

علی مردان افندی - ۷ نچی ماده ده تناقض اولور ایسه ، ۶ نچی ماده ده تناقض اولمق لازم اولور . تناقض دگل بو ؛ استثنادر . بونك مثاللری واردر : عمومی بر حاجت ایچون مثلاً تیمور یولنی

اوزاتمق ایچون بر آدمک یا خود بر جماعتک یرینی بدل عادل
مقابلنده افراغ ایتدرمک شریعت هم قانون نظرندده جائز اولور .
حق غیرک احترامنه تعدی حساب اولنماز . ملک غیرى عصباً
یا مصادرة آلمق هیچ بر تقدیرده جائز اولماسده ضرورت عمومیه
وار ایکن ، بدل عادل مقابلندک آلمق قانون عندندک جائز اولور .
۹نچی ماده اوقولدی .

شوماده تجارتده صناعتده هربرعمل ایله اشتغالده حریتدن
عبارتدر : لیکن تجارت یا صناعت ایله اشتغالده حریت دیگرک جاننه
مالنه خطر سرلک ایله محدوددر . دینامیت بومبا بارود کبی شیلری
شهر دروننده حاضر ایتمک ، یاخود سموم کبی جان تلف ایدر شیلری
آچیقدن آچیغه بازارلارده هرکس اوز اختیار یله صاتمق قانوناً ممنوع
حساب اولنور . روسیا دولتنده حریت عمل قانونی تماماً جاری
دگلدر . مطبعه چیلک کبی اشلرده حریت یوقدر .

رئیس افندی - حقوق مدنییه مسئلهسی وار ایسه ، شوماده بی علی
حده ذکر ایتیمیده حاجت یوق .

بعض لار شوماده نك ذکر اولنماه سنی مناسب دیدیلر ؛ بعض لار
«مسلمان لار حقندده شریعت حدودنده ، قیدی زیاده اولنسون دیدیلر ،
زیرا خمر صاتمق فاحشه لک ایتمک مسلمان لار ایچون اصلاً جائز
ایمس دیدیلر .

علی مردان افندی - شریعتمزده جائز دگل شیلردن اجتناب
ایتمک دیانتمز اقتضاسیدر ؛ حدود شریعتی تعدی ایتمه مک دینمز
ایجابیدر . دینمز قوتیله برشیدن انقهایه قدرتمز یوق ایسه پولیتسی
خوفیله اوشیدن اجتناب ایتمک حمیت ملیه مزه تماماً منافیدر . امور
دینییه مز امور ادبییه مز اوز اختیار مزده شریعتمز حکمنده اولسون

اتفاق پروغرامنده محلی مختاریت وار . اویله اولور ایسه بوقبیلدن اولان شیلر اوز اختیارمزه اولور .

عبدالله افندی بوی - دینده حریت اولدیغی تقدیرده ارتداد جائز اولماسون دیمیه قادر دگل ایسهك ، عملده تجارتده حریت اولدیغی تقدیرده شهر صاتمق جائز اولماسون دیمیهده قدرتمز بوق اولاجق .

صدری افندی مقصودی - دینمرك اعتقادات عبادات قسمنده هر شی شریعتمزجه اولسون دیمك لازم ایسهده ، معاملات هم حقوق بابنده هر شی شریعتمزجه اولسون دیمك روسیا دولتنده ممكن اولمیهچق . او خصوص لارده شریعتمز احکامی قانون احکامنه میدان ویرهك .

۹ نچی ماده ، شو مآلده مذاکره دوامی صوکنده ، علی حالها درك اولنوب قبول اولندی .

نوبت ۱۷ نچی مادهیه کلدی .

« دولت دوماسی وضع ایتمش » قیدینی حذف ایتمك فکری عرض اولندی . بر قدر مذاکره صوکنده شو قیدنی حذف ایتمهك اتفاق آرا ایله مقبول اولدی .

۱۸ نچی مادهده مذاکره منته اولدی .

مذکور مادهده اوچ مسئله وار ایدی : (۱) دورت رکنلی صایلاو ، (۲) بر مجلسلی وکالت ، (۳) اهل اسلامدن عدد نفوسلرینه متناسب سکیللر .

دورت رکنلی انتخاب عمومی ، بـلا واسطه . مساوی ، خفی انتخاب دیمك در .

مذکور مادههك طلبینه کوره ، انتخاب عمومی اولمق یعنی

علم، مال یا خود امتیاز شرط اولماف، هر ملتدن بـلا تفاو وکیللر انتخاب اولنمق لازمدر. كذلك هر مامدن وکیللر ملنا عدد نفوسنه متناسب اولمق یعنی صایـلاوده رایونلار دائره اعتبار قیلنمایوب، هر ملتدن علی حده عدد نفوسلرینه کو وکیللر صایلامق لازمدر.

۲نچی مسئله: ملت وکالتی بر مجلسدن عبارت اولور.

صدری افندی مقصودی - ایکی مجلس اصولی داننده فنا بره دگلدرد. اهل اسلام ایچون کیله جکده فائدهلی اولماسی احتمالدر شوکون روسیاده اولان دولت شوراسینک عدمی وجودندن خیر اولدیغنده شبهه یوق. زیرا شودولت شوراسینک تشکیلی غایب کیفیدر، اعضالاری اهالی طرفندن صایلانمش دگل، حکومت طرفند تعیین اولنمشدر. لکن دومادن باشقه، اهل وطن طرفندن انتخاب اولنمش ایکنچی بر دیوانک وجودنه پک چوق جهندن فائده اولاجه مأمولدر.

شوزمان اختلال زمانی اولدیغندن، روس پارتیالرینک اکثری مجلس اصولینی طلب ایدرلر، زیرا جمهوریت فکرند اولان پارتیالار دومانک فوقنده بر دولت شوراسی اولسه آریستوکراتلار غایب ایدر، دوما استه دیگی اصلاحاته سد چگر احتمالندن قورقلار فرانسیهده عین حال واقع اولدی: ۱۷۹۲ سنه اختلالندن صرا برنچی دفعه اجتماع ایتمش مجلس تنظیماتده ایکی مجلس اصولی مباحثه ایدلدی. اکثریت بر مجلسلی اصول طرفداری ایدی بناء علیه فرانسیهده برنچی پارلامنت بر مجلسلی اولدی. لکن شو کون فرانسیه جمهوریتی بو اصولدن واز کچدی. فرانسیه «شامبرده ده پوته» دن باشقه برده «سنات» واردرد.

شوزمان ده اڭ جمهوريت طرفدارى اولان مملكتلرده ايكي مجلس
اسولى مقبول اولمش در؛ پارلامنت لارا يكيگه آيرلمش در .

شوايكي مجلس اصولينك هر يرده مقبوليتى نك فلسفى سببلرينى ؛
عمومى نقطه نظر دن اولان فائده لرينى بيان ايتمه حاجت يوق ،
لطبزم ملت نقطه نظر دن اولا بيله جك فائده لرينى بيان ايدر م ؛
يقين ده روسياده عمومى بلا واسطه خفى انتخاب اصولى موقع اجرايه
اويولور ايسه ، بزم درجه مدنيتمز ديگر ملت لردن آشاغى اولديغدن ،
اكثر ولايت ده اقليت تشكيل ايتديگمز دن ، بزرلر دوماغه بيك از
عضا كوندوره بيله جكز ؛ دوماده وكيللرمز عدد نفر سمره متناسب
ولميه جق .

لكن دومادن باشقه بر ديوان اولسه ، اعضالارى هر ملت دن عدد
نوسلرينه متناسب صايلانسه ، بزرلر دوماده غائب ايتديكمز منافع
مليه ي اوراده قزانيرز .

شويتساريه ده ايكي پارلامنت واردر : برى «شوراى مى» اعضالارى
عمومى طوغرى انتخاب اصوليله صايلانور ؛ ديگرى «كانتونلر شوراسى» ؛
اوراده عدد نفوس اعتبار قيلنمايوب ، هر كانتون دن ايكي آدم انتخاب
ولنور . شوراي مليه كانتون لاردن صايلانمش اعضالار متفاوت
يسه ده ، كانتون لار شوراسنده مساويدر .

روسياده موجود ملت لرك نفوسجه تفاوتى شويتساريه كانتون لارى
راسند اولان تفاوت دن دها بيوك در . بناء عليه دولت دوما سندن
روس لاردن نه قدر اعضا اولسه مسلمان لاردن اوقدر اعضا اولسون
ديمك ممكن دگلر . هيچ اولمازسه ايكنجى بر ديوان اولسون ده ، اوراده
بزم وكيللرمز عدد نفوس سمره متناسب اولسون ديمك ممكن در . بزم بو
طلبمز قابل الاجرادر .

دولت دوماسی عموم روسيا اهالیسی نڭ منافع ملیه سیاسیه عدل
اقتصادیه سنڭ میدان مذاکره سی اولور؛ ایکنچی دیوان روسیه
موجود ملت لارڭ منافع دینییه و ملیه لرینڭ موقع مباحثه سی اولور.
بز مسلمان لار ایکی مجلس اصولنه اساساً قارشى طورمیهلم. بلك
شمیگی دولت شوراسی بیرینه ایکنچی بر دیوان وجوده کتورم
اجتهاد ایدوب، دوماده غائب ایدهلک شیلرهمزی اورادن استفاد
ایدهللم. بنم فکرم بو.

علی سردان افندی - ایکنچی مجلس سزڭ فکرگزکبی اولسه یارا
ایدی. لیکن ایکنچی مجلس اولسه نصل اولور؛ بزدن اوراده اعضالا
اولورمی؟ معلوم دگل.

شاهمیدرافندی صرتلانی - ایکنچی مجلس فقط بر مؤنت اولور
اهالیگه ضرردن باشقه شی اولماز. منستترلر ایکنچی مجلس
اعضالارندن اولور؛ اهالی ده حریت قالماز.

۱۸ نچی ماده شوه آلده مذاکره سوکنده بلاتغییر قبول اولندی
مذاکره ۲۴ نچی مادهیه واصل اولدی.

اورنبورغ جمعیتی لائحه سنڭ کوسترلمش «منستترلر ملت وکیللر»
آراسندن صایلانور، جمله سی اتفاقاً علاوه قیلندی.
۲۵ = ۲۶ ماده لر اوقولدی.

شوایکی ماده اختصارا بر ماده صورتنه افراغ اولنمق قبول قیلندی
پروغرامدن محلی مختاریت ماده لرینی (۲۹ - ۳۷) اسقاط ایتملا
فکری عرض اولنمش ایسه ده مذاکره لر سوکنده علی حالها بقاس
قرار اولدی.

۳۸ نچی ماده ده اورنبورغ جمعیتی طرفدن کوسترلمش قید زیاد
قیلنمادی.

۴۸ نجی ماده ده اورنبورغ جمعیتی طرفندن تنبیه اولنمش « ملی مرف ایلله قیدی زیاده اولندی .

۵۴ نجی ماده ده « دین مکتب لری اهل اسلام روحانیتی نظارتنده اولور » جمله سی حذف اولندی .

۵۹ - ۶۰ ماده لرده دولت دوما سنده مسلمان فرا کسیه سی طرفندن کورسترلش تعدیلات قبول اولندی .

خصوصی ملک یرلربدل عادل ایلله آلنور قاعده سنه بر استثنای زیاده قیلندی : حکومت یا خود پادشاه طرفندن هدییه طریقیله تملیک اولنمش یرلربدل سز آلنور جمله سی زیاده اولنمش حذف اولدی .

عبدالله حضرت آپانای - هدییه قیلنوب ده صکیره بیع قیلنمش یرلربدل اولور ؟

شاه حیدر افندی - قایتاروب آلتی ممکن اولماسه حکومت بهاسنی ویرسون .

رئیس افندی - اراضی مسئله سی مشکل مسئله ؛ دوما حل ایدر ؛ دوما یه تأخیر اولنسون .

صکیره وقفی یرلر مناسیر یرلری کنیسه یرلری آراسندا فرق مسئله سی مذاکره اولندی .

شاه حیدر افندی - مناسیر یرلری غایت از ؛ بزم وقفی لار مازده فالسون ایچون کنیسه یرلریننی ذکر اینمه مک مناسب رک اولور . یر مسئله سنده سویلنمش فکرلرک اساسی شو ایدی .

ماده لربا ترتیب او قولوب ۷۴ نجی ماده یه کلر یلر . ۷۴ نجی ماده مسلمان عمل لربنه جمعه کون استراحت ایتمک دن عبارت ایدی . علی مردان افندی - جمعه کون استراحتی بنم پرو هرام ده یوق ایدی . ۲ نجی سیزده قزانیلر طلبیله ادخال ایتدم . بن هر حال ده

جمعه کون استراحت مسئلہ سنی ادخال ایتمہ مک طرفندہ یم . زیرا
 جمعه کونی استراحت مسئلہ سی دینی مسئلہ دگل . ضرر اولمق
 احنمالی دہ وار : مسلمان عملہ لرینی فابریقالار زاود لار خدمت ایتمہ
 قبول قبلماق احنماللری وار .

بوگیا خلاف سوز اولمادی . اتفاق آرا ایله ۷۴ نچی ماده اسقاط
 اولندی . پروگرام ۷۲ ماده دن عبارت اولوب قالدی .

علی مردان افندی - ۱۷ نچی آوغوست ده ندوه سیاسی بر پروگرام ایله
 سیاسی بر فرقه تشکیل ایتمگی ، هم ده شوسای فرقه تنظیماتی ایچون ،
 لازم اولور ایسه رسمیتنی تصدیق ایتمک ایچون اون بش اعضادن مرکب
 براداره مرکزیه لزومینی قبول ایتمش ایدی . صکره پروگرامی ماده
 بماده تدقیق ایتمک ایچون اون بش کشیدن عبارت بر قومسیون
 انتخاب ایتمش ایدی .

شمدی شوقومسیون پروگرامی باش دن آیساق مطالعه ایندی .
 روسیامسلمانلرینک سیاسی فرقه سی ایچون موافق کوردی . او یله ایسه ده
 پروگرامی ، ندوه طرفندن تفصیلا مذاکره ایتمه ینچه ، قبول
 اینمگی قومسیون تکلیف ایتمه یور .

لیکن دینی سیاسی اقتصادی مسئلہ لردن ۷۴ اهمیتلی مسئلہ لری
 مشتمل بر پروگرامک بویله بیوک بر ندوه ده مذاکره سی ممکن اولمادیغندن
 یاخود هفته لره ممتد اولمادیغندن قومسیون شو پروگرامک تفصیلا
 مذاکره سنی ، لازم اولان تعدیلات اجراسنی اداره مرکزیه حواله
 اینمگی مناسب کورور . شو پروگرام اداره مرکزیه ایچون بر خط
 حرکت اولور . اداره مرکزیه دورتنچی ندوه یه قدر لازم اولان تعدیلاتی
 حاضر ایدر . پروگرامی قطعی صورت ده قبول دورتنچی ندوه ده
 حل اولنور . او وقت پروگرام سیاسی اتفاق پروگرامی اولور .

شو مجلس ده قومسيون قراري يازيلوب، ۲۰ آوغوست ده اوچ ساعت راده لرندە مجلس تمام اولدى .

VIII

(هيئت رياستنك ۳ نچى مجلسى)

(۲۰ آوغوست ۱۹۰۶ سنە ۵ ساعت)

شو كونگى مجلس ندوۋەنك صوڭ مجلس اولمق احتمالنە كوره ، مذاكرەسى لازم مسئلە لر تعيين اولندى .
بر وجه آتيدر :

(۱) روحانيت قومسيونى دوقلادينك ما بعدى .

(۲) مكتب مد رسە قومسيونى دوقلادينك ما بعدى .

(۳) مجلس پروگرامينك ۴ نچى مادەسى .

(۴) پروگرام قومسيونى دوقلادى .

(۵) اداره مركزيه اعضاسنك رآى خفى اصوليله انتخابى .

(۶) اداره مركزيه يە تحمیل اولنەجق وظائق ،

(۷) روسيا مسلمانلرى اتغاقنك امورينى اجرا ايتمك ايچون لازم اولاجق پارەلر منبعى .

(۸) اتفاق جريدەسى .

(۹) رشيد افندى ابراهيمفك بياناتى .

(۱۰) اهل اسلام اشلىرى حقندە ناظرلر رئيسنە ارسال اولنەجق تلغرام مسئلەسى .

(۱۱) تبريك تلغرامنە جوابلر .

(۱۲) ناظرلر رئيسنە ويريلەجكى ۱۷ آوغوست مجلسندە تقرر ايدن تلغرامنى اوقوب ، ندوۋە طرفندن تصديق ايتدرمك .

(۱۳) هر سنشتنە بن زوجنە تعزیه تلغرامى .

(۱۴) زاقافقازيا وقائعى حقنده قرار نامه .

(۱۵) كلهجك ندوه نك اجتماع ايدهجك محل وزمانى .

(۱۶) ندوه مضبطه لرى حقنده معلومات .

(۱۷) ايران ده قانون اساسى وضع اولنديغندن شاه حضرتلرينه ، هم ده ايران اهاليسنه تبريك نامه .

۳نجى مسئله هيئت رياست ده مذاكره اولندى .

مجلس پروغرامينك ۴نجى مادهسى : مكتب مدرسلر امام معلملر ايچون لازم اولاجق پاره ، هم ده خيرات معارف يولنده وقف اولنمش ملك مسئله لرندن عبارت ايدى .

وقفلر مسئلهسى اتفاق پروغرامنه داخل اولديغى سويلندى . اما معلملر اماملار مكتب مدرسلر ايچون لازم اولاجق پاره مسئلهسى ، تيز زمان ده حلى ممكن اولماديغندن ، شمدىلك اداره مركزيه نك تدقيق ومذاكره سنه تاخير اولنوب كلهجك ندوه ده قطعى قرارى معقول كوريلدى .

۴نجى مسئله هيئت رياست ده مذاكره اولندى .

پروغرام قومسيوننك فيكرى هم قرارى هيئت رياست طرفندن تصويب اولندى .

اداره مركزيه يه اعضالارانتخابي ائناسنده ديگر مسئله لر مذاكره سنه قرار و يرلوب مجلس تمام اولدى .

IX

(۱۹۰۶ سنه ۲۰ آوغوست ده)

ندوه نك ۵نجى مجلسى

يكشنبه كون ۶ساعت ۱۰ دقيقه ده على مردان افندى رياستنده مجلس باشلاندى .

رئیس افندی - ندوہ نك ۵ نچی مجلس آچیلدی . ایشان رسولی جنابلارندن تلگرام کلمش ، تبریک ایدر ، اهل اسلام هم وطنمز ایچون فائدهلر ویرهك قرارلارک جمعیتمز طرفندن حاضرلنمه سنه دعا لار ایدر . ایشان رسولی .

باکوده نجات جمعیتندن تلگرام - جمعیتهمزی تبریک ایدرلر . مشروعات خیریدمز رواجینی تمنی ایدرلر . خدای اعانه سیله جمعیتهمزه روسیا مسلمانلارینک تعاون قوندشك زمیننده برلك لرینه قوی براساس اولسون دیرلر . رئیس : دیش طبییی سلیم بکوف . برهان ترقی اداره سندن تلگرام - تبریک ایدرلر . جمعیتهمز برکاتلی اولسون دعاسنی ایدرلر . برهان ترقی .

بدلو اوستروف دن تلگرام - تحیات او قورم ؛ ترقی پرست اهل اسلام وکیللری جمعیتنه الك خیرخواه صمیمی دعا لارمنی بیان ایدرم . ملهون لارجه قرگیز خلقینک الك ضرور حاجتی اولان یرلر مسئله سنی جمعیت فراموش ایتمه س امید ایدرم . دولت دوماسنک اعضاسی : سده لنیکوف . (بردقیقه قدر ال سس لری .)

یوسف افندی هیئت ریاست جلسه سینک قرارینی اوقیوب شوکون ندوه مجلسنده مذاکره اولنه چق مسئله لری بیان ایندی .

رشید افندی - جماعت ! همه مز رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک امتی مز . همه مز بر دین قوندشلری . رسول الله «لا تجتمع امتی علی الضلاله» بیورمش در . البته امت نبی ضلالت ده اجتماع ایتمز لر . بورایه همه خلق پیغمبر امتی دیهرک کلمش لر . اهل اسلامه برمنفعت اولسون دیه کلمش لر . همه مزه اش لازم ؛ جمعیت مسئله لری مذاکره ایتسون ؛ برقراره کلسون ؛ بزلر قراری قبول

ایده یک. نبی حضرتلری اتمم ضلالده اولماز دیمش در.

مجلسده باش لر قارتلار همه سی برابر، هر آدم سوزنده کامل
حرینلی اولسه ون. مجلسده هر تورلی سوزبوللا. سوزده قصور
بولسه ده، بعض یرلری یاراماز بولسه ده اخیرینه قدر دگلامق لازم.
هر بر آدمک، یاش اولسه ده قارت اولسه ده، سوزینی اخیرینه قدر
دگلاگز. غوغا طادوش اولماسون. دگلاوده ضرریوق. غوغا
اولسه مسئله آگلا نماز. هر برسوزی اولدن اخیرینه قدر سماع
ایدیگز؛ اعتراض محللری وارایسه تعیین ایدیگز. صکره هر کس
اوزنوبتنده سوزسویلر؛ جواب ویرور. مجلسده عداوت فلان
اولماسون. مجلسری گوزل نیت ایله ابتدا ایتدک. مجلسمز ختامی ده
خیر اولسون. همه مزخیر نیت ایله کلمش ایدک، خیرلی فکرلر ایله
کیدیک. جماعت؛ بوراده اجتماع دن مطلب اهل اسلامه فائد اولور
شیلری مذاکره ایتدک در. زاقاقازیا مسلمانلرینک حاللرینسی
چریکلرده او قود یگز. خصوصا حاضرده شیشه مسلمانلرینک حاللری
بیک فنادر. اوبیچاره لری خاطر گزه آلاگز؛ اعانه ایتیمیه غیرت ایدیگز.
عالم جان حضرت - دون اوچ ماده او قولوب قبول اولنمش ایدی.
شوگون دیگر ماده لر او قولاجق.

۴ نچی ماده او قولدی.

هیدلین افندی - محکمه اسلامی ده قاضی لر شیخ الاسلام کبی
قوتلری اختیارلری وارمی یا خود یوقمی ؟
عالم جان حضرت - اصلده قاضی لار مفتی کبی قوت و اختیار
صاحبی ایدیلر. لکن سؤاستعماللریله حقرق سز قوت سز قالدیلار
شوزمان ده قاضی لار صوبرانیا ده خادم لر کبی قوت سز اختیار سز
اولدیلار. بوندن صوگ صوبرانیا اصلاح اولنورایسه قاضی لارنک

حقوقلاری حریتلری اعاده اولنوب، قاضی لار مفتی کی آواز صاحبی اولورلار.

شاه حیدر افندی - بوندن صوڭ اختیار محکمه اسلامیه ده اولور، یالکیز مفتی ده اولماز. مفتی هر وقت اوز هواسی آرتندن یوریدر، اختیار یالکیز مفتی ده اولماسون. اختیار هیئت النده اولسون. صلاویوف افندی - ده بر ماده زیاده ایتمک لازم. اختیار مفتی ده اولماسون، محکمه ده اولسون؛ قاضی لارده بش سنه یه انتخاب اولنسون. مفتی ایچون بر یوریست لازم اولور ایسه قاضی لار ایچون ده بر یوریست لازم اولور.

عالم جان حضرت - بوکونه قدر قاضی لار مفتی لر خلق اختیارنده دگل ایدی. مفتی حکومت طرفندن، قاضی لار مفتی طرفندن تعیین اولنور ایدی. مفتی حکومت النده، قاضی لار مفتی النده اسیر ایدی. مفتی حکومت دن، قاضی لار مفتی دن قورقار ایدی. قاضی لارده ذره قدر قوت هم اختیار یوق ایدی. اما بوندن صوڭ او یله اولمیه جق. خلق انتخاب ایدر ایسه قاضی لارده قوت هم اختیار اولور؛ مفتی حکومت النده اسیر اولماز. مفتی غفلت ده قالماز؛ مساهله ایتمز. ایدر ایسه قاضی لار تنبیه ایدرلر؛ منع ایدرلر. قاضی لار شریعت ناظرلری در؛ قاضی لارده فقیه اولمق شرط؛ اما یوریست اولمق لازم دگل.

جار الله افندی آقچورین - محکمه اسلامیه لر فوقندک بور رئیس تعیین اولنمه جق ایسه، مفتی لر قاضی لار مساهله ایتمزلر؛ خیانت ایتمزلر. عارف افندی خیر الین - اوچ یاخود آلطی قاضی دینیلر. بونلار نه ایشیه جک؛ مکتب مدرسه لره نظارت ایدر ایچون صوبرانیا حضورندک

بر قومسیون اولسون دیسه لر دها گوزل اولور ایدی. البته بر قومسیون تشکیل ایتمک لازم در.

عالم جان حضرت — محکمہ اسلامیہ مکتب مدرسہ لره نظارت ایدر دیدک؛ لازم اورون لارده هیئت علمادن عبارت مجلس لر تشکیل ایدر دیدک. کله جک ماده لرده وار.

صرتلانی افندی — احتمال سزله معلوم توگلدی: مفتی پتربورغدن قایتقاج ملالاری جمع ایتدی. مسلمانلاره لازم اولان نرسه لر ایچون بر پرویکت یاصا گزدیدی. پرویکت یازدیلار: مفتی اوزیده امضا ایتدی. صکره پرویکت نی مفتی بوزمش. صایلانه سوزی اورننه مؤبد صایلانه یازمش. بر مکتوب ایله پرویکتنی ویتنه گه کوندورمش. ملالار همه سی مفتی مؤبد بولونی طلب قیلالار دیمش. کیم بیله احتمال باشقه اورونلارینی ده تغییر قیلغان در. بزم مفتیلرگه اعتماد قیلورغه یارامی.

شاهمردان افندی — جماعت! دون مفتی بش سنه یه انتخاب اولنور دیدک؛ قاضی لارده بش سنه یه انتخاب اولنجه تی اولدی. صایلاو ایله عمر اوتمه سون. همه سنی بر سنه ده صایلاسون لار.

۴ نجی ماده مقبول اولدی.

۵ نجی ماده او قولدی.

صرتلانی افندی — معلم مدرس لر خلق اختیارنده اولور؛ صوبرانیا مداخله ایتمز دیمش ایدک. دون بوقرار مقبول اولدی. بناءً علیه ۵ نجی ماده ده مدرس لر معلم سی ذکر قیلنماسون. عالم جان حضرت — ۳ نجی گون مقبول اولمش ماده لره بناءً مکتب مدرسہ لر نظارتی صوبرانیا الندا قالدی. لکن بزرر تعلیم یاخود

تدریس ایچون صوبرانیادن اجازت شرط دیمه دك . اجازه سز
تدریس ایتمه سون دیمه دك .

صرتلانی افندی - معلمك ایچون تصدیق حاجت ایمس ؛
تصدیق اولماسه عزل آسان اولور دیمش ایدك . تصدیق هیچ
كرك توگل .

عالم جان حضرت - معلمله مدرسله بلكه عموما هر بر خدمت ده
خادم آدم لره تصدیق لازم در . خلق انتخاب ایتسه ده محكمه اسلامیه
طرفندن تصدیق مناسب در . تصدیق سز نصل خدمت اولور ؟
بو یله شی کورمدم .

صرتلانی افندی - انتخاب تصدیق سزده بولا . دوما اعضا لاری
خلق طرفندن انتخاب قیلنه لار ؛ هیچ بر بردن ده تصدیق قیلنمایلار .
معلم لره تصدیق لازم دگل ؛ شهادت نامه لری کفایه .

ابراهیم افندی بای بیکیف - بوراده معلملر وار . نیچون سویله میورلر .
معلمله مدرسله محكمه اسلامیه طرفندن اوکاز كرك .

۵ نچی ماده قبول اولندی . ۶ نچی ماده قبول اولندی .
۷ نچی ماده او قولدی .

شیروانسکی افندی - قافقازیا ترتیبی اجرا قیلنسون . ولایت
قاضیلری وغیرلری اولسون .

۷ نچی هم ۸ نچی ماده لری مقبول اولدی .

۹ نچی ماده او قولدی .

هادی افندی آطلاسی - تعیین ایله دعوت اینمك مناسب ایمس ؛
اهالی صایلاب یبارسون . فقط علمادان غنه اولماسون . كوزلی
بولسه موژیک بولسه ده یاری .

شیروانسکی افندی - محکمه اسلامیه جریده لر واسطه سیله دعوت ایتسون ؛ اهالی صایلاب یبارسون .

۹ نچی ماده عباره سی تبدیل اولنوب قبول قیلندی .

۱۰ نچی ماده او قولدی .

هادی افندی آطلاسی - مرحوم شهاب الدین حضرت سوزینه بنیاء اسلامیت ده ایکی رئیس یارامی ؛ ریاست کوبایسه افتراق بولا . رئیس روحانی براولسون ؛ مفتی لر متعدد اولماسون . فقط امتحان ایچون گنه بش یرده مفتیلک یا صالماسون . اوزاق اورون لاردن امتحانغه کلمک بتسون . مفتیلک بر یرده گنه اولسون . خدای « و اعتصموا بحبل الله ولا تفرقوا » دیمش .

عالم جان حضرت - بزه همه روسیا مسلمانلرینی بر مرکزده جمع ایتمک مسئله سنی ملاحظه ایتدک . قریم قاقاسیاده حاضرده مفتی لر وار . تورکستان بزم اورنبورغ مفتیلکنه تابع اولماز ، همه مسلمانلرینی بر مرکزده جمع ایتمک ایچون مفتی لر فوقنده بر رئیس وجودینی لازم کوردک .

صرتلانی افندی - هادی سوزی درست . یگین بر رئیس کرک توگل . حاضرده وار صوبرانیالاردن برینی بیوکرک ایدوب باشقه لارینی تابع ایتارکه کرک . قوتلی اولورلار . اورنبورغ مفتیلگی بیوگرک بولسون .

عالم جان حضرت - سوزده تخالف یوق . برعموی رئیس کرک . نرهده اولسه اولسون . لکن دورت مفتیلکنی برکه قوشمق ممکن اولور یا یوق معلوم توگل .

هادی افندی آطلاسی - اتفاق برلک قرآن ایله فرض . اسلامینه ریاست تعددی جائز توگل . دورت مفتیلک برکه قوشولماز سوزی

درست ایمس . بزاو لده ایکی خروس کبی طالاشه ایدک . حاضر
 اویله دگل ، زمان کلور ، تماماً اتحاد ایدرز . دورت مفتیلکده
 اون مفتیلکده بربولورلار .

عالم جان حضرت - بز اتحاد ایچون اجتهاد ایتدک . تفریق قیلما دق .
 منفرق مفتیلر نی بر مرکزه جمع ایتمگی لازم کوردک . واقعا ایکی
 پادشاه اسلامده یارامی ؛ لکن والیلر متعد دبولار . مفتی لر تعددی
 افتراق دگل . بش مفتی بر مرکزه . رئیس اولسه افتراق اولماز .
 سهمان افندی - آکلا شیلیمیان بر جای وار . اهالی انتخابیله
 مفتی تعیین اولنجه . بوقدر اهالی بر مفتی انتخاب ایتمز لر .
 دورت مفتیلک نی جمع ایتمک ممکن دگل . دورت نی جمع ایچون
 بر رئیس لازم . تفریق دگل ؛ بلکه حاجات اقتضاسنجه عمل ایتو .
 شیروانسکی افندی - رجا ایدرم سوزا و زاماسون . مجلسده
 حاضر اولانلاره ملال اولماسون . اوراده هم بوراده مفتی لر اولسون .
 ریاست مسئله سی دگل . روحانیت مسئله سیدر . افتراقه سبب اولماز ؛
 اهل اسلام اشلرینی اداره آسان اولسون ایچون لازم اورونلارده
 مفتیلک تاسیس اولنسه نه ضرر وار ؟

۱۰ نجی ماده یه قرار ویریلدی .

۱۱ نجی ماده اوقولدی .

عالم جان حضرت - اولاجق رئیس منسترلره تابع اولماسه ایدی ،
 امپراطور حضرتلرینه بلا واسطه حاجت لرمزی رفع ایتسه ایدی .
 هادی افندی آطلاسی - جماعت ؛ بوماده اسکی نظام اصولنه
 مبنی در . منسترلر بزلری هلاک ایتدیلر ؛ یهودیلر کبی بزلری
 هم ظلم ایتدیلر . آلا ر آراسنده بزم عالم رئیس منستر بولماسون .
 دومایه وراجق اعضا لرمز آراسنده دگل بر عالم ، اون عالم کوندرمک کرک .

اسکی نظام اصولندن نفرت قیلامز . بوماده یی اصلا قبول قیلامیز
 یوسف افندی - مسئله اهمیتلی در . هادی افندی آکلما مش
 بزم روسیاده دها حریت میدانسه کلمه مش در . ۱۸۴۸ سنه
 مشروطیت قبول ایدن آوستریا دولتنده اهالی طرفندن مجلس
 مبعوثانده نه قدر وکیللری وار ایسه ده ینه بر معتبر رئیس
 روحانیلری وار . آوستریاده ملت بیوکلری ایکی نوع : بری ملت
 منافعینسی مدافع ، مبعوثان آراسندن صایلانمش منستر ؛ دیگر
 اهالیدن صایلانمش بیوک بر رئیس روحانی . بویله اولق هیچ بروقت
 حریتنه منافعی دگل . مبعوثان دن صایلانمش منستر ، اهالیدن صایلانمش
 رئیس روحانی حکومت مأموری اولمایورلار . هادی افندی منسترلر
 بزه ظلم ایتدی دیدی . منسترلر مبعوثان آراسندن صایلانسه ایدی ،
 بزمده صایلانمش بر رئیس اولسه ایدی بزه کیم ظام ایدر ایدی
 عالم جان حضرت - قومسیونک مقصودی بش مفتی نی بر مرکز
 ربط ایتمک در . مفتیلرک قوتلری از ، بناء علیه قوتی زیاده برآد
 لازم . منسترلر یانندای اولور یا خود باشقه یردومی اولور ، دیقلادد
 بومسئله آچیق قالدی .

صرتلانی افندی - شو روشده بر رئیس روس لارده وار ، او بر
 پروفورور پویه دانوسسیف روس لار هممسی سوگه لر . رئیس
 لازم توگل . صوبرانیا لارمز ولایت محکمه لرینه تابع بولماسه لار ،
 ناظرلار شوراسنه تابع بولسه لار کفایه . منسترلر یاننده اولسه بیک
 مکمل روس بیلیمک لازم اولور ، بزه طابلماس . صوبرانیا قرنی
 زیاده اولسون ؛ مخصوص بر آدم لازم ایمس . دولت دوماسند
 اعضا لارمز اولسه هر حاجتمز تمام اولور ، رئیس لازم اولماز .
 عالم جان حضرت - دورت بش مفتی سهیلی افتراقه دوشرک

دو افتراقی نصل جمع آیدہ لم؟ بونک ایچون رئیس لازم. اہل اسلام
 حاجتینی بلا واسطہ ایصال این بر آدم لازم. رئیس پوبہ دانوسیف
 کی اولماز، پوبہ دانوسیف حکومت فائدہ سنہ خدمت ایدر، رئیس
 اہالی فائدہ سنہ اولور.

جمال الدین حضرت قورامشین - جماعت! سوز رئیس کرک یا توگل؟
 ہم فکر جمہ کرک توگل. زیرا حکومت یاننہ قریب بر رئیسک صانوں
 آلمق احتمالی وار. رئیس بر اولسه اتحاد بولا، قوت بولا دیریلر.
 سوز معقول توگل. فاس مملکتی تماماً طارالیدی، تورکیادہ قریب
 ایدی. هر شینی بلا واسطہ امپراطورہ ایصال ایتمک ایچون رئیس
 زم توگل. دوماغہ اعضالار ارسال ایدرز، امپراطورہ بلا واسطہ
 ایصال ایدرلر. بوکونہ قدر موقت مغنی لرنی تجربہ ایتمہ مش ایدک.
 حاضر برار صبر ایدیک، موقت مغنی لرنی تجربہ ایدیک. احتمال
 رئیس دن مستغنی ایدرلر.

شاہگرہیف افندی - دو قلاد بیک گوزل اولمش، اتحاددہ قوت دیمش
 ایدک. رئیس اولماسہ بش مغنیلک زما می نرہدہ اولور؟ مغتیلر نی
 رینی دیگرینہ تابع ایدوب بولماز، پتر بورغده اولاجق رئیسہ هر
 ری تابع اولور. حکومت مشروطہ اولسون جمہوریت اولسون هر
 مالده منسقرلر اولاجق. شومنسقرلر آراسنک بزم اسلامدن بر رئیس
 اولمق لازمدر. حکومت یاننک صانوں آلمق احتمالی وار دیریلر.
 سوز درست ایمس، زیرا اہالی اختیار بلہ صایلانمش رئیس هر
 یدہ مسئول اولور. بونک اوزرینہ شو دو قلاد مؤید دگل،
 دی الحاجہ تبدیلی ممکن.

ابراہیم افندی بایبکوف - اتفاق مسلمین اداره مرکز بے سی پتر بورغده
 اولور دیمش ایدک. رئیس دہ پتر بورغده اولسه بیک گوزل اولور.

برلك ايچون بررئيس لازم شبهه يوق ؛ لکن بش مفنيك دن بررئيس
نصل صايلانور؟

سليم گراي افندي جانتورين - بر نيچه برده مفتيلر اولغاچ البته
اتحاد ايچون بررئيس العلما لازم . منسترلردن قورقمق بوش خيالدر .
بوندن صوڭ دولت دوماسى اعضالارندن صايلانهجق منسترلر اهاليگه
ضرر ايتمز لر . دولت دوماسى بولغاچ صاتيلىق ياخود صاتون آلف
مسئله لرى قالماز .

هادى افندي آطلاسى - زمان اوزگردى ؛ اوزگروهچك . كييله چكده
كيم بيلور نه لر بولاچق ؟ لکن بزر همان اسكى چه : منسترلر آراسنه
بررئيس كوندوره مز ؛ رئيس باراده بيسان ايتنه ؛ هراش شولاي غنه
بولاده ؛ بته . بو بر بوش خيالدر . مورومسي فده قوبروغنى آلا
آراسنده بوطاب يوردي . بزه آلاردان بر فائك بولوردي ب گمان
ايتمه گز . بوندای خياللره آلدانوب يورمه گز . كييله چك بزم ايچون
غاييت پارلاق كونلر بولور . دوماده بزدن بر عالم دگل ؛ يوز
عالم اولور . منسترلر آراسنده قوبروق بوطاب حقوق حمايه
ايتمك بزم ايچون بيوك عاردر .

عالم جان حضرت - هادى افندي نك سوزلرى بيك بخشى ؛ استهزا
طريقنده سويله مش ايسه ده بن عفو قيلام . مقصد هر شينى پادشاه
حضرتلرينه بلا واسطه ايصال ايدن بر آدم . منسترلر آراسنه داخل
اولور يا اولماز ؛ پتر بورغده اولور ياخود ديگر بر جايره اولور .
دوقلادده تعيين قيلنماش . خلق آراسندن انتخاب قيلنسه ، ه
گوزل متدين اولسه صاتيلىق احتمالى بعيدر . ملتى صاتاجق آدم ،
منسترلر آراسنه اولسه اولماسه ده پتر بورغده طورسه هم طورماسه ده ،
صاتار . مقصد همه مفتيلرى ربط ايتمك ايچون بر مرکز لازم ياخود توگل ؟

۱۱ نچی ماده مقبول .

۱۲ نچی ماده او قولدی .

شاهگره یی افندی - زمانمزه هر تورلی غریب مسئله لر باشمزه کبله . فقها کتابلارند بوم مسئله لرک خصوصی جواب لاری طابلمای ، بزر حیرت ده قالمز : حرام اولسه فعلنده گناه ، حلال بولسه فائده سندن محروم بولامز . شو مسئله لرده زمانمزه موافق جواب لار فتوالر لازم بولا . بر آدمک بوقدر جوابلره قدرتی معلوم توکل . شوندا ای مسئله لرنی حل ایتمک زمانه مناسب جواب لار ویرمک وظیفه سی شیخ الاسلام محکمه سنده علمالارالنده اولسون ، رئیس العلما تصدیق ایتمک امضا ایتمک وظیفه سیله مکلف اولسون .

عالم جان حضرت - قرارلار فتوالر همه سی هیئت النده اولور ، ماده می اویله یازارز .

۱۲ نچی ۱۳ نچی ماده لر مقبول اولدی

ندوه ده مذاکره دوام ایتمکده ایدی . اسماعیل افندی غصبرنسکی هیئت ریاست ایله بعد المصافحه وداع ایدوب قریمه سفر ایدیه جکینی ندوه بیه بیان ایتدی . « قارت بابانی یاش بالالار ، اوموزلرینه کوتاروب بیروک آواز لار ایله زال دن چیغاردیلار . طبیعی ندوه مذاکره سنه سکته کلدی .

رئیس افندی - دو قلاد ماده لر ی مقبول اولدی . بن ده ابر ماده زیاده ایدرم . کاندلرمزه یازما زایسه کده یورکرمزه یازیلسون ! ماده لر ماده سیدر ؛ اسلامیت اسامیدر ؛ اسلام ده تفرقه اولماسون . بو سنی ، بو شیعی ، بو هنفی ، بو شافعی دینلمه سون . شیعیلک سنیلک یوق . اختلاف بتسون . محمدیلک شرفیله افتخار ایدیه یک ؛ اسلامیت لواسی تحتنده همه مز بر قرنش کبی اجتماع ایدیه یک .

ندوده حاضر اهل اسلامك كافهسى تمام ممنونيتله دقيقه لاره،
ممتد اولان ال سس لريله اظهار سرور ايدوب «سنيلك شيعيلك يروق،
اختلاف بتسون» جمله لريني بلند آواز لار ايله تكرار ايتديلر.
رشيد افندي - جناب خدای بزی بر کلمه ايله جمع ایتمش،
لا اله الا الله کلمه سيله همه بزی بر قرندش ایتمش. اسلامیت در
مقصود همه گزده معلوم: نو عید ايله اتحاد. هر حرکتی کلمه خدایی
اعلا ایچون در؛ قوتی اساسی اتحاد در. همه اهل اسلام اهل
قرآن در. اهل قبله اهل قرآن همه سی بر در. عداوت، بتسون،
قلوب ده تباخر قالماسون. دین قرندشك در؛ همه اهل ایمان نص
قرآن ايله قرندش در. مؤمن مؤمنه محبت ایدر؛ حقانیت هم اسانت
ایله معامله ایدر. رئیس افندیك عرض ایتدیكى ماده غایت مه.
ماده در. ماده لر ماده سی دیمیه، یورکلرده یازمیه شایان بر ماده در.
رئیس افندیه شو ماده ایچون هر نه قدر شکر ایدر ایسه كده آذر
رئیس حضرتلرینك صوك درجه ده اهمیتلی عرضی ندوده حاضر
اولان اهل اسلامی جانلندردی؛ روحانیت دو قلادی ۱۴ نجی ماد،
ایله زینتلندی.

(۱۴) اهل اسلام همه سی بر؛ مذاهب اختلافی اهمیت سز؛ عموم
بر «ریاست روحانیه» تاسیس ایتمگی مانع دگل
مکتب مدرسه دو قلادینك دون قالمش ماده لری میداننه قویولدی.
۲۵ نجی ماده او قولوب، قبول اولندی. ۲۷ نجی مقبول اولدی.
۲۸ نجی ماده او قولدی.

عالم جان حضرت - مکتب مدرسه لر اسکی دن بیرومجه خلق
تربیه سنده نظارتند در. امام لار فقط وکیل اولمق صفتیله مکتب
مدرسه لری اداره ایدر لر. مدرسه لر اداره سی امام لارالندن آلمق

موافق دگلدر. زیرا مدرسه حیاتی بقاسی ایچون امام لار قدر اجتهاد ایدن بولنماز. محله خلقی اداره دن عاجز؛ هر آدم اوز شغلی ایله مشغول. مدرسه نك بناسی عمارتی محله خلقینك غراجاتیلله اولسه ده، مدرسه لرنك اكثری امام لار تشویقاتیلله اجتهادیلله وجوده كلمش در. امام لار اجتهادندن باشقه وجوده كلمش مدرسه غایت نادر. اشك طبیعتنه كوره ده، مدرسه اداره سی امام النده اولقی تیوشدر.

بعض امام لار اصلاح مدارس خصوصنده عطالت، بعض لاری خلافتنه حرکت ایدوب عناد ایتمش لر، انکار ایتمه م. لکن امام لارك عنادی محله خلقی طرفدن كوسترلش عنادلره نظراً یوق حکمنده در. امام لار الندن چیغار؛ محله النده اصلاح اولنوردیمك بر بوش خیالدر. مسلمان لار امام لارنی تعظیم ایدرلر؛ دین هم علم امورنده امام لارنی احترام ایدرلر؛ خدای ایله اوزلری آراسنده واسطه اعتبار ایدرلر. شوکا كوره؛ ملت هیچ بر وقت اك اهمیتلی علم اشینی مدرسه اداره سنی امام لار الندن آلمیه راضی اولمیه جق.

لهذا اك اصاح اولان شی مدرسه لر امام لار اداره سنك اولسون؛ محكمه اسلامییه مدرسه لره نظارت ایتسون. امام اوزی یاغود هیئت اداره مشاوره سیله مدرسه اش لرنده تصرف ایتسون. اگر یكباره مدرسه لر امام لار الندن آلنور ایسه، بودر جه ده دفعی انقلاب امام لاره تأثیر ایدر؛ خارج دن معلم لر کیلسه، بشریت سبیلی امام لار هر توری فتنه لره سعی ایدرلر. نتیجه ده مطلوبك تماماً ضدی حاصل اولدر.

شیروانسکی افندی - جماعت؛ عالم جان حضرت سوزی پك معقول. مدرسه اصلاحنه اجتهاد ایدن امام لار وار؛ لکن غایت نادر؛ عالم جان حضرت هم عالم هم تدین اولدیغندن البته مدرسه اوداتك

اوز اختیارنده اوز اداره سنده قالسه ضرر یوق . لیکن ملالارڭ اکثری عالم جان حضرت کبی دگل . مدرسه لر ملا افندی لر تشویقاتیله وجوده کلمش ایسه محله خلقینگ اصلاح مدارس مسئله سنه عنادلری ده ملا افندی لر اغواسیله وجوده کلمش در . ملالارڭ اکثری مدرسه اصلاحنی استه مزلر . غالباً اصلاح مدارس خلافنه حرکت ایدر لر . مکتب لر مدرسه لر ملا افندی لرڭ اداره سنده بولو پک مناسب دگل . انتخاب اولنمش هیئت اداره سنده اولسون . خلق اختیارینه تسلیم اولنور ایسه ، بر هیئت تشکیل ایدر لر ؛ هیئت نظارت ایدر .

عبدالله افندی عصمتی - مکتب مدرسه مسئله سنده عمومک منافعینی ملاحظه تیوش . اداره کیم الله اولسه اصلاح اولنور ؟ ملاحظه ایتمک تیوش . بویله مسئله لرده شخصی فائده لرنی همومی مصالحلره تقدیم ایتمک موافق دگل . مدرسه بناسنه عمارتنه سعی ایتمش لر . انکارمز یوق . لیکن منت ایتمسون لر . طلبه لری تربیه ایتمش لرایسه ، قصورده ایتمش لر . تربیه ایتمش لر ایسه ، بزشکر ایدر ز . لیکن آنلار مدرسه ده قصور اسکیجه قالسون دیرلرمی ؟ محله خلقی اماملرنی تعظیم ایدر ایسه ، بزده تعظیم ایدر ز ؛ لیکن تعظیم ایتمک دن خدای ایلله اوزی آراسنک واسطه اعتبار ایتمک لازم دگل . اسلامیت ده خدا ایلله عبد آراسنده واسطه یوق .

مکتب مدرسه اداره سنه اڭ اصلاح حکیم ؟ تعیین قیلورغه تیوش . یوقسه اصلاح مسئله سنده مدرسه ملا الله قالسون دیمک ده گنه فائده یوق . عمومک منافعنه خدمت ایدر بر الده اولسون . بر ملا الله گنه اولماسون .

بر آدم - مدرسه لر امام لار اللهن آلسه حضرتلر آراسنده فتنه چیغار یکباره آلمق مناسب ایمس .

عبدالله حضرت - بو سوز آڭلاماودن كيله . امام لار الندين
مدرسه آلنور ديمه دك . مدرسه امام لار قولندغنه قالماسون ديدك .
بر هيئت قولنده اولسون . اماملرك اڭشرى مستبد بولا . اوزى
اصلاح ايتماي ، باشقغنه يول ويرماي .

شاهگره يى افندى - امام لار فتنه سى همه سى قورصاق مسئله سندن
كيله ايدى ، بوندن صوڭ فتنه لر دعوى لار خوفي بولماس .

هادى افندى آطلاسى - مدرسه امام قولندن آلنسون ديسه ك ده
عالم جان حضرت كى مدرسدن آلنسون ديمه دك . اهليت سز امام دن
آلنسون ، غيرتلى اجتهادلى امام دن آلنماسون . بهلش آشاب
يوروجى امام دن آلنسون ، خدمتنده مقيد امام دن آلنماسون .

عالم جان حضرت - امام لارنى واسطه ديدم . يعنى الله غه مناجاتلرند
نيازلرند امام لارنى واسطه قيلالار ؛ امام لارنى اوزلرينه مناجاتچى
دعاچى اعتبار قيلالار .

جارالله حضرت آفجورين - جماعت ! مدرسه لارنى امام لار الندين
آلوده بيك كوب ضررلار بار : اولاً ايكى بيكلب يىشى امام لارنى تعطيل
لازم بولا . ثانيا امام لاردن آلورايسه ك معلم لر لازم بولا . معلم لر كه
ماهييه لازم ، مكتب لرك اڭشرنده ماهيه ويرورلك قدرت يوق .
امام لار قولندن آلنسه مكتب لر معطل قانور . بالالارنى اوقوتورلق
كشى بولماس . امام لار بوزمان غه قدر اوقوتد بيلار ؛ دينمىنى محافظه
ايتد بيلر . حاضره مكتب مدرسه نى امام لار الندين جبرا آلورايسه ك
بر قدر انصاف سزلق بولور . عيب همه سى اوزمزه امام لارده توكل .
همه مزه برلك ده خدمت ايتار كه كرك . اهالى ترقى ايدرايسه امام لارده
ترقى ايدر لر . مكتب مدرسه لارنى اصلاح ايچون اماملردن آلف لازم

توگل . آلمان ايسەكده مرادمزجه اصلاح ممكن . بخشى اوقوتور ايسە اوقوتور ، بوقسە اورننە معلم آلورمز .
 عبدالله حضرت آپانىاي - جمارالله افندينىڭ سوزىنى ھېچ
 آڭلاماد .

۲۸ نچى فادە ھەم دېگەر قالشش مادەلەر اوقولوب تمام اولدى .
 عبدالله حضرت آپانىاي - مەكتەپ مەدرسە قومسيونىڭ دوقلازى
 تمام اولدى . دھا عرض قىلنەچق شى وار :
 ۱۹۰۶ سەنە ۳۱ مارت دە مەعارىف نازارتى طرفىدىن اجنبى مەكتەپلەر ايتىدائى
 مەكتەپلەرىنە متعلق نظام نەشر اولتمەش ايدى . شونظامك اكر مادە
 لرى بزم اسلام مەكتەپلەرىنە اصلاً مناسب دگلەر . بش بىك قدر
 اورنپورغ مسلمانلارنى صحرا دە جەمەيت ياصاب شونظامك مادەلەرىنى
 بربەر اوقوب مەزكەرە ايتەش لەر . ھەر بىرىنى مھاللى كوروب پروتستو
 اعلان ايتىمە قرار وىرمەش لەر . اورنپورغ مسلمانلارنى بزم جەمەيتىمىزە
 مراجعت ايدوب شونظامنى فسخ ايتىدىمك بابىدە بىر چارە كورمگى
 رجا ايتەش لەر ، شەندى بىز لىر شومسئەلەبى ھىئەت رياسەتە حوالە ايدەيك
 ھىئەت رياسەت بونك چارەسنى كورسون
 ندوہ بوڭا راضى اولدى .

عبدالله حضرت - مەكتەپ مەدرسەلەر اصلاھى ايتچون پروگرام تەرتىب
 اولدى : بوندىن ھوك انشاءالله مەكتەپلەر مەدرسەلەر اصلاھ اولنور ،
 پروگرام غە ابدى راب قالماز . لىكن مەكتەپ مەدرسەنى اصلاھ ايتچون مەعلملەر
 لازم اولاق . ھازىر دە مەزكەر بىك از ، البتە مەعلملەرنى چەت دىن
 دعوت ايتىمك لازم اولور . لىكن ، ھەكزە مەلوم ، چەت دىن اوقوب
 كەلمەش آدملەرە روسيادە تەلىم ايلە اشتغال ايتىمك زاكون طرفىدىن
 مەنوع . بو زاكوننى دە فسخ ايتىدىمك لازم .

مكتب مدرسه قومسيوننىڭ دوكلاتى تمام اولدى .

جمعيت آرزوسيله مجلسه ۹ ساعت دە فاصله اعلان اولدى .

(فاصله اثناستندە هيئت رياستىڭ)

(۴ نچى مجلسى .)

ابتدا شوكون صوڭ كون اولوب اولماق مسئلهسى مذاكره اولدى .
صوڭ كون اولاجق ، هر نصل ايسە دە شوكون مجلسىنى دوام ايتدروب
لازم اولان مسئلهلرى حل ايتىمىڭ كرك ، فكرى اتفاقا مقبول اولدى .
اداره مركزىيە اعضالارىنى رآى خفى اصوليله انتخاب ايتدىمىڭ ،
انتخابنامەلر تفتيشىنى دورت بش قومسيونە حوالە ايتىمىڭ ، قومسيونلار
شواش ايله مشغول ايكن ، مجلسىنى دوام ايتدروب ديگر مسئلهلرى
اتمام ايتىمىڭ فكرى اتفاقا مقبول اولدى .

هيئت رياست ۶ نچى ماده حقندە شو قرارى قبول ايتىدى :
اداره مركزىيە تەميل اولنەجق وظيفەلردن الكهمى روسيا مسلمانلارى
ايچون بر سياسى فرقه تشكيل ايتىمىڭ ، يعنى بر طرفى دن نظامنامە
حاضر ايدوب فرقهنىڭ رسميتنە اجتهاد ايتىمىڭ ، ديگر طرفى دن
اعضالار جمع ايدوب سياسى فرقهنىڭ بالفعل وجودينە سعى ايتىمىڭ .
۷ نچى ماده حقندە : مسلمانلر اتفاننىڭ وارداتى ، ديگر پارتىيالار
وارداتى كپى اعضالاردن آلنەجق اعضالى حصەلرى ، اهل خيبرات
طرفى دن ويريلەجك اعانەلر ، نشرىيات دن حاصل اولاجق فائىلر ،
هم دە باشقە جەتلردن وارد اولاجق پارەلردر .

شو مسئلهنىڭ تفصيلا مذاكرەسى اداره مركزىيە اجتماعنە تأخير
اولىدى .

۸ نچى ماده حقندە : مسلمانلر اتفاننىڭ بر روسجە بر تركجە
جريدەلرى بولنەجق . اداره مركزىيە مەكن اولان وسيلەلر ايله شو

ایکی جریبلنک پتر بورغده نشرینه اجتهادایدن جک. شو جریبلرده
روسیا مسلمانلارینک حقوقلاری حمایه قیلنوب، اتفاک افکاری
نشر اولنه جق.

۱۵ نجی ماده حقنده: عموم روسیا مسلمانلارینک کله جک
دورتنجی ندوهلری ۱۹۰۷ سنه ۱۰ آغوستده نیژنی
نووغوردده اولاجق.

بویله سنهده بر دفعه اولاجق ندوهلر، سیاسی فرقه ندوهلری
اولماینجه، عموم روسیا مسلمانلارینک هر نصل فرقه یه منسوب
اولسه لارده عمومی اجتماعلری اولاجق. بوندوهلرده روسیا مسلمانلارینک
عمومنه تعلقی وار مسئلهلر مذاکره اولنه جق.

۱۶ نجی ماده حقنده: ندوه مجلسلرینک پروتوقولی، ندوهنک
قرارلاری ممکن قدر تیز زمانده اداره مرکزیه طرفندن نشر
اولنه جق. بوندن حاصل اولایله جک واردات روسیا مسلمانلاری
اتفاقی فائده سنه حساب اولنه جق.

صکره ندوهده اوقنه جق قرارلاری تلگراملاری کوزدن کیچردیلر.
بونک ایله هیئت ریاسنک ۴ نجی مجلسی تمام اولدی.
فاصله دن صوگ اون ساعت راده لرند مجلس باشلانیدی.

یوسف افندی — ایکی قومسیون دوقلادی تمام اولدی. دوقلادلار،
سویلنمش سوزلر همه سی پروتوقولده درج اولنور. سنه نوغرافیا ایله
اولماسه ده ممکن قدر مکمل اولور. پروتوقولک ره داقسیوننی اشلرنه
تعديل لازم اولور ایسه تعديلات اجراسنه راضی اولاجق می سر؟

لازم اورون لارده تعديلات اجرا ايتمك اختياري نده هيئت استشاريه ويردى .

صرتلانى افندى - قومسيون لارده خدمت ايتمى محترم افندىلر تشكر ايدىكز . از زمان ده بيوك خدمتار حاضر ايتمى لر . نده بر آغز دن تشكرات بيان ايتدى .

عليكافى افندى - قومسيون لار كوپ اش قيلمىلار ، رحمت . ليكن بوگون بوراده يازيلمىش شيلر كاغده قالماسه ايدى . قايتوب همه مز اجتهاد ايتسه ك ايدى . بواشلىرى همه مزه واجب بيلمىلار . اجتهاد ايله اجرا ايتسه ك ايدى .

رئيس افندى - عبد الله حضرت پروگرام قومسيوننىڭ دوقلادىنى اوقور .

عبد الله حضرت - ۱۷ نچى آوغوست مجلسىنىڭ هيئت رياست روسيا مسلمانلارى ايچون بر سياسى فرقه تشكيل ايتمى نده يه عرض ايتمى ايدى . هيئت رياستنىڭ عرضى نده طرفىدىن قبول قىلمىش ايدى . هر بر سياسى فرقه ايچون بر پروگرام لازم اولدىغىدىن هيئت رياست بر معين پروگرام قبول ايتمى نده يه عرض ايتدى . نده قبول ايتدى . صكره سياسى فرقه ايچون بر اداره مركزيه كرلكى ، هم ده بو اداره مركزيه اون بش كشىدىن عبارت اولوب اوچىنىڭ دائىما هيئت دائمه اسمىله پىر بورغده اقامت ايدى . جگى قرار قىلمىش ايدى .

ينه ده مذكور مجلس اون بش كشىدىن عبارت بر قومسيون انتخاب ايدوب ، شو سنده يىنوار آيتده طوقز كون ظرفىده تفصيللا مذاكره صوڭنده موقتا قبول قىلمىش پروگرام مذاكره سنى قومسيونى حواله ايتمى ايدى .

قومسیون پروگرام مذاکره سی ایچون ایکی دفعه اجتماع ایتدی . پروگرامنی باشدن اخیرینه قدر تماما تدقیق ایله مذاکره ایتدی . بعض ماده عبارت لرینی بر قدر تعدیل ایدوب ، بعض ماده لرده بر قدر هیلر زیاده ایتدی . پروگرام ماده لری آراسنده مسلمانلرغه ضرر شریعت ایله عقلغه خلافی هیچ برشی کورمادی . همه روسیا مسلمانلری ایچون موافق کوردی .

آلای بولسده قومسیون بو پروگرامنی مذاکره سز محاکمه سز قبول قیلکیز ؛ یارار ؛ بیک یخش دیمک فکرنده دگل .

لکن ۷۴ ماده لی بر پروگرامنی بویله زور جمعیت ده مذاکره قیلو آسان توگل . پروگرام ده دینی سیاسی اقتصادی نظامی مسئله لر وار اکثری مشکل ؛ بومسئله لرنی مذاکره ایتمک ایچون بیک بیوک دقت کرک ؛ اوزون فکر کرک ؛ اڭ ازنده بر هفته وقت کرک . جمعیتمز بش کون دوام ایتدی . بوندن صوڭ بر هفته یاخود بش کون دوام ایتو احتمالی یوق . البته جمعیت ده بو پروگرامنی تفصیلا مذاکره ایتو ممکن توکل بولوب قالدی :

شوڭا کوره قومسیون عرض قیلا : جمعیت بو پروگرامنی حاضرده قطعی صورتده قبول ایتمه سده مسلمانلرنڭ سیاسی اشلرنده عمل ایچون گنه سیاسی اشلرده اداره مرکزیه گه خط حرکت کوستره بیله جک بر رهبر ایتوب گنه ، موقت طرزده قبول ایتسون . همه جمعیت پروگرام نڭ تفصیلا مذاکره سنس لازم اوردون لارده تعدیل ایتونی اداره مرکزیه گه الزام ایتسون . اداره مرکزیه پروگرامنی تفصیلا قارار ، نقصانی وار ایسه تکمیل ایدر ، اهل اسلام منفعتی ایچون لازم اولان تعدیل لرنی اجرا ایدر ، زیاده قیلنه جق یاخود اسقاط قیلنه جق ماده لرنی تعیین ایدر ، کله جک ندوه

اجتماعه قدر پروغرام ایچون لازم اولاجق هرشینى حاضر ایدر ؛
 کله چك نوره ده بونك همه سننى عموم مسلمان لاره عرض ایدر ؛
 قبول ایتیمه شایان ایتسه قبول ایدر لر ؛ دگل ایتسه ینه تعدیل ایتمک
 ایچون تأخیر ایدر لر .

افندیلر ؛ بوبله ایتمک عجب دگل . هرکس هرملت اویله ایدر .
 هر پروغرام شو طرزده وجوده کور . پروغرام هر نه قدر مکمل
 ایتسه ده ، تنقید قبلنسه ینه نقصانی ظهور ایدر . هرشینى زمان
 تکمیل ایدر . پروغرام برکون ایکی کون مذاکره ایله گنه تکمیل
 اولنماز ؛ پروغرام حیات کوستردیگی تجربه ویردیگی تعدیلات ایله
 تکمیل اولنور . حیات دن چیقیش شی کامل اولور ؛ هرملنك حاجتنه
 موافق اولور .

اداره مرکزیه کله چك سنه یه قدر حیات دن تجربه دن استفاده
 ایدوب لازم شیلری حاضر ایتسون ؛ حاضر دن اعضا لار قبول ایتیمه
 باشلاب ، اهل اسلام اتفاقنك رسمیتنى تصدیق ایتدریمه سعی
 ایتسون ؛ دولت دوما سنه هایلا زمانده مسلمان لار ایچون فائزلی
 اولاجق صورت حرکتی تعیین ایتسون .

مهاض افندی چنگیز - جماعت ؛ حاضرده پروغرام حقنك برار
 سوز سویلیم ؛ نیچه کون مقدم پروغرام حقنك اوزون نزاع لار
 بولغان ایدی . بیک قاتی فخرش لار بولوب ، بز پروغرامنى قبول
 قیلما غاج تفتیش ایتو ایچون پروغرامنى بر قومسیون غه طابشرغان
 ایدر . قومسیون بزگه ئلله نیلر بیان قیلور ایندی دیب کوتوب
 طورغان ده قومسیون بزگه ایتنه : سوزو پروغرامنى قبول قیلما سه کزده
 عمل گنه قیلوب طرکز . بونیندی سوز بولا : سز خره ستیانلق نی قبول
 قیلما سه کزده چوقنوب غنه طورکز دیگان شکللی سوز بولا . قبول قیلما نیچه

عمل ایتو ممکن توگل . پروغرام مسئله سی بیک زور مسئله . ۲۰ ملیونلق مسلمان لار اسمندن هیچ قاراما نیچه بیلمه نیچه پروغرام قبول ایدیکز دیمک معقول توگل . وجدانلی عقل سلیم صاحیبی بوندای تکلیفی قبول ایتمز . سز ۱۵ روبل لك بر کاغد یازدرسه گزده اوقوب آڭلاب بتورما نیچه بیک تیزگنه قولگزن قویما یسز . پروغرام شکلی زور اشلرده تفتیش سز قبول ایتو برده یارامی . سزده البته بوندای معناسز تکلیف لرنی قبول قیلما سز . بز بو پروغرامنی کورگانمز هم ایشنگانمز یوق ، ابی بابای لار ایندی بیلمه نیچه اشله مه گان لردر دیب هیچ بر وقت قبول ایتو احتمالز یوق . البته بایلار غه غنه یاراقلی اینوب یازلغان ده اویالولارندن اوقوماس دن غنه قبول ایتونی تکلیف اینهلر . یتارا ایندی بزلرگه بایلار کویینی کویلرگه ، خلق نڭ اڭکوب صنفی قره ستیان لارنی رابوچیلارنی یاقلارغه کرک ، دوماده بایلار غه بولغاچ آلا ره مان خلق نڭ قانینی ایچرگه گنه زا کون یاصارلار . پروغرام ماده لرینی برر برر مذاکره قیلا یق تنقیق قیلا یق ، صکره یاراسه قبول ایدرمز بو پروغرام ایله وکیللرمز دوماغه باردیلار . هیچ بر نرسه قیلما دیلار .

فواد افندی - جماعت ! بو کون گه قدر جمعیت ده ایکی مسئله نی مکتب مدرسه مسئله سنی هم ده روحانیت مسئله سنی مذاکره ایتدک . ناچارمی بخشی می قبول ایتدک . قبول ایتنکان نرسه لرنی اجتهاد قیلوب وجود گه ده احتمال چیغاروربز . بو ایکی ینکل گنه مسئله لرگه دورت کون صرف ایتدک . حاضر ایندی سیاست مسئله سنه کلرک . دینمز ایچون ده دنیا مز ایچونده اڭ لازم مسئله . مکتب مدرسه اشلری ایچون ده روحانیت اشلری ایچون ده سیاست لازم . علوم معارف ایچون ده دین ایچونده سیاست لازم . بتون روسیا دولتنده

اموال لر حرکت لر سیاست اشلرینه تعلقلی . بوندای بیوک مسئلهده
 قومسیون بزرگه نی ایتنه؟ ۲۰ ملیون مسلمان اسمندن همه مسلمان لارغه
 تعلقلی بولغان پروگرامنی هیچ اوقوب قاراماس دن اچنده نی بار
 ل یوق بیلمس دن عمل ایچون گنه قبول قیلکزدی . ۲۰ ملیون
 خلق اسمندن اوقومایچه قارامایچه پروگرامنی نیچوک قبول ایتنه یك؟
 احتمال آنده بیک کوب خلق لارغه ضررلی نرسه لر باردر . اوقومایچه
 قارامایچه ۲۰ ملیون خلق اسمندن قبول ایتو هیچ عقلغه صیغان اش
 توکل . ماده لرنی برم برم اوقوغان ده پروگرام ناچارلغی یاراماس لغی
 علوم بولاچغنه کوره قومسیون پرده آرقالی غنه اشنی اوتکارمکچی بولا .
 ماده لرنی برم برم اوقورغه وقتمز یوق دیلر . وقت لاری بولماسه
 ماشلاسون لار ، قالدرسون لار . نیچون ۲۰ ملیون خلق اسمندن
 پروگرامنی قبول قیلکزدیب تکلیفی قیلالار . ماده لرنی برم برم
 اوقومایچه قبول ایتسه ک بزرگه عیب . قارامایچه قبول قیلکزدیسه
 قومسیون فیه عیب . اوقوماس دن کورمس دن قبول ایتنه کورمه کز ؛
 جماعت ! اویون اش توکل . بیک کوب مسلمان لارغه ضرر بولور .
 اخیر سوزم : ماده ماده اوقوماس دن قبول قیلورغه یارامی .
 تیمور شاه صلاویوف - جماعت بن اوزغان صایلاوده بولدم . بزقادهت
 لار ایله برگه قوشولوب صایلادی ، مسلمان لار پروگرامنده شریعت
 که مخالفی اوردون لار واردیب علمالار سویله دیلر . دوماده وکیللرمزده
 اختلاف قیلدیلار . پروگرام پروگرام توکل . قاچونوب پوصونوب
 غنه پلاویاننده اوستال اطرافنده اون اون بش کشینگ گنه یاصاغان
 نرسه سی . ۲۰ ملیون مسلمان اسمندن نیچوک ایتوب قبول قیلاقی ؟
 هیچ بر آدم که کورنمگان بیلنمه گان پروگرام بزرگه فیچوک یاراسون ؟
 دوماغه بارغان چلینلرمز همه سی اتفاقچیلر ابدی ، اوز پروگرام لاری
 ایله نی قیلدیلار ؟ بوندن صوگده شولای بولور .

صرتلانی افندی - پروغرامنی قومسیون ایکی کون قارادی
 پره زید یوم دن اعضا لار ازایدی. بوتن آدم لر وار ایدی. قومسیون
 پروغرام ده یامان نرسه کورمیدی. قبول ایدی. یاش لر پروغرامنی
 او قوماس دن کورمس دن قبول اینو درست توکل دیلر. قومیت
 پروغرامنی هر طرفه طارالتور، کورورلر، او قورلار. استهگان
 آدم قبول اینار. هیچ بر آدم نی او قوماس دن کورمس دن قبول قیل دیب
 تکلیف قیلغانمز یوق. بو پروغرام اولده طارالغان ایدی. هریرده
 او قودیلار، کوردیلر. حاضرده بر قومیت صابلا نسون کله جک سنه گه
 قدر تفتیش ایتوب قویسون. ۴ نچی سیزده مذاکره قیلنور. کوب
 مرتبه او قولورده، اخیرده حل قیلنور. یاشلر بو پروغرام کادته لار
 پروغرامی دیب اینه لر یوق، توکل، کوب اورون ده کادته لار دن
 صولده. یاشلر اینه لر پروغرام ده رابوچیلار قره سنیان لار حقند،
 بر نرسه یوق. درست توکل او قوسون لار، کورورلر. رابوچیلار همه
 قره سنیان لار فائده سنه بیک کوب نرسه لر بار. آلا ره بینه نی کرک
 ایکان؟ آدم لر آتمق، بومبالار طاشلامق کرکی؟

(یاشلر پروتستویا صادیلار: بزکشیلر اوتوررگه قوشقانمز یوق.
 سوزینی قایتاروب آلسون. آواز لار کوتاریلدی صرتلانی افندی
 سوزمنی قایتاردم دیمیه مجبور اولدی.)

صرتلانی افندی دوام ایته - یاشلر اینه لر حریت بولنده قان لار
 جانلر توکلدی. حساب سز آدم لر قربان بولدی. حریت دن سزده
 استفاده ایتدیگز، سزده حریت بولنده قربان بولغان آدم لر کی
 حرکت ایتدیگز، آلا ر شکلی سزده جان آیاما گز. جانلارده
 آیاما گز. بوسوزنک معناسی فی ایکان؟ بومبا طاشلا گز، آدم لر نی
 اوتورگز معناسنده توکل می؟ معناسی بر، مضمونی بر. (یاشلر

مکوت ایتدیلر .) یاشلر ایتله لر : پروغرام یارامی ، پروغرام یامان . پروغرام طارالغانه بر سنه بولوب بارا . فی ایچون حاضرکه در برگنه ضررلی ماده سنی کوسنرمدیلر . طابقان بولسه لار کوسنرو عرك ایدی . حاضرکه قدر صاقلانده فی فاعده بار . بز پروغرامنی رده آرقالی غنه اوتکار مکچی بولمایمز . جمعیت وقفی بولسه مذاکره بلودن بز قاقمایمز ، صواب قاراگز دورت بش کون قالبوب پروغرام ارارغه راضی بولاجق کشی طابارمی سز ؟

عبدالله حضرت - یاشلر دیسه مده بولا ، صوللار پارتیاس دیسه مده بولا . یاشلر ایتله لر : پروغرامنی کورگانمز ایشنگانه سز یوق ، قوماس دن کورمس دن اچنده فی بار فی یوق بیلمس دن پروغرامنی چوک قبول ایته یلک .

یاشلرنک بوسوزلری اوز مرادلارینی ماتور ایتوب کوسنرو چون گنه . یوقسه پروغرامنی کورمه دک بیلمه دک اوقومادق دیمک ری یالغان . کوردیلر ، بیلدیلر ، اوقودیلار . پروغرام روسجه رجه طارالیدی . هر کم اوقودی ، هر کم بیلدی . چریده لرده نفید قیلندی . شولای بولسه ده هنوز قومسیون موقت صورتل گنه رهبر لسون ، بر قارالسون ، بش قارالسون ، اون قارالسون ، صکره بول اولنورغه یارار ایسه قبول قیلنسون دی .

تیمور شاه افندی ایتله : پلاو یاننده اوستال اطرافنده اون ون بش کشی یاساغان پروغرامنی ۲۰ میلیون ملت اسمندن فصل قبول بلایق ؟ جواب : پروغرام یاننده آش آشای چای ایچو پروغرام یهنی موجب توکل . آشاماینجه ایچمه ینجه طوروب بولمای ، همه گزه بلوم ، پتربورغده جمعیت مزه رخصت یوق ایدی . شوکا کوره مضطر لیدیلا . پلاو مجلسی چای مجلسی یاساب اش قارادیلار .

بىنم گمانمچە آش ياننده چاي اوستالنده بولۇچىلىق ھېچ ئىر نقصنى
 موجب توكل . تيمورشاه افندى اينه : ھېچ بىر آدمگە كورنمەگان
 بىلنمەگان پروغرام بىزگە نىچىك ياراسون ؟ جواب : پىر بورغە
 طوقز كون ظرفنده تىغىيلا قارالدى . ھىر طرفىدىن كېلىش يوزدىن
 زىادە وكىللىر بارايدى . روسچە تركچە طبع اولنوب طارالدى .
 ھىر طرفىدە اوقۇدىلار . اورنبورغ دە بىش بىلىك مقدارندە
 مسلمانلار جمعيت ياصاب پروغرامنى باشدىن اخىرىنە قىدر تىغىيلا
 تىقاي ايله مذاكرە قىلىش لار . البته تيمورشاه افندى دە بىش
 بىلىك مسلمانلار بارايدى . ھەمە مادەلىرىنى قبول قىلغانلار .
 دورت بىش مادە حقندە اوزى ملاحظەلىرىنى يازوب دو قىتور جھانگىر
 افندى باي بورىن واسطە سەلە بىز شۇ جمعيتىمىزگە يىبارگانلار .
 پروغرام دە شريعتگە مخالف ھېچ بىر نەرسە كورمىگانلار . تيمورشاه
 افندىنىڭ سوزى يالغان . پروغرام دە شريعتگە خىلافى اورونلار
 بار دىب علما لار سويلەگەنى يوق .

صوللار ايتەلەر : مادە مادە اوقۇغان دە پروغرام نىڭ ياراماسلىقى كىرك
 توكللىكى معلوم بولمايغەنە كورە قومىسون پرده آرقالى غەنىاشنى اوتكارمىچى
 بولا . جواب : پروغرامنى طبع ايتىدۇ . ھىر طرفىدە نىشرايتىدۇ . ھىركىم
 اوقۇسون ھىر آدم كورسون . ياراماس مادەسى وارايىسە كوستىرسون .
 پرده آرقالى غەنىاشنى يورتمەدۇ . بىز ھېچ بىر آدم نىڭ آغزىنى باغلامادۇ .
 ياراماغان مادەسى بولسە نىچىچون كوستىرمىدىلەر ؟ فلان مادە ضررلى
 دىب غەزىتە لىرىندە يازمادىلار .

صوللار ايتەلەر : پروغرام دە رابوچىلار حقندە ھېچ بىر نەرسە
 يوق . پروغرام بايلار پروغرامى . جواب : بويالغان . رابوچىلار
 حقندە بىلىك كۆپ نەرسەلەر بار . رابوچىلار فصلندە ايسىكچى مادە دە

كونده سكر ساهتملك ياخودیدی ساهتملك اش مسئله سی وار .
 قره ستیان لار حقنده هم ده یاشقه صنف لار حقنده ممکن قدر فائده لی
 اش لر کوسترلش . فقط صوللار مراد نیجه بایلاریرینی طالب آلوب
 قره ستیانلرغه ویرو مسئله سی یوق . کشینک ملکینی طالو
 شریعت مزده حرام بولغانغه کوره بزاو مسئله نی پروغرام ده
 بازالمادق . زیرا بزم الله مقدس شریعت مز او قدر شینی یعنی مال
 ملك طالونی تحمل ایتمای . بز شریعت دن طش نرسه نی قیلورغه
 باخود قوشارغه راضی توکل . هرشی ده شریعت احکامینی رعایه
 قیلورغه اجتهاد قیلامز . اگرده شریعت مز کشینک ملکینی بایلارنک
 برینی طالارغه یاری ضرر یوق دیسه ایدی ، صوللار خاطری
 قالماسون ایندی دیب ، اول مسئله نی ده پروغرام ده یازار ایدلا .
 صوللار ایتهلر : ابی بابای لاریلمه نیجه قبول قیلماغان لاردر
 یب گنه یابای لاردن قالغان نرسه نی قبول ایتو یارامی .
 جواب : بابای لاردن قالغان یوق . برسندده بولغان یوق .
 پروغرامنی بزکسه بزگه جیمادق . او قوسونلار کورسونلر .
 صوللار ایتهلر : بزنگ وکیللرنک دوماغه بارووندن فائده
 یوق . باردیلار ، نه قیلدیلار ؟ جواب : بوسوز اوردن سز ؛
 بریده لرده یازیلمغان بولسده انصافی نقطه نظرندن بوسوز اصلا
 درست توکل . حکومت اختیار ویرمگاچ نه قیلسونلار ؟ دوماده
 بابسی پارتیا اش کوستردی ده بزنگ مسلمانلار قالدی ؟
 صوللار ایتهلر : دوماده بزدن بورژوا لارغنه وار ایدی .
 لاردن رابوجیلارغه قره ستیانلارغه فائده بولماس . آلا رهمان
 لقینک قانینی ایچرکه گنه زا کون یاصارلار . جواب : دوماده
 ورژوا لارغنه بولسه ده آلا رنه ندی مسئله ده قورولدیلار ؟ بیر !

ایرک : دیب هکیم ایچون قچردیلار ؟ ویبورغ ووززوانیه سند
هکیم لر قول قویدیلار ؟

رئیس افندی - اشلر چوق ، وقت یوق ، صوللار قومسیور
دوقلادینه اعتراض ایتمش لرایدی . قومسیون جواب ویردی . اش
کرک ، جدال میدانی دگل . بر آدم ایکی دفعه سویلمه مک قاعده در
قید بندی . (رئیس افندی تکلیفی مقبول)

کبیور افندی - صرتلانی پروغرام یارار دیدی . البته صرتلانی
شکلی دواړه نلارغه یارار . افندیلر شو پروغرامنی اوقومایچه قبول
ایتمه کز ، ضرر بولور .

جلال افندی معینف - بزه دیدیلر ، وقت طار ، قومسیون اوصاندی .
بوشیلری قارامایوب کیده یك . همه مسلمان لاراشی اویون دگل ،
اهمیتلی در . یازیق اولور بزه بویله ایدر ایسه ک !

جمال الدین حضرت قورامشین - بن اڭ اول قومسیون تکلیفینی
قبول ایدرم . قومسیون طرفندن سویلنمش سوزی تصدیق
ایدرم . مسلمان لارنک همه سی دگل ایسه ده بیك کوب آدم
پروغرامنی کوردی ، اوقودی ، بیلدی . اچنده فی بار فی یوق
بیك کوب آدم که معلوم بولدی . بن دوماده چلین ایدم . یاشلر
دیدیلر : دوماده مسلمان لار نه قیلک دیلار ؟ طوغری ، اعتراض لار
وارد . دوماده مسلمان لار بر شیده قیلما دیلار . لکن باغدا
پارتیالار ، صوللار پارتیاسی نه قیلک دیلار ؟ بز بو یاشلر فی دوماده
کوندوره یك باقالم نه قیلورلار ؟ چیت دن طور وپ سوز سویلمه
عیب کورمک بیك آسان . دوماده اش قیلو آلائی توگل .

صوللار ایتله لر : « طارطشوده غنه طابارسن اوز حقنئی ، درست
طارطشایق ؛ لکن نه ایله طارطشایق ؟ چوکچ ژورنالنده یازلغانچه قور

آرقان لاری ایله می طارطشایق؟ حاضر ایندی بز کیم گه اعتماد
قیلایق؟ چو کچ ژورنالی سوزینه می؟ صوللار سویله گان سوزگه می؟
دولت دوما سنده هیچ بر پارتی یادن صوگفه قالمادق . باشقه لار
قیلغان اشنی بزده قیلدق . قارا خلق ایچون ، بر ، ایرک ایچون
غیرت ایتدک ! آرسلان لق کوستردک ! اعضالار آرسلانلغنه
دومانک قپانمه می کون کبی دلیل !

حسن افندی مامین - ایکی سنه دن بیرو جمعیت ! جمعیت ! دیه
دیه مسلمان لارنی دعوت ایتدک . غزیتله رمزی جمعیت جمعیت
آواز لاری ایله طولو ایتدک . حساب سز مشقت لار ایله حاضر ایندی
بو قدر مسلمان لارنی بورایه جمع ایتدک . مقصد مهم مسئله لرده
مذاکره ایتدک ایدی . حاضر ایندی قومسیون الک مهم مسئله لرده
بزه آفر آچماکز سوز سویله مه کزدی ! بتون زحمتلرنی مشقتلرنی
برباد ایتدک جهنماد قیلا . بزده هر تورلی صنف وار . کوبرک عمله
صنغی . عمله صنغنه یاراقلی اقتصادی سیاسی پروغرام لازم . هر
کیم بونی بیله ، قومسیونده بیک بخشی بیله . برده یاراماغان
پروغرامنی قبول ایتودن نه فائده بولور ایکان؟ بوراده اوقوسون لار .
کورمگان بیلمه گان پروغرامنی نصل قبول قیلایق؟ کوسترسون لار !
جار الله حضرت آقچورین - صوللار یامان دیلر . یامان ماده سننی
کوسترسونلر . طارالیدی ، هر برده اوقولدی . اوقوماغان بولسه لار
اوج تین گه دورت تین گه آلوب اوقوسون لار . کورمدک ،
بیلمدک دیلر ، یالغان ایتدک .

عبدالله حضرت - آواز ایله سویلنگان سوزنی ایشتمه لار ایدی ،
اون مرتبه سویلنگان سوزنی برگنه مرتبه آگلا سالار ایدی ،
آراتورلق کوجترو ایچون گنه اون مرتبه سویلنگان سوزنی قرق
مرتبه سویلمه لار ایدی . رابوچیلر قره ستیان لار فائده سنه

پروغرامده هیچ بر نرسه یوق دیلر . یالغان ، بار ! باشقه پارتیبالار پروغرامنده بولغان نرسه لر بزنك پروغرامده بار . درست ، بزنك پروغرامده كى ملكینی طالوو ، پایلار ییرینی طارتوب آلو یوق . عقلغه ده شریعت گه ده هیچ موافق بولماغانغه كوره ، پروغرامده یازارغه یارامای . اسلام شریعتنه مخالف بولغان ماده نی مسلمان لار پروغرامنده یازارلق كوچمز یوق !

سید گرای افندی آلکین - یاشلار همه مسلمان لار نی بر پروغرامده بر پارتیاده یاصساب بولمای ، مسلمان لارده تورلی قلاصلار ، تورلی صنف لار بار ، دیلر . بن آلا رغه جوابده اینتم : بژده صنف جهنندن باشقعلق نی قدر كوب بولسه ده دین جهننده بژده برلك بار . دین گه تیئان چاق ده دشمنلق باشقعلق آرا ده قالمای ، همه مسلمان لار بر بولالار . مسلمان لار هر یرده دین فائده سنی دین حریتنی هر فائده دن هر حریت دن آلدی كوره لر . دوماغه صایلانودن اول بئاییدی بیكلب مكره لر طرفندن وکیل لر كلوب كندیلر . دین ایچون کیلگان وکیل لر گه بن حقوق لار حریتلر طوهر و سنه سوز سویله دم . خلق غه بولغان بژگه ده بولور . بزنك ایچون دین كرك دیدیلر . دوماغه صایلانغاچ بئاییدى كوپ مسلمان قره قیایان لاری کیلیدی . آلا رده بر اشلاریده بار ایدی . دوما ده سزگه یر ، حریت ، پراوالار آلور بز ایندی دیدم . روس لار غه بولغان بژگه ده بولور . بژگه مكنب ، مسجد ، دین حریتلرینی آلتیز دیب جواب بهردیلر . بن بوندن آغلادیم : بزنك مسلمان لار ایچون دین هر نرسه دن عزیزك . مسلمان لار آراسنده قلاص جهنندن كوب باغقعلق بولسه ده صوللار تعبیرنجه دشمنلق بولسه ده دین مسئله سنه کیلگان ده آلا ر همه سی برگه بولا .

مسلمانلار ایچون یردن ده ایركندن ده آلدن ده دین ! مسلمانلار هر وقت دین نی دنیادن آلدن طوتالار ؛ هیچ بر وقت دیننی دنیایه ساتو احتماللری یوق . صوللارنك مسلمانلار هیچ بر وقت بر پارتیهده بولو احتماللری یوق دیگان سوزلری درست توگل . مسلمانلار هیچ بر وقت ایکی گه بولنمس لر دیسهك بیگرك درست بولور . اسلام برا مسلمانلارده برا !

شاهگره یی افندی - پروغرام سیاسی پروغرام اولدیغندن تفصیلا ماده ماده قاراب بیلیمك تیوش . یوقسه بعض مسلمانلارنك حقوقی ضائع بولو احتمال وار .

ولی افندی سیداشی - جماعت ! پروغرامنی قبول ایتواختیاری دیدیلر . اوپله ایسه نیچون شو جمعیتده عموم مسلمان اسمندن قبول ایتونی تکلیفی قیلالار ؛ آلیکین افندیگه مکره لر مسلمان قره سنیانلاری کیلگانلرده بزگه هر شیدن اول دین كرك دیگانلر . طوغری ؛ آلا دین جهنندن ظلم کورگانگه كوره دیننی تقدیم قیلالار . همه مسلمانلار دین جهننده بر بولسهلارده قورصاق کیسه مسئله سنده هیچ بروقت برگه بولماسلار .

اسماعیل افندی غصبرنسکی - حضرات ! پروغرام مسئله سنده پك اوزون مذاکره لرجهئلردوام ایتندی . صاغ طرفدن هم صول طرفدن پك چوق سوز سویلندی . آکلاشیلیمیان بر شی وار ؛ اما آکلاشیلیمیه یخش اولورایدی . بیلیم خاطرگنده وارمی ؛ بن ایکی ككون مقدم سزله سویله مش ایدم . سیاسی پروغراملاردن ، سیاسی مسئله لردن بحث ایتیمیه حقمز یوقدر دیمش ایدم .

(۵) غصبرنسکی جنابلی سفری عزم ایتش ایسه ده «قارت بابیه یاش بالالار» مساعده ویرمیوب ؛ اوموزلنده کرها اعاده ایتش ایدیلر .

پنربورغده ترتيب اولنمش پروغرامى تماميله قبول ايدرايسهك
 احتمال ضرر اولور، بن اوقدر مسؤوليتى تحمل ايدم ديمش ايدم .
 شمدى شو کون آكلاشيلديغنه كوره ، سيزدك پروغرامى تماميله
 باقميه وقتى اولمادى . ديمك سيزد بئم فكرمه كلدى . پروغرام
 قالدى . شمدى قومميونك توصيهسى حسبجه برنيجه آدم انتخاب
 اولنسون ، بياقسونلار ، تنقيد ايتسونلر ، اصلاح ايتسونلر .
 كلهك سيزده يا قبول ايدرز ياخود رد ايدرز . پره زيبدم
 بوگا راضى ، سزده راضى اولسهكز حقكز اختياركز وار . صول
 قرنده شلرمزه كلهجه : آنلاره هضب قيلماكز . آنلاركده حق وار .
 حريت گوزل شى در . هر كس آرزو ايدر . اوكلارده برحق وار
 ايسه صوللاردهده اوق وار . پروغرامنى قبول ايتمك اينمه مكن
 هر كس مختار ، يا صالشمش لكن تمام اولماش .

يوسف افندى - مسئله غايت اهميتلى مسئله در . جلال افنديك
 سوزى طوغرى . ماده بماده مذاكره لازم ايدى . بنده جلال
 افنديك فكرينه اشتراك ايدرم . ماده بماده تفصيلاً مذاكره قيلنهجق
 ايسه ، هورت بش كون ده اقامت ايدرم . لكن بيلمك كرك
 اهلانده تحمل قالديسى ؟ بر هفته دگل ايكي هفته تدقيق قيلنهجق
 ايسهده ، پروغرام اصلاح اولنهجق ، هيچ بر وقت جرح اولنهجق .
 زيرا ماده لردن هر برى انسانك اك اصل حقوق لارندن اك لازم
 حاجتلرندن اك ظاهر فائده لردن عبارتدر . تدقيقاً مذاكرهسى
 صورتنده صحتى تبين ايدوب مقبوليتى زياده اولاجق در . هيچ
 بر وقت ده هو پروغرامنى قبول ايتمك ملت افرادينه جنايت
 اوليه جق در ، انسانه مسؤوليتى ايجاب ايتميه جك در .
 بويله شيلرده اعتراض ايكي قبيل دن اولاييلور . برى :

پروغرامده فلان ماده فلان جهندن ضررلیدر دیمك كبی ، دیگری :
 فلان ماده فلان تورلی اولسه دها اولی اولور ایدی دیمك كبی .
 لکن تأسف ایدرم بزم پروغرامزه توجیه قیلنمش اعتراض لار
 شوايکی قبیلک هیچ برندن دگل . بزه اعتراض ایدنلرک بعضلاری
 پروغراملرکزی کورمك بيلمهك دیرلر . پروغرام روسجه ترکجه
 طبع اولندی ، هر طرفه نهر اولندی هر طرفه ده مذاکره
 ایتدیلر . جریده لرده بحث ایتدیلر . شوبله ایکن پروغرام
 مجهول ، اچنده نه وار نه یوق معلوم دگل دیمك انصافی نقطه نظرندن
 جائز اولماز .

بعضلاری بیلرک یاخود آکلامیهرقی ، قومسیونک « قطعی صورتک
 قبول ایتمهسهکده موقت صورتده عمل گنه ایدوب طورایق ، سوزینی
 جرح ایتیمه چالیشدیلار .

هر کیمه معلوم ، نظام ترتیبی هر یرده وار . زاکون قانون
 وضع ایتمکده ائک زیاده مهارت کسب ایتمش انگلیز دولتمنده
 زاکونلارنک ایکی تورلیسی بار : دائمی ، موقت . شبههلی بعض
 حصوصلرده موقت قانون یاصاب موقت صورتده عمل ایدرلر .
 تجربه لرایله تأکید قیلنسه قطعی صورتده قبول ایدرلر . انگلیز کبی
 ائک مقتدر دولتمده « موقت صورتده عمل گنه قیلوب طورو ، وارایسه
 بزم روسیا مسلمانلارینه نه ایچون جائز اولماز ؟ زاکون لارده
 قانون لارده « موقت صورتده عمل گنه قیلوب طورو ، جائز ایسه ،
 پروغرام کبی سنه دن سنه یه یاخود برسیزددن ایکنچی سیزده قدر
 متبدل اوله بیله جک شیلرده نیچون جائز اولماسون ؟

واقعاً ولی افندی سیداشیفک اعتراض قوتلی : قورصاق کیسه
 مسئله سنک برلک اولماز . لکن بوراده دیگر برملاحظه سی لازم

شی وار: بزره سیاسی براتفاق لازم می؟ شك یوق لازم.
 پروغرام سز سیاسی اتفاق ممکن می؟ شبهه یوق، ممکن دگل. عموم
 روسیا مسلمانلرینی جمع ایده بیله جک برسیاسی پروغرام وارمی!
 وار ایسه یاخود اولاجق ایسه کوسترسون لر یاخود حاضر ایستسونلر.
 بنم گمانمجه یالکیز اکثریتنی جمع این بیله جک پروغرام اولابیلور.
 بزم مسلمانلار نه قدر سیاسی پارتیا تشکیل ایده بیلسه لرده،
 هر حالده اسلامیت ملیت اسمینی محافظه اینمه لری لازم در. زیرا
 صکره روسیاده مسلمان پارتیالارندن بر « بلوق » تشکیل اینمک
 ممکن اولور.

عبدالله حضرت - پروغرام قومسیونک دوقلادی عرض اولندی.
 آراتورلار طرفندن سویلنمش سوزلری دکلادیگز. روسیا مسلمانلاری
 ایچون برسیاسی اتفاق لزومی معلوم اولوب، قبول اولندی.
 شمدی شو پروغرامی موقتاً قبول ایدرسز می؟
 ندوه طرفندن پروغرام موقتاً قبول اولندی.

رئیس افندی - اداره مرکزیه ایچون اون بش اعضا انتخابی
 مجلس طرفندن قبول اولنمش ایدی. همدی رأی خفی اصولیه
 شو اعضالار انتخاب قیلنسون.

تیمورشاه افندی - نظامنامه سز پروغرام نصل قبول اولندی؟
 یوسف افندی - نظامنامه یازمق ده مخصوص برقانون وار،
 نظامنامه نی اداره مرکزیه ترتیب ایدر.

اون بر ساعت ۳۰ دقیقه ده فاصله اولدی. جمعیت اداره
 مرکزیه اعضالارینی انتخاب اینمیه باشلادی.
 اون ایکی ساعت راده لرند هیش ریاست مجلس عقد ایندی.

ابتدا ایران دولت علیه سی شهنشاهنه ارسال اولنه بق تلگرامی
اوقودیلار ، روسجه ایدی . ترجمه سی شو :

« روسیاده بولنان یکر می ملیون مسلمان طرفدن کوندورلوب ،
نیژنی نوو فورده عموم روسیا مسلمانلرینک ندوه سنده اجتماع
ایدن مبعوثلر ، ایران دولت علیه سنک شهنشاهی مظفرالدین شاه
حضرتلرینک امور دولت اداره سیچون ایرانیه بیوک شورای
منتخب بخش ایدن فرمانلری خبرینی هظیم بر سرور ایله تلقی
ایتدی .

شوفرمانیله شهنشاه حضرتلری ایرانده اداره مشروطه اساسینی
وضع ایدوب ، کندی رهیه سنک مصالحنه بلاقصور سعی ایدن
برپادشاه اولدیغنی کوستردی . زیرا بره ولتک هر جهندن سعادت
مصالحی کندی مبعوثلری واسطه سیله اداره ایتیمک صورتلرینه حاصل
اولاجغنی تاریخلر تجربه لر ایله ثابت در .

بز ، روسیا مسلمانلری ، یقیناً امید ایدرز که شهنشاه
حضرتلرینک شو حکیمانه خطوه سی ایران دولت علیه سیچون بیوک
فائده لر گوزل ثمره لر ویرور . مقدماً بیوک مدینتی سایه سنده
مشهور شاعرلره مشهور امیرلره مهد وجود اولان ، مستعد خلقی ایله
مسکون اولان شو گوزل ایران مملکتی یگیدن کسب ترقی ایدر ،
تیز زمانده تماماً حریت اداره حالنه کلوب بختیار اولور .

همدینمز اولان ایران دولت علیه سنک تماماً سعادتینی جان
ودلدن تمنی ایدوب ، اهالینک حد کماله ایرشمش حاجتلرینی
ایفا ایدن شهنشاه حضرتلریله وزیرلرینک حکیمانه تدبیرلرینه
تحسین ایدوب ، حریت مدنییه و سیاسیه اساسلرنده مستقیم سعادت
یولنه سلوک ایدن ایران اهل اسلامینی ده تبریک ایدرز .

حیدر افندی صرتلانی - «بتون هالم اسلامیتنه ایران دولتی نمونه اولسه ایدی، جمله سی مناسب محلده زیاده قیلنسه نه اولور؟ اسماعیل افندی فصحی - اووقت سیاست اولور ایدی؛ بزم تلغرام ایسه بر احترامدر، تبریکدر.

زاقاقاز یاده معلمان قرندلریمز حالنه عائد قرار اوقولدی. روسجه ایدی؛ ترجمه سی شو:

«عموم روسیا مسلمانلرینک ندوه سی زاقاقاز یاده مسلمان ایله ارمنیلر آراسنده دوام ایده کلمکده اولان فتنه خبرلرینی آغیر بر تأثر ایله دکلادی.

پنر بورغده شوسنه بنوار آینده اجتماع ایتمش عموم روسیا مسلمانلرینک ایکنچی ندوه سی بوکبی فتنه لر انقطاعنه نه قدر غیرت ایتمش ایسه ده، مع التاسف، فائده ویرمدی.

شوصوک زمان لارده زاقاقاز یانک بعض نقاطنده مسلمان لار ایله ارمنیلر آراسنده فتنه لر کسب اشتداد ایتدی. ار اولسون خاتون اولسون یاش اولسون قارت اولسون فرق قیلنمایوب مسلمانلاره ارمنیلر طرفندن وحشیانه هجوم ایتمک، مسلمانلارک ماللارینی خانه لرینی تخریب ایتمک، مسجدلرینی هرتورلی شیلر ایله تحقیر ایتمک خبرلرینی هزینهلرده دهشت وحیرت ایله اوقودق.

شیشه شهرینک مسلمان لار ایله مسکون قسمی کذلک شیشه اویزدیله دیگر اویزدلرک قریه لری طوب لار تفنک لار ایله تماماً تخریب قیلندیغنی یورکلریمزه صوک درجه آغیر بر تأثر ایله ایشتدک. بوتون بوقدر دهشتلی فتنه لرک مگانه سببی کنرال غولوشچاپوف دن مسلمانلارک کوردکلری مظالم اوقدر چوق درکه بز آنلاره

اینانمق استه مزایدك. لىكن، مذكور گنرالك عزلىنى طلب ايدوب، قافقاز جانشىنى نامنه عموم قافقازيا مسلمانلارى طرفندن متوالياً كوندورلك ده اولان شكايىتلر، گنرال فولوشچاپوفنىڭ عدالتسىز طرفگىرانه ظلملرىنه مسلمان قىرندىلارمىزنىڭ قربان اولمى ده ايدىگىنىنى يقيناً بىزله اثبات ايتدى .

شوفننه لره جمعيت اسلاميه پروتستو ايدوب اميد ايدركه جانشىن حضرتلرى، دگل ياللىز مذكور گنرالى بلىكه عصرلردن بىرود صالح ايله راحت لك ده عمر ايتىش ايكى ملت آراسىدا فتنه لره اويغاتميه دخلى اولان همه مأمورلرى عزل ايدر .

بونىڭ ايله برابر عموم روسيا مسلمانلرىنىڭ ندوه سى هر ايكى ملتىڭ روحانىلرىنه اهل علملرىنه مراجعت ايدوب، رجا ايدركه انسانيت نامنه همه حرىت حركىتلرنىڭ هر ايكى ملتىڭ منفعتلىرى اشتراكى نامنه ايكى ملتىڭ بىمىنى اصلاح ايتسون، ايكى آرا ده دوام ايدىن فتنه لىرى قطع ايتسون، ايكى ملتىڭ قوتلرىنى برلىشدروب حرىت مدنیه و سياسيه تحصيلنه سعى ايتسون . ،
سكړه ندوهنىڭ قرارى صورتىده ناظرلر رئيسنه ارسال اولنه جق تلغرامى اوقودىلار . روسجه ايدى ؛

ترجمه سى شو :

« نيز فى نوو غوردده رسمى صورتده منعقد اولان عموم روسيا مسلمانلرىنىڭ ندوه سى، مجلس پروگرامىنىڭ ۱ نچى ماده سىنى مذاكره ايدىرك، سكورمىش دركه :

قانون لرده، حكومت تصرفلرنده، ادارى اشلىرده اهل اسلامى دىنى عمومى حقوقلرىنه قويولش طارلق سايه مىنده مسيونيئرلار هر تورلى فتنه لىر ايتىپ ايدوب، اهل اسلامى دائىما راحت سىز

ایدلرلر ایدی . مسیونیرلاره هر صورتله حکومتک اعانه سنی کوروب
مسلمانلارده راحت سزک زیاده اولور ایدی .

مدیننک الک مهم تأمیناتندن اولان حریت وجدان حریت
مطبوعات یوقلغنه کوره ، مسیونیرلار تعدیاتنه مسلمانلار عمومسی
یاخود دینی مطبوعات ایله مقابله ایده مزلرایدی . شوحریت لیر
۱۷ نجی اوکتابر فرمانیله وعد اولنمش لار ایسه ده ، هنوز وجوده
کلمه مش لیر .

اسکی اصول اداره دن نهایت سز ظلم لیر کوروب ، مسیونیرلار
طرفندن هر تورلی تعدیاته اوغرامش مسلمانلاره ، باب آمال اولان
دولت دوماسنک قپانمه سی بکیدن امنیت سز لگی راحت سز لگی
زیاده ایتدی .

همه اهل وطنی صولف درجه ده راحت سز ایدن شو آغیر حال لردن
نجات بولمق ایچون یکنانه چاره دولت دوماسنک بلا تأخیر دعوت
اولنماسی ، همده ۱۷ اوکتابر فرماننک وعد اولنمش حریت
اساسلرینک تماما ایفا اولنماسیدر .

سکوره انتخاب اولنه جق اداره مرکزیه ایچون فرض قیلنمش اون
ایکی بیگ روبل نره دن آلنور ؟ مسئله سی مذاکره قیلندی .

بعضلار عموم اهل اسلام فائده سنه خیرات اولمق صفتیله
اغنیادن طلب قیلنور ، بعضلار هم نیتی ایله سفر ایره جک
افندیلر ، پاسپورطینه ، حکومت مساعدده ایدرسه ، بر قدر شی
زیاده اولنور دیدیلر . نهایت امرده ، پاره مسئله سی واداره
مرکزیه اجتماعنه تأخیر اولنه جق اولدی .
بونکله هیئت ریاست مجلسی تمام اولدی .

تون بر ساعت ده ندره مجلس تکرار باشلاندى . مجلس ده ايکي بوز ايللى دن زياده آدم وار ايدى . حاضر ارلان جماعت ده مجلس امتدادندن انتظار شدتندن هر نه قدر يورغونلىق اثرى وار ايسه ده ، هر بر آدم جانلى ايدى ؛ هوشلى ايدى . هر بر آدم جاينده قرار ايدوب ، رهيت ايله مجلس ابتدا اولماسنى بگله مکه ايدى .

انتخابنامه لرک فذليکده سى دورت بش قومسيون النده ايسه ده تمام اولماش ايدى .
نوبت رشيد افندي نك بيداناتنه کلدی .

رشيد افندي - روسياده اهل اسلام نه قدر اسارتلار نه قدر مقارتلار کورديلر ؛ مسلمانلار انسان دگل کبي ايديلر اوزلرينده دينلرينده قدر وقيمت يوق ايدى . بو حاللردن نجات بولمق ايچون نه قدر خلائق آهلاديلر . نه قدر خلائق يورت يرني همه وارني اوتقه ياقوب عزيز وطنلرندن هجرت ايتديلر . اوراده راحت بولماينچه يوللارده چوللرده خراب اولديلر .

وطنلارنده قالمش اهل اسلام هرتورلى شدتلرى کورشيلر . انواع زحمتلرى چيکديلر . حکومت اهل اسلامي روسلاشدرميده اجتماع ايدر ايدى . دينلرينه هرجهتنن تعدى ايدر ايدى . اهل اسلامي تماماً تغرييق ايتدى : دينلرينى اوزلرينى محو ايتميه غيرت ايتدى . هيچ برجهتمده بونلاره ميدان ويرمدي .

بيچاره مسلمانلار حرکت سز جان سز برهاله کلدیلر . هرملت ده غيرت حرکت وار ايدى ؛ بزه هيچ بر حرکت يوق ايدى . خارچدن بزه نظر ايله چك بر آدم اولور ايسه ، قلملري اولمش ؛ اميد سز

برحاله كشمش لر؛ بوندىن صوڭ بونلارده ترقى تقدم مأمول ايمس،
ابدأ بونلارده فكر اصلاحات اويغانماز دير ايدى .

او وقت ده بى غزىتهلرده مطبوعات ده عيب ايدن لر وار ايدى .
اوزمى سو كسه ارده دىنمىزى ممكن اولان قباحتلرڭ همه سيله تحقير
ايتسهلرده مافعه ايدن يوق ايدى .

سنه لر كچمك ده ، فنالق آرتقى ده ايدى . شو احوالڭ هر نه
قدر اسباب ظاهريه سى وار ايسه ده ، اصل سبب اوز عيبمىز اوز
آرا عداوتىمىز ايدى .

روسپاده احوال دىگشميه باشلادى . اصلاحات انقلابات دورى
كلى . بزم مسلمانلارده ده حركت اثرى كورنميه باشلادى .
لكن ابتدا بزم حركتلر حكومت قپوسنه پروشينييه لار طاشيدى دن
عبارت ايدى . سنه لرحه پروشينييه لار طاشيدى . هيچ برفائده
هيچ بر ثمره كورمك . بزم صدامىزى ايشيدن ، كافى لارمىزى الله
آلان بولنمادى .

اوجھتىدن اميدىمىز كسيلدى . درد مىز دواسنى آرامق فكرى
بزلرده قوتلندى . بر آرايه طوبلانوب احوال مىز حقننه مشاوره
مذاكره لازم اولدى . كچن سنه بوراده طوبلاندىلار . نصل قىلايق
ديدىلر . بر جمعيت يا صامق فكرينه كلىلر . حكومت دن رخصت
طلب ايتدىلر . حكومت رخصت وىرمىدى .

چار نا چار اڭ برىچى جمعيتمىزى صواوزنى يا صادق . مشاوره
مذاكره ايتدىلر . درد برلىگى دين قونىشلىگى معلوم اولدى .
برىچى جمعيتمىز قارارى هر طرفه طارالدى . ملتىمىز آراسنده
جمعيتمىزڭ بيوك اثرى كورندى . ايكنچى دفعه پتربورغده
اجتماع مقرر اولدى .

هر طرف دن صايلانوب و كيللر كلر يلاز . پتر بورغده علناً
 جمعيت باصاماق اميدنده ايد يلاز : مساعده رخصت استه ديلاز .
 حكومت رخصت ويرمدي . ممكن اولان اسباب لره تهسك ايندي يلاز .
 فائده اينمدي . بيكلر صرف اينمك استه ديلاز ؛ نتيجه چيقيمادي .
 طوقز كون زحمت چيكد يلاز . اوراده بوراده ياشرون مجلس لورده
 اون اون بش آدم اجتماع ايدوب مذاكره ايدر اولد يلاز .
 مجلس لره هر نه قدر غير رسمي ايسه ده ، اش كورد يلاز ، اهل
 اسلام احوالني ملاحظه ايدوب ، مفصل برپر و غرام ترتيب ايندي يلاز .
 بش بيك روسجه بش بيك مسلمانجه طبع قيلد يلاز . هر طرفه نشر
 ايندي يلاز . نسخه لري قالمادي ديمك هر طرفده او قود يلاز كورد يلاز .
 روس جريده لري عليهمزده هر تورلي شيلر يازديلاز . اوز
 آرامزدن هر كتمزي عيب ايدن لر بولندي . جمعيتمزي سوكد يلاز .
 اتغاقمزي انكار ايندي يلاز . اهل اسلام قلبلريني تشويشه براقديلاز .
 اهل اسلام اضطرابه كلدي . هر طرف دن مکتوب لر كلميه
 باشلادي تكرار اجتماع طلب ايدر اولد يلاز .
 شو حاللري بز ميزان ملاحظه يه قويدق . حاللرمزي مذاكره
 ايچون بر رسمي جمعيت كر كلگيني آكلادق . رسميت سز اجتماع
 اهل اسلامك قلبلرينه اطمينان ويرمز ديدك .
 لاجل ذلك رسمي مساعده استحصال اينمكي واجب بيلدرك .
 اجتهاد ايندرك . رسمي مساعده استحصال اينمك . عريضه ده نه وار
 بيلور ايدك . هيچ بر كلمه يي بيلميه رك درج اينمده ك . احوالك
 اقتضاسنه موافق عريضه تقديم ايندرك .

بنم اعتقاد همایه معلوم . عریضه ده ملتۀ ضررشی یوق ایدی .
 اویله ایسه ده عریضه حقنک سوزلر کوب اولدی . همەسی اصل سز
 ایدی ، عداوتدن ایدی . دیگر شیدن دگل ایدی . بدبینلک
 ایتدیلر . وجهی وار کلّه یی باطل معنایه حمل ایتدیلر .
 عمرلری بویچه تعقیب ایتدیگلی فکرلرینک خلافتۀ حرکت ایتدیلر .
 « اتحاد اسلام » بر بوش خیالدر دیمکده اولان آغالار ، اتفاق
 اسلامی انواع قباحتلر ایلۀ سوکمکده اولان یاشلر بزم عریضه مزه
 هجوم بهانه سیله کهنه عداوتلرینی اظهار ایتیمیه میدان بولدیلار .
 عمرلری بویچه کوکلره قدر کوتاردکلی فلاکلارینی « قارا فلاک »
 دیهرک جمعیت مزی داغتمق خیالنه دوشدیلار . « عریضه ده برخلاف
 شی وار ایسه ، مجلسمز عریضه هسبنجه دگل ؛ پروغرام هسبنجه ،
 دیمش ایسه کده قبول ایتمه دیلر .

بزه هر شینی الزام ایتدیلر ، التزام ایتدک اهل اسلام امید سز
 اولماسون دیهرک هر ذلتی تحمل ایتدک . کرها نه قدر سوز
 سویلتدیلر ایسه سویله دک مقصدم وار ایدی ؛ شکرلر اولسون
 حاصل اولدی . بش کون شو مجلسمز دوام ایتدی . بای فقیر
 قارت یاش میرزا علما طلبه جمه سی شو مجلس لرده اشتراک ایتدیلر .
 حاضر اولانلار ادب دائره سنده اوطوردیلار . خطبه اوقویانلار
 ادب دائره سنک سوز سویله یوب عالی فکرلر بیان ایتدیلر .
 ملتیزک استقبالدن بشارت ویردیلر ؛ امید سز اولانلاره امید
 ویردیلر . شو بش کونده دوام ایدن مجلسمز عادتاً بر « تاتار
 پارلامنتی ، دیمیه شایان اولدی .

همه‌گزه شکر ایدرم : مجلسمزی تشریف ایتدیگیز ، هر بر لازم اشکزی طاشلاب اجتماع ایتدیگیز ؛ کامل ایمانگزی جدی غیرتگزی کوسئردیگیز . بوندن صوڭ کمال غیرت ایله همه‌گزه اجتهاد میسر اولسون . برلك قوتیله حرکت ایتدیگیز . جمعیتمز قرارلارینی اجرا ایتیمیه سعی ایتدیگیز . سزڭ بو راده اجتماعگزه ، ملال سز بش کون مجلس لرده حضورگزه هزار هزار شکولر بیان ایدرم . بنم اجتهادم مقابلنده بڭا کوسئردکلری معامله لری عفو ایدرم مقصدم وار ایدی ، حاصل اولدی ، شکرلر ایدرم .

جماعت ! شو کون مجلسک صوڭ کونیدر . یارین مجلس فتح ایتیمیه جگم .

یوسف افندی - رشید افندی اولمکی کون خطبه سنده لازم اولان ایضاحاتی مجلس ختامنده بیان ایتیمیه وعد ایتمش ایدی . شمدی رشید افندیڭ شو ایضاحاتی تفصیلاتی کافی ؟ یاغود دهه زیاده تفصیلات استه یئر سزمی ؟

رئیس افندی - رشید افندیڭ ایضاماتنه قناعت ایتدیگزمی ؟ قناعت ایدن لر ال لرینی کوتارسون لر !

جماعت همه سی قناعت ایدرز ؛ راضی بیز دیهرک ال کوتاردیلر . یوسف افندی - مجلسمز قراری صورتنده ناظرلر رئیسنه تلغرام ارسال اولنه جق ایدی . تلغرام حاضر اولدی . ترجمه سی شو : یوسف افندی تلغرامی اوقودی ، جماعت قبول ایتدیلر . ناظرلر رئیسنه ارسال اولنه جق اولدی .

یوسف افندی - زاقاقسازیا مسلمانلری حقنده ندوه نڭ قراری :

قرار اوقوندی .

چنگیز افندی عیاض - قافقاز خبرلرینه کوره ارمنلر ایله تاتارلار
 آراسنده فتنه لر دوام ایته . بوکون بوراده یارین دیگر اوردوده
 ارمنلر تاتارلاره ، تاتارلار ارمنلره هجوم ایته لر : ئلله نی قدر قانلار
 توگه لر ، ئلله نی قدر جانلر تلف ایته لر ؛ بالالار آتاسز ، آتالار
 بالاسز ، خاتونلار ارسز قالا . شهرلر خراب اولوب چوبلك باش
 شکلی بولا . قریه لر اوتقه یانوب یر ایله برابر بولا . قوراللی
 ارمنلر قورال سز مسلمان قریه لرینه هجوم ایدوب ، آدملر نی حیوان
 اورننه بوغاز لیلار . قوراللی تاتارلار ارمن قریه لرینه واروب ، بر
 باشندن ایکنچی باشینه قدر کیم طوغری کیلسه صویوب چیغالار .
 جان ده امان مالده امان قالمادی ؛ هر بر آدمک کوزندن راحت
 اوچدی . بوفتنه لر بریاریم سنه دوام ایتمدی . بوقانلره بویالماش
 بر ارمن الی بر تاتار الی بر طاش بر طوپراق قالمادی . بوگناه سز
 آقمش قانلار ایچون توگولمش یاشلر دریابولدی . بو حسرتلر ایله
 بیك لرجه آدملر عقلدن یازدیلار . کونندن کونکه توگلگان
 قانلار کوبایه بارا ، کونندن کون یتیم بالالارنک کوز یاش لری
 آرتا بارا . هر ایکی ملنک دشمنی بیوروکراتیه قانلار دیگزنده
 یوزوب یوری ، قربان اولمش آدملرک باش سویاکلری ایله
 استبداد بناسنی تازه ایته ، قربانلار قانی ایله بویالمش اللرینی
 یتیم لر یاشی ایله پاک ایته . بیوروکراتیه اوزینک غلبه سنه
 بیراملار یاصاب آگینت لارینه درجه لر میدال لر ویره .

ایکی ملت همان غفلت ده ؛ بری برینی اوتره ؛ بری برینی
 اوترورگه حاضرلنه . شو ایکی ملنک عداوتی سایه سنده اداره
 مستبد اوزینک ظلم طمرلارینی قافقاز یاده کوکشدردی ؛ انقراضه

قريب اساسينى يگيدن برکندى . ارمنلرى تاتارلرى حریت
 حرکتندن برطرف ایتدی . ایکی ملت آراسنه هرتورلی حيله لرایله
 دشمنلق صالدى . ایکی آرافته سندن قیامت علامتلىرى پیدا
 ایتدی . حساب سز قربان قانلارندن حساب سز کوز یاشلارندن
 استبداد اساسینی تاکید ایتدی . هربرقان طامچی سندن هربر
 یاش قطره سندن ایکی ملنك هربرینه بيك لرجه بلالار یاغدردی .
 شوڭا کوره هر عقلی بارارمن هر وجدانی وار تاتار شو ضررلی
 قانلاردن طوقنارغه کرك . کناه سز قان توگودن معصوم بالالارنى
 يتيم قیلودن طوقنارغه کرك . ایکی آراده دشمنلىقنى ازاله ایدوب
 ایکی ملت برلشوب حقیقى دشمنلرینه مقابله قیلورغه کرك .
 غفلت دن اویانوب دشمن کیم ؟ بیلورگه کرك .

بزادز طرفمزدن قافقاز فتنه لری حقنك شو قرارى تقدیم قیلامز :
 قافقازیانك هر طرفنده قرنل شلرمز مسلمان لارایله ارمنیلر
 آراسنده صوغش دوام اینه : همه فتنه لرنك اصل سببی اداره
 مستبده نك حيله لی ظالمانه اداره سیدر . بز ، نیزنى جمعیتند
 حاضر اولمش مسلمان لار قافقازیا مسلمانلرندن هم ارمنیلرندن
 رجا قیلامز : آراده دشمنلىقنى بتروب ، دوستلىق ایله برگه لشوب
 برلشوب بوتون خلق دشمنی اداره مستبده گه مقابله ایتسونلر .
 فائده سز توگلمك ده اولان قانلارینی اداره مستبده ظلمندن نجات
 یولنده توکسون لر . حریت حرکتلرند روسلار تاتارلار ارمنلر
 براولسون لار . دشمن بر . - هسکرده براولسون .

یاشلر طرفندن تقدیم اولنمش قرار ندوه طرفندن رد قیلندی .
 ایران دولت علیه سنك شهنشاهی حضرتلرینه کوند وریله جك
 تلغرام اوقوندی . مقبول اولدی .

مەركىزىيە اعضاءلارنىڭ انتخابى تامام اولدى .
 ھەسەننىڭ ناملىرى ، قىزىنىڭش آوازلىرى ھەممەيە غەزى اولدى .
 ادارە مەركىزىيە اعضاءلارنىڭ چوقى راي قىزىنىڭ تەرتىپىلە
 بونلاردىر :

(۱) رشىد افەندى ابراھىمىف (۲۱۹) تاليف كىتەپلە مشھور ،
 «الفت» «تەلىمىن» جەريەلەرنىڭ نەشرى .

(۲) يوسىف افەندى آفچىورا اوغلى (۲۱۶) ياش ادەبەتلىرى ،
 «قىزان مەھرى» مەھرلىرى ، «خەلق خەتلىرى» پارتىيەسىنىڭ ادارە
 مەركىزىيەسى اعضاءلىرى .

(۳) سەيدىگەرلى افەندى آلەكىمىن . (۲۰۹) «قىزان مەھرى» ،
 جەريەلەرنىڭ نەشرى ، دەۋىي ۋەكىلى ، سابىق دۆلەت دوماسىنىڭ
 اعضاءلىرى .

(۴) اسماعىل افەندى خەسەنسىكى . (۲۰۰) «تەرجىمان» جەريەلەرنىڭ
 نەشرى مەھرى . روسىيە مەسلىھەتلىرى ادەبەتلىرى پەندى . مەكتەپ
 مەدرەسە اصالەتلىرى رەھبىرى .

(۵) ەلى مەردان بىك طوپچىباشىف (۱۹۹) قاسىمى مەھرى ،
 ھايات نەشرى ، اتفەق پەرۋەرلەرنىڭ نەظامنامەسىنىڭ مەرتىبى ، دەۋىي
 ۋەكىلى ، دۆلەت دوماسى اعضاءلىرى .

(۶) ەبەدۇللاھ خەسەت آپانايىف (۱۸۹) «آزاد» مەھرى نەشرى ،
 قىزان امامى ھافظ ، ەلىمەندى .

(۷) ەلىمجان خەسەت البىرودى . (۱۸۱) الدىن ۋالادى ،
 مەھرىنىڭ نەشرى مەھرى ، آتار كىتەپلەرى ، مشھور مەدرەس .

(۸) سەدرا الدىن افەندى مەقسۇدى (۱۷۸) ياش ادەبەتلىرى .
 پارىس دە ەكىمال ايتەش ھاقتى مەدۇنلەرنىڭ .

۹) شاه حیدر افندی صرتلانف . (۱۴۹) زه مستوا آدمـارندن
دولت دوماسی اعضالارندن .

۱۰) موسی بیگییف . (۱۴۶)

۱۱) عبدالله افندی بوی . (۱۲۹) . یاش ادیلرندن ،
هالم فقیه ، آثار صاحبی مجتهد مدـسـلردن .

۱۲) هادی افندی مقصودی (۱۰۳) « یولدز ، ناشری مهرری ،
هلمادن ادبـادن . آثار کثیره صاحبی .

۱۳) مصطفی افندی داویدوویچ (۸۹) باغچه سرای غلاواسی ،
عقلادن .

۱۴) شاهمردان افندی قوشچیغولفی (۸۱) قزاق طائفه سندن ،
بهادر طبیعت ، غیرتلی اجتهادلی آدم .

۱۵) سلیم گرای افندی جانتورین (۷۸) زه مستوا—را
رجالندن ، دولت دوماسی اعضاسندن . ریاضی (ماتیماتیک)

بونک ایله مجلس تمام اولدی . ختام مجلس ده هیئت—
استشاره اعضالارندن بری انغال سوره سنک ۵۵ نجی آیتندن ابتدا
ایدوب ، بش آیت قرآن کریم اوقودی .

اوج ساعت راده لرنده یک شنبه کون دوشنبه سحرده
۱۹۰۶ سنه ۲۰ آوغوست ده خیر ساعات ده مجلس اهل اسلام
تمامه ایردی .

﴿ بر رجا ﴾

۱۹۰۶ سنه آوگوست ۱۶ دن آوگوست ۲۰ به قدر بش کون دوام ایدن مجلسلر روسيا مسلمانلاری ایچون ایلک دفعه واقع اولمش رسمی عمومی ملی مجلسلرایدی . شو مجلسلرده آداب اجتماع تمام تمامه ره‌ایه قیلنوب میدان مذاکره به قوبولمش مسائل روسيا مسلمانلاری ایچون اڭ موم مسئلهلر ایدی . اڭ برنجی عمومی جمعیت‌ده خطیبلرمز طرفندن کوسترلش مهارت ، بزم استقبالمه بیوک بر بشارت ایدی .

بویله برفوق العاده بیوک بر مجلس ملی ده کچمش ساعتلرمی عمرمک اڭ عزیز دقیقهلرفندن حساب ایدوب ، ندوه طرفندن الزام قیلنمش منشارلق وظیفه‌منی تمام نشاطله ادا ایدر ایدم . شو بش کون اثناسنده بن دیگر شیلردن تماما فارغ اولوب ، هوشمی هم گوشمی خطیبلر خطبه‌سنه سویلنمش سوزلره وقف ایدر ایدم . سنه نوغرافی اولمادیغندن خطبه‌لرک کلماتنی عینا بتمامها ضبط ایده‌مه‌مش ايسهم ده ، الم قلم‌ده ، گوشم خطیبک آهزندن ، هوشم دیگر شیلردن تماما فارغ اولدیغندن ، هر خطیبک اساس افکارینی ضبط اهتمیه اجتماع ایدر ایدم .

صکره اداره مرکزیه اعضالرینک امریله طوعا ، بن قزانه کلوب ضبط جریده‌سنی یازمیه ، « ملتک افکارینی هم ملتله عرض ایتیمیه ، شروع ایتدم . حساب وسط ایله بن هر روز شب ۸ ساعت اشتغال ایدوب ، مطبعه امورینک مساعده‌سنه کوره ، بر آی ظرفنده ضبط جریده‌سنی تمام ایتدم .

ضبط جریده سنی بازار ایکن ، بن خطیب افندیلرک کندو
 عباراتلرینی بازمیه غیرت ایتمش ایسه مده ، اکثریا افکارلرینی
 بیان طریقنه سلوک ایدوب اوز عباراتمی بازار ایدم .

بن بیلهرک هیچ بر فکرک اسامنه مخالف اولور شیلری یازمادم ،
 ایکی خصمک برینه تعصب ایدوب ، دیگرینک سوزینی رونق سز
 بیان ایتمک دن بتون قوتله اجتناب ایندم .

انکار اینم ، شک بوق ، بن خطیبک سوزینی دگلار ایکن
 آکلماق احتمالم وار ، ضبط جریده سنی بازار ایکن ایدانا غلط
 اینمک احتمالم وار ،

لکن بن نه احوالده نه برحالده مساهله اینمدم ، هر ایکی
 حالده طاقتم قدرنجه اعنا ایندم . بن هر حالده تمام مقصودی
 وفا اینمدمش ایسه مده ، کل مجهودی ایفا ایندم .

شو شیلری تقدیم ایدوب ، خطیب افندیلردن رجا ایدرم که
 خطبه لرینی بازار ایکن واقع اولمش قصوری بنم کبیلردن
 طبیعی برش بیلوب ، بوندن صکره اولاد ملتدن سته نوزرافیا
 صناعتینی بیلور آدم لر حاضر اینسون لر .

قزان ۱۳۲۴ سنه ۲۸ شعبان

چهارشنبه ، ۱۹۰۶ سنه ۴ اوکتابر .

موسی بیگیف .

﴿ روسيا مسلمانلرى اتقاق ﴾

نڭ

پروگرامى .

۱۹۵۶ سنه ۱۹ — ۲۰ آوگوست كۈنلەرنىدە قومسيونىڭ ايكى
دفعە جەلسەسىدە تەدبىلات اجرا سوڭنىڭ عموم روسيا مسلمانلارنىڭ
رسمى ۳ نىچى نەۋەسى طرفىدىن موقت صورتىدە قېۋول اولىنىش در .

﴿ ۷۲ مادە بى حاۋى در ﴾

شو دفعە سادە مادەلەرى يازدم . الفاظ اصطلاحىيە تەرجىمە لارىنى
يازمادم . ايلك دفعە مادەلەرى ايضاح بولنىڭ يازلىش شىلەرىدە
اسقاط ايتىدم .

موقف اولور ايسەم پروگرامىڭ مادە بىمادە شرحى صورتىدە بىر
شى يازوب ، فقە شىرىعت نەقشە نظرىدىن مادەلەرى حل ايدىرم .
علوم دىنىيە مەلە سەنە شو خصوص دە مەسائىلە ايتىمەك ، پروگرام
مادەلەرىنىڭ شىرىعت جەھەتتىن حەكمىيىنى بىيان ايتىمەك ، بىنەم گەمانەجە ،
لازم اولدى .

موسى بىگىيىف .

﴿ رستم عمران ﴾

owner, scanned, post-
processed by u_u86
(u.u8686@gmail.com)

«روسيا مسلمانلرى اتفاقى»

نڭ

پروگراممى.

I

سياسى اصل مطلبلر.

(۱)

اتفاقڭ مطلبى : شو پروگراممە موافق ھەم اقتىضاي زمانە مناسىب صورتدە ، سياسى اقتصادى اجتماعى دىنىي اشلىرى اصلاح ايتىمىك ايچون ، سياستچە بىر فكىردە اولان ھەمە روسيا مسلمانلرىنى عملى اجتھاددە بىرلشدۈرمەك در .

(۲)

سياسى مدنى حياتلارڭ نظاملرىنى حرىت حقانىيت انسانىيت اساسلرىنە بنا ايتىمىك ايچون ، اتفاق لازم كۆرۈمىش دركە ھەمە روسيا اھالىلەرىنە ، بونلار آراسىدە مسلمانلرە دە ، اھللك انسانلىق حقوقلىرى ويرىلوب ، روسيا دولتىنىڭ اداره طرزلىرى قانون اساسى قاعدە سنە بنا قىلىنسۇن . يعنى قانون وضع ايتىمىك ، ملىكت اشلىرىنى اداره ايتىمىك ، ھكۈمە لردە ھكم ايتىمىك اھالى لھندە اولسۇن .

II

اهالی حقوقی .

(۳)

همه اهالی ، ارلك خاتونلق دين قبیله قومیت فرق اولنمایوب ،
قانون قاشنده برا بردر .

(۴)

طبقات امتیازلری ، شخص ملکی سیاسی اجتماعی حقوق لاردن
بعض اهالینی استثنا یاخود تحدید اینمک لر همه سی تا ابد فسخ
قیلنور .

(۵)

هربر آدمک شخصی معصوم در . قانون حدودنک ایسه ، هربر آدم
حدر . هیچ بر آدم ، حا کمک قانونه موافق حکمی اولماینجه ،
حبس اولنماس ؛ قراول الینه ویریلمس ؛ تفتیش قیلنماس ؛
عیبلنمس هم جزالنمس . هربر حبس قیلنمش آدم شهرلرده محکمه
واژیرلرده یکرمی دورت ساعت ظفنده ، اما باشقه یرلرده ایکی
تا اولک امتدادنده آزاد قیلنور یاخود محکمه یه تسلیم اولنور .
نظامده مقدرمدتن زیاده ، یاخود اصل سز برشبهه ایله حبس
قیلنمش آدم حبس اید نلری مسؤل اینمک ، هم ده احتباس
سببلی کلمش ضررک بدلینی دولتدن طلب اینمک حققرینی
مالک اولور .

(۶)

هر بر آدمک مسکنی مأمون در . مسکنلره اذن سز کیرمک

اشیالاری تفتیش ایدوب آقئارمق ، مکتوبلری آچمق قانونده .
کوستریلمش صورتلرده گنه فقط حاکمک حکمی ایله جائز اولور .

(۷)

هر بر آدمک ملکی حرام در . (یعنی دیگرک ملکته تعدی جائز ایمس .) حاجت عمومیه یا خود خیر عمومی اولمادقچه ، قیمت عادلہسی مقدا ادا اولنمادقچه ، بر آدمک یا خود بر جماعتک ملکی الندن آلماس .

(۸)

هر بر آدم محل اقامت انتخاب اینمکده ، مملکت داخلته یا خارجنه سفر اینمکده مختار اولور . پاسپورت نظامی کلیاً طاشلانور . تبعهک مجبوریتی رفع اولنور .

(۹)

قانون حدودنده ایکن ، هر بر عمل ، تجارت ، صناعت ایله اشتغال حر اولور .

(۱۰)

همه آدملره ، قانون قاشنده صلاحیتلرینه کوره بلا تفاوت ، ملکی حربی مأموریتلر دولت یا خود جماعت خدمتلی استثناسز آچیق اولور .

(۱۱)

هر بر آدم وجدانک دیننک ، عبادت اشلرینی اداده حر اولور .

(۱۲)

دین وجدان حربیتی قدر ، هر بر آدمک فکری سوزی -

لساناً، خطاً، طبعاً - هر اولور. مطبوعاتلره نظارت نظامينك هر نوعى تا ابد فسخ قيلنور. سوزده، خطده، طبعده قانون حدودندن نعدى ايتمش آدملىر فقط محكمه حضورنده مسئؤل اولور.

(۱۳)

لازم مسئلهر مذاكره سى ايچون ميدانلارده خانهلرده جمعيت دعوت ايتمك حقى هر بر آدمه ويريلهجك.

(۱۴)

هر بر آدم، بلا استيدان، اتفاق شركت عقد ايده بيلور.

(۱۵)

هر بر جماعت، هر بر شركت، هر بر آدم عريضه ويرمك حقينى مالك اولور.

(۱۶)

اهالينك يوقارى ده مذكور حقوقلىرى (۳ - ۱۵) روسيا دولتينك اساسى قانوننده ثبت اولنوب، حاكملىر حمايه سيله تاامين اولنور.

III

(۱۷)

روسياده دولت نظامينك اقتضاي زمانه اك مناسب فورماسى قانون ايله پارلامنت اساسلىرينه بنا اولنمش سلطنت فورماسيدر. بوفورما سلطنتده سلطانك حقوقى قانون اساسى ايله تحديد اولنوب، اك بيوك قوت، دولت دوماسى وضع ايتمش قانون اساسى ايله عمل ايدر سلطان هم وكيللرده اولور.

(۱۸)

وکیللر هیئتی ، پارلامنت یاخود دولت دوماسی اسمنده اولان ، بر مجلس دن عبارت اولور . وکیللر عمومی مساوی خفی بلا واسطه صایلاو اصولیله صایلانور . اسلام دن وکیللر اھالینک عدد نفوسنه متناسب اولور .

تنبیه : مسلمہلره صایلاو ممکن اولمق ایچون ، صایلاو قانونی مسلمانلر عادتنه موافق اولور .

(۱۹)

وکیللر قانون وضع ایدرلر ؛ دولنک دخل خرج دفترینی ترتیب ایدرلر ؛ بیوک هم كوچك ادارهلر خدمتی نك قانونه مصلحتلره موافقتنه نظارت ایدرلر .

(۲۰)

وکیللر قانون وضع ایندرمک حقینی مالک اولورلار .

(۲۱)

قرار ، تصرف ، امر فرمان کبی اشلردن هیچ بری ، کیم دن صادر اولسهلارده هر نصل اسم ایله تسمیه قیلنسهلارده هیئت وکلا قبولی قرار ی اولمادقجه قانون قوتنده اولماس .

(۲۲)

ویرگولر ، گمرکلر ، دولت فائدهسی ایچون آلنور نائبلر ، دولت حاجنی ایچون آلنه حق استقراض لار هیئت وکلا رضاسی اولمادقجه تعیین اولنهماز .

(۲۳)

دولتک دخل خرج دفترى ، بر سنه مدتدن زيصاده اولماساق
شرطيله ، هيئت وكلا رضايله تعيين قيلنور . هر بر دخل خرج بلا
استثنا دولت دفترده قيد اولنور .

(۲۴)

هيئت وكلا دن صايلانوب پادشاه طرفدن تعيين اولنمش منسترلر
هر بر اشلرى ايچون هيئت وكلا عندنده ضامن اولورلار . وكيللر
هرخصوصه استفسارا ياز وداحتسابا منسترلردن بيان طلب ايد بيلورلر .

IV . دينى نظاملر

(۲۵)

همه دينلر هده مذهبلر حر ، قانون قاشنده مساوى ، حكومت
نظارتندن آزاد . هر دين اهلى عندنده ، مقدس . دين
اعتقاد ايچون همده دين مذهبنى تبديل ياغود ترك ايتمك ايچون
جزا اولماس . جنايت قانونلرينه مخالف اولماسه عبادتلى ادا
ايتمكده ، دين مذهبنى نشر ايتمكده هر كيم حر اولور .

(۲۶)

هر بر جمعيت دينيه نك ، دينينه مناسب صورتده ، داخلى
نظاملرى جمعيتك اوز اختيارنك اولور . حكومت مداخله ايتمز .

(۲۷)

روسيا مسلمانلرى اختيارنده اولاجق حقوق :
(ا) بالكلز بر آدمدن ياغود بر جماعتدن عبارت تاسيسات دينيه
انشا ايتمك ؛ (ب) همه رومانيلرى موقت برمدته جماعت اختياريله

انتخاب ايتمك ؛ ج) روحانيلىرىڭ تاسىسات دىنيەلىرىڭ اشلىرىنىڭ
نظارت اھالى ئىندە اولمىق ؛ د) مسجدلىرىڭ مەكتەپ مەدرىسەلىرىڭ
دارالخىراتارىڭ تەربەلىرىڭ اوقافى املاكىلىرى مسلمانلارغا اعادە قىلىنوب،
ھەممە تەصرفلىرى اھل اسلام اختيارىندە قالماق .

➤ V . مىللى مەختارىت ➤

(۲۸)

روسىيا دولتىنىڭ ھەممە يېرىدە ؛ ارلىك خاتونلىق دىن جنس قومەت
فرق قىلىنمايوب ، عمومى مساوى بلا واسطە خەفى سايلالار اصولىلەر
اوقافى مەختارىتلىرى تاسىس قىلىنور .

(۲۹)

بىرقاچ اوقاف مەختارىت ، اھالىنىڭ عددينىە يىرلىرىنىڭ كىچىك لىگىنە
كۆرە ، اورتا مەختارىت تەشكىل ايدىرلىرى . اورتا مەختارىت اھزالارندىن
ولايت جەمئىيىتى تەلىپ اولنور . ولايت جەمئىيىتىلىرى اوز آرا لارندە
موقت ياخود دائىمى اتفاق عقد ايدە بىلىرلىرى .

(۳۰)

مىللى مەختارىتنىڭ ھەممە اشلىرى ، حتى امنىت اسايىش ضېطىيەسىدە
مەختارىت اداره لىرىنىڭ ئىندە اولنور . فقط شو كۈنگى
اھوالىڭ اقتىساسىلەر قۈە مەركىزىيە ئىندە بولنماسى لازم اشلىرى استىنا
قىلىنور . شو كۈندە دولتنىڭ عمومى دىفترىنىە جەم قىلىنماق دە اولان
ماللىرىدىن بىرھەممە مىللى مەختارىت اداره لىرىنىڭ قائىدەسىنىە تسلىم اولنور .

(۳۱)

فەقىرلەرغا اعانە ايتمەك ، مەربىيلىرى يوق بالالار ، عاجىزلىرى ،

اوكالماست خسته لرى ، ضعيف قارت لارى تربيه ايتىمىك ، خصوصى خيراتلار نظارت ايتىمىك مىلى مختارىت ذمه سنده اولور .

(۳۲)

حكومت مركزيه طرفىدىن تعيين اولىنىش مىلى مامورلارنىڭ خىدمىتى مىلى مختارىت خىدمىتىنىڭ قانۇنى موافىقىتىدىن نظارت ايتىمىك دىن عبارت اولور . شو خصوصىلاردا بىكى اراده اولاي بىلەنك نزاىلر اشتىباىلر عدلىيە مىكىملەرنىڭ فصل اولنور .

(۳۳)

ولايت جىمىيىتىنىڭ اىضالارى شو ولايتنىڭ مىلى مىصاحتلىرىنىڭ عاىد مىسئلىلەردە قانۇن وضع ايتىدىرىمىك حقىنى مالك اولور .

(۳۴)

برولايتىنىڭ عاىد مىسئلىلەرنىڭ ھىمەسى ، امور مالىيەدە داخل اولارق ، مىلى مختارىت اداره لرىنىڭ صلاحىيت لرىنىڭ اقتدارلرىنىڭ كۆرە ولايت جىمىيىتىلەردە مذاكىرە ھىم حل قىلىنوب ، دولتىنىڭ قۇۋۋەتلىرىنىڭ سىلە تىنقىف اولنور .

(۳۵)

برولايتىنىڭ غالب قومىك لسانى دولت لسانى كىي شو ولايتنىڭ ھىمە اداره لرىنىڭ عمومى لسان اولور . روس لسانى ، عمومى دولت لسانى اولقى سىغىنىلە ، مىركىز اداره لرىنىڭ ، بىرى ھىم بىخىرى عىسكىرلارنىڭ لسانى اولور .

(۳۶)

ھىمە روسىيا اھلىنىڭ مىنى سىياسى حقوقلاردا تىماما بىرابىرلىگىنىڭ

علاوه ، روسیا درلنینک اساسی قانونی اهاالینک همه سینہ (*) ادبی حقوق لاری تأمین ایدر . یعنی هر توری لسان و لغاتی استعمال ایتمک ده ، مکتب مدرسه لر انشا ایدوب تربیه ایتمک ده ، لسان هم ادبیاتی توسیع ایتمک ایچون جمعیتلر اتفاق لار شرکتلر ، اداره لر تاسیس ایتمک ده هر برملنه کامل حریت لر اعطا ایدر .

❧ VI . محکمه ❧

(۳۷)

هر نوع فوق العاده یاخود طبقه لره مخصوص محکمه لر ، تنفیذ ایتمک هم حکم ایتمک قوه لرینی حائز حاکملر ، طبقات دن تشکیل قیلنمق ده اولان محکمه لر همه سی فسخ قیلنور . مملکتک هریرنه ، ۱۸۶۴ سنه نوایبر ۲۰ ده صادر اولمش قانونلره موافق ، صاحبی هم عمومی عدلیه محکمه لری انشا قیلنور .

(۳۸)

همه محکمه لرده شو اساسلری رعایه ایتمک لازم اولور :
 (۱) قوه قضائیه قوه اجرائیه دن تماما فصل اولنور ؛ (ب) قانون نظرنده همه اهالی برابر اولور ؛ (ج) اهلیتلی حاکمک قانونه موافق حکمی اولمادنجه هیچ بر آدم محکوم اولماز ؛ (د) حاکملر معزول اولمازلار ؛ هیچ کیمه تابع اولمازلار ؛ محکمه لر هر نوع مداخلتدن آزاد اولور ؛ عدلیه نظارتی حاکملری نصب ایتمک ده نقل ایتمک ده محکمه اشلرنک اصلاً مداخله ایتمز . خاطر رعایه ایتمک مجبوریتندن حاکملری آزاد ایتمک ایچون حاکملره هدیه آلف رتبه قبول ایتمک

(*) ادبی یاخود ملی حقوق لار برملتک ملته تریه سنه عائد حقوق لار .

ممنوع اولور . حاکملر کلیه سی انتخاب ایتمه دكجه هیچ بر آدم
 حاکمك وظیفه سنه تعین اولنماز . ه) محکمه لرده حکم علنی اولور .
 و) جزا تعین اینمك اختیاری حاکملره مخصوص اولور: یعنی
 نقدی جزا الزام اینمك ، آدمك حریتینه طوقور منع زجر
 تدبیرلری اجرا اینمك مأمورلر قدرتنک اولماز . ز) وظیفه صاحبلى
 همه سی عمومی قانونه بناءً ضامن اولور .

(۳۹)

روسيا مملکتینک هر ولایتینک صایلانمش صاحی محکمه لر، منتخب
 هیئت عدول نظاملری اجرا قیلنور . محکمه ده حاکمك، هیئت
 عدول ده اعضالق ایچون درجه مالیه اعتباری فسخ قیلنور .

(۴۰)

هیئت عدولک قدرت ونفوذی توسیع قیلنور؛ جنایتک جنسیله
 دگل ، فقط جزاسینک مقداریله هراش هیئت عدول محکمه سنه تسلیم
 قیلنور؛ عموم دولته عائد باخود مطبوعات ده واقع جنایتلر همه سی
 هر حال ده هیئت عدول محکمه سنه تابع اولور .

(۴۱)

محکمه لره مخصوص محکمه ضبطیه سی عدلیه ضبطیه سی اولور .

(۴۲)

لزوماً اجرا اولنه جق شیلر : ۱) ابتدائی تفتیش ده حمایه
 مداخله سی ؛ ۲) هیئت اتهامیه ده مدافعه اساسی ؛ ۳) شرائط
 داخلنده حکم ؛ یعنی حسن حاله تعلیق حکم ؛ ۴) میعاددن قبل
 اطلاق ؛ ۵) جزالرینی اتمام ایتمش آدملره شرف و حریت یولند

باشماق ایچون تدبیرلر اعانهلر ؛ ۶) زندانلری اصلاح حال
 تربیه^۶ اخلاق غرضلرینه خدمت ایدر صورتده تجدید ترتیب ؛
 ۷) حریت مختاریت اساسنده محامیلر شورالرینی تأسیس ؛
 ۸) تمیز محکمه سینک برلك اصولی .

(۴۳)

مدنی هم سیاسی حریت اساسلرینی وجوده کتورمک غرضیلر ؛
 حقوق قانونلرینی هم جزا قانونلرینی ، استر اصل قضایه استر
 ادب قضایه متعلق اولسون ، بلا تأخیر تفتیش ایدوب ، یگیدن
 تنظیم ایتمک لازمدر .

(۴۴)

مسلمانلرک مناکحات مسئلهلری یعنی نکاح طلاق میراث نفقه
 کبی اشلرینک همه سی محکمه شرعیهلرده احکام شرعیهلر ایله
 فصل اولنور .

(۴۵)

هر یرده اهالییه اڭ قریب محکمه نك یعنی صالح محکمه سینک
 لسانی اویرده غالب قومك لسانی اولور . شوکا کوره بدایت
 محکمه لرینه هاکیلر غالب قومك لسانی بیلور آدملردن صایلانور .

❧ VII . معارف . ❧

(۴۶)

مطلقا بلا تأخیر روسیا مملکتینک هر ولایتنده آنا لسانده
 ابتدائی مکتب تربیه سی هر بر آدمه مجبوری مجانا اولور .

(۴۷)

ابتدائی تربیہ نیک همه اشکری شمدیدن محلی مختاریت اداره سنه تسلیم قیلنور . هر یرده ابتدائی تربیہ آنا لساننده ملی حرف ایله اولور .

(۴۸)

درجه دن درجه یه ارتقا آسان اولسون ایچون ، همه مکتبلرک هر بر درجه لری آراسنده بر سیاق اوزره ارتباط ترتیب قیلنور .

(۴۹)

مکتب مدرسه لر تأسیس ایتمک ، تعلیم ایله اشتغال ایتمک هر حالده عموماً حر اولور .

(۵۰)

صنائع مکتبلرینی زیاده ایتمک امرنه خصوصی اعتنالرایدوب ، صنائع مجاناً تعلیم قیلنور . کذلک اورتا درجه مکتبلر عددی حاجت اقتضاسنجه زیاده قیلنوب ، اصغری اجرت ایله تعلیم قیلنور . محلی جماعت اداره لری تعلیم تربیہ امورنده تماماً مداخله ایتمک حقینی حائز اولور .

(۵۱)

کلیه لر بیوک مکتبلر داخلی نظاملرنده تدریس امورنده تماماً حر اولور . عددلری حاجت اقتضاسنجه زیاده قیلنوب ، درس اجرتلری ممکن قدر کم قیلنور . اهالینک اکثرینه استفاده ایدر درجه ده قیلمق ایچون بیوک مکتبلرک نشر علوم دائره لری کیک قیلنور . سنوده نت لار هیئت لرنده جمعیتلرنده حر اولور .

(۵۲)

علمی مختاریت اداره‌لری بالغ‌لر مکتبی ، ابتدائی مکتبلر ، ایل قرائتخانه‌لری ، ایل کتب خانه‌لری ایل کلیه‌لری هم دیگر علمی اداره‌لر تاسیس ایتمک امرنده حر مطلق اولور .

(۵۳)

اهل اسلام بالغ‌لر ایچون علوم ، صنائع دین مکتبلرینک هر درجه‌سنی ، یوقاری بندده صانالمش علمی اداره‌لرک هر برینی تاسیس ایتمک ده ، استر آنا لساننده استر شرق لسانلرنده تعلیم تدریس ایتمک ده ، روسیا تبعه‌سی اولمیان لارنی ده معلمک مدرسلک وظیفه‌سنه دعوت ایتمک ده ، حروف عربیه ایله استر آنا لساننده استر دیگر بر لسانده جریبه‌لر مجله‌لر ترجمه یا خود تألیفی کتابلار نشر ایتمک ده ، کزلیک بونلار ایله تجارت ایتمک ده تماماً حر اولور .

❦ VIII ❦ . امور مالییه

(۵۴)

دولتک اقتصادی هم مالی سیاستی اساسندن تغیر قیلنور . فائده‌سز حاجت‌سز اصرافی‌لاری ازاله قیلوب ، ایل حاجتنه خصوصاً علوم معارف یولنه دولت خزینه‌سینی حصر ایتمک غرضیله دولتک واردات مصارف بودجه‌سی اساسندن تدقیق تبدیل قیلنور .

(۵۵)

عمومی ماللرده تصرف ولایتی ، بر مرکز تخصیص قیلنمایوب ، علمی مختاریت اداره‌لری بیننده توزیع قیلنور .

(۵۶)

بالواسطه ويږگولري عمومًا ايندرك، همه اهالينك ضرورياتي
اولان شيلردن بالواسطه تكاليفي تديجا رفع ايتمك، تجارنلره
مراقبه نظاملريني فسح ايتمك لازمدر.

(۵۷)

بلا واسطه تكاليفي نظامي اصلاح اولنور، نمالره ميراثلره
تكاليفي منفاضله تعيين ايتمك طريقيله.

IX. دهقانلار مسئلهسي. ❦

(۵۸)

اوز كوچيله ير خدمتلريني اشله بين اهالي به، چارپا تربيه سيله
عمر ايدن آدملره فائده لنمك ايچون كسيلمه يرلردن ميرى يرلردن
سراي يرلرندن حاجت قدرنجه ير ويرمك، هم دولت خزينه سندن
قيمت عادلده بدلنده خصوصي املاك يرلردن حاجت مقدارنجه ير
آلمق لازمدر. فقط ناچالنيك لره مأمورلره هديه طريقيله
ويرلمش يا خود بر سبب شرعي اولماينجه تمليك اولنمش يرلر
بلا بدل اعاده اولنور.

(۵۹)

دهقانلري ير جهنندن تأمين قيلمق ايچون، هر بر ولايتك
يرلريني شو ولايتك محتاج دائمي سكنه لري آراسنده بولمك
اساسي قبول قيلنور. دهقانلري ولايت داخلنده كرگي ككي
اورونلاشدرمق، هم ده دهقانچيلق اشلريني انتظام يولنه قويماق

امرنده عملی مختاریت اداره لری هر جهندن اعانه ایدرلر .
 شو ذکر قیلنمش اساسک عینی ایچون ، کوچرمک امری تماماً ترک
 قیلنوب ، غصب اولنمش یرلر صاحبلرینه اعاده قیلنور .

(۶۰)

دولت هم عملی مختاریت اداره لری طرفندن ممکن اسبابلرک
 همه سیله دهقانچیلیق اشلرینک هم ده چارپا تربیه سی اشلرینک
 رواجنه اعانه لر قیلنور : زراعت مکنبلری آچمق ، زراعت
 بانک لری تأسیس ایدوب زراعت حاجتلرینه امانت ویرمک ،
 زراعت اشلری خصوصنده هرتورلی شرکتلر اتفاقلار آرتیلر
 عقد ایتمیه مساعه ایدر تدبیرلر نظاملر وضع ایتمک ، زراعت
 مورینه نظارت ایدر اداره لر تأسیس ایتمک کبی طریق لار ایله .

(۶۱)

دهقانلار ، ماللری یرلری جهندن ، تیمار صاحبلرینه
 (پومشچیک لره) طوتقونلق دن آزاد اولور . یر عمله سنی استخدام
 ایتمک بابنک دستور العمل نظاملر تغییر قیلنوب ، عمله قانونلری ،
 زراعت اشلرینک احوال صناعیه سنه مطابق صورتده ، یر
 عمله لرینه ده تعیم قیلنور .

(۶۲)

- (۱) حدود اشلری تماماً اصلاح قیلنوب ، بولنمه یرلرک همه سنه
 حدود تعیین قیلنور ،
- (۲) کوچمز ماللار ایله تأمین قیلنمش بورجلر نظامی اجرا قیلنور ،
- (۳) یرلر اجاره سنی ترتیبه قویق ایچون ، اجاره قیمت لری

تعدیل قیلنور ، دهقانلردن آلنمق ده اولان اچاره مبلغ لرینک
مقداری تقدیر قیلنور ،

۴) بورج ایچون خدمت ده طوتقون اینمک کیی معامله لر کلیا
ابطال قیلنور .

(۶۳)

مولارایله استفاده قانونلری ، تدقیقات صوکنک ، تعدیل قیلنور .

❧ X ❧ . عمله مسئله سی .

(۶۴)

عمله لرک اتفاقلرینه جمعیت لرینه اعتصاب لرینه حریت .

(۶۵)

عادی اش کونلرنک خدمت ساعنلرینه اعظمی تعیین اینمک .

(۶۶)

مدت دن زیاده خدمتلری ، ضرورت یوق ایکن تونلرده
عملی منع اینمک .

(۶۷)

خاتون لار بالالار کوچینک حمایه سنه اعتنا ایدوب ، ضرری
احتمال اشلرده ارلرک کوچینی حمایه ایدر اسبابلرک تدبیرلرک
همه سینى حاضر اینمک .

(۶۸)

دولت واسطه سیله جبرا ، عمله دن هر برینک (مدت معلومه
داغلنده) خسته لگی ، بلالری ، اشتغال سببیه کلمش مرضلری ،
خدمت صاحبینک حسابینه تأمین قیلنور .

(۶۹)

اوز كۈچىلە كۈن ايدىر ھىر بىر آدمك پىرىلك عاجزلك ھالى دولت
طرفىدىن تامين قىلىنىق .

(۷۰)

كۈچى ھمايە ايدىر قانونلىرى تەدى ايچون جنایت جزاسى
تعيین ایتىمك .

(۷۱)

عملە قانونلىرىلە ضبط اولىنىماش معاملەلرى عدالت يولنە قويىق
ايچون ، سرمايە صاحبلىرىلە عملە آراسىندە وقوعى احتمال نزاعلىرى
خصوصىتىللىرى فصل ايتىمك ايچون ، نصفى عملەدن نصفى سرمايە
صاحبلىرىدىن تاليفى اولىنىش صلاح قامرەللىرى تاسيس ايتىمك .

(۷۲)

عملە قانونلىرىنى ، ھەمدە عملە كۈچىنىك ھمايەسى ايچون مستقل
نظارت نظامىنى اجرتلى خىمتلىرىك ھەر بىرىدە جارى ايتىمك ، عملە
مىصلىھەتلىرىنى ھمايە ايدىر نظارتدە عملەدن سايلانىش و كىيىللىر
مداخلە ايتىمك .

صوڭ .

